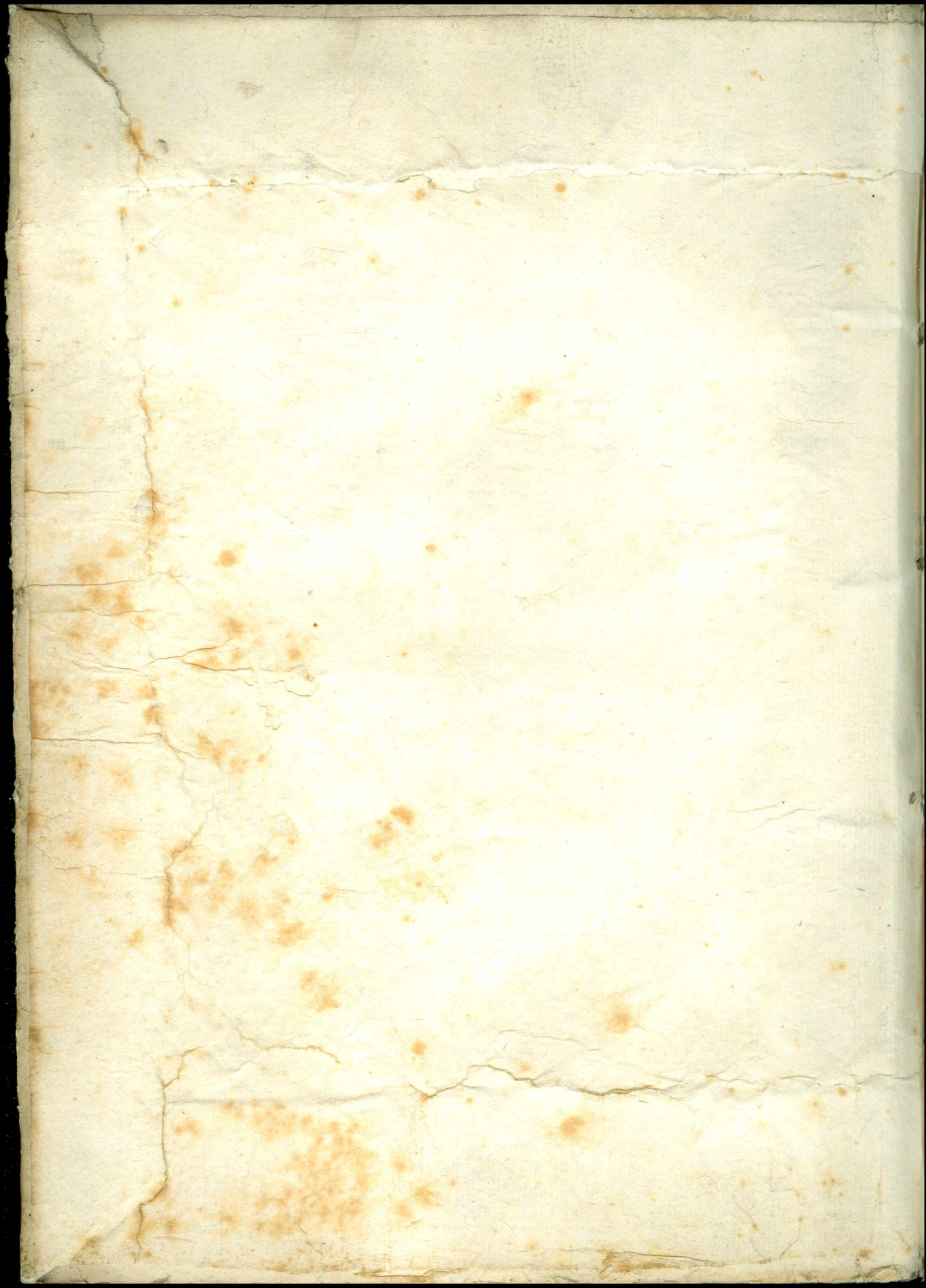

KNY-18-00913

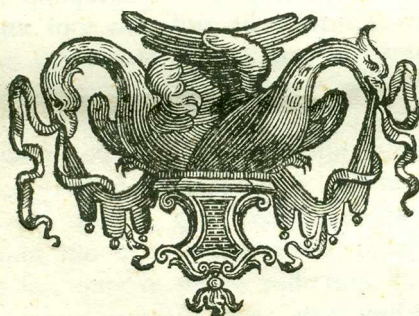
KNY-18-00913

48. e —

JO. BAPTISTÆ GRASERII
 IN GYMNASIO ROBORETANO
 RHETORICES PROFESSORIS
 PROPUGNATIO ADNOTATIONUM CRITICARUM
 I N S E R M O N E M
 DE MARIA RENATA SAGA,
 A D V E R S U S R E S P O N S A
 P. G E O R G I I G A A R
 S. J. SAC. THEOLOGIÆ DOCTORIS,
 ET IN ECCLESIA HERBIPOLENSI
 C O N C I O N A T O R I S F E S T I V A L I S .

*Inscriptio Bibliothecae
 Ven. Conventus M. Thallii
 A. R. P. Cantuariensis
 1785.*

V E N E T I I S
 Typis PETRI VALVASENSIS

M D C C L I I .
 S U P E R I O R U M P E R M I S S U .

JOHANNES BAPTISTA GRASSER
IN GYMNASIO BOBOVATANO
RHETORICÆ PROFESSORIS
PROMOVATIO ADNOTATIONE CRITICARUM
IN STEPHANO M. E. M.
DE MARIA RIVATA SAG
ABASSIS RHETORICÆ
P. GEORGII GAAR
S. SAC. THEOLOGICI DOCTORIS
ET IN ECCLESIA FERRENTINENSIS
CONGRAGATIONIS FERTIVATIS

KNY-18-00913

PROPUGNATIO ADNOTATIONUM CRITICARUM

ADVERSUS RESPONSA

P. GEORGII GAAR.

§. I.

Ix lucem aspexerat Cl. V. Hieronymi Tartarotti concivis mei Tractatus *De nocturnis Lamiarum Conventibus*, quum Vir ad miraculum doctus, nostrique hujus sæculi ornamentum Ludovicus Antonius Muratorius ultro litteras ad eum humanissimas, atque honorificentissimas dedit, (quarum exemplum videre est in *Notitiis Litterariis* Viri doctissimi Joannis Lami superiore anno editis 24. Aprilis num. 17.) in quibus ita eum alloquitur: *Quæstio hæc adeo dilucide a te pertractata est, ut facile mihi persuadeam nullum unquam insurrecturum Delrii sectatorem, qui contra te in arenam sit descensurus: omnium enim cachinnis se se exponeret, qui vulgarem sententiam defendere auderet* (1). Vaticinatio hujusmodi, ut attendenti palam est, duas in se complectitur partes, quarum altera nullam Auctori cum quoquam fore pugnam promittit: altera, si secus accadat, risui jocoque fore omnibus adversarium ominatur. Prior illa quidem vaticinii pars exitu comprobata non est; nam tu, GAARI, ad insectandas *Delrio* duce Lamias nuper arma sumfisti, vulgaremque opinionem totis viribus propugnare ausus es. At comprobata est altera, in qua quidem exitus ita Muratorii fidem absolutissime liberavit, plane ut perspicere possimus, quam vere Sapientem veteres hariole velociorem dixerint. Nam tuus ille *Sermo*, quo earum delicta exaggeras, ac capitale de illis supplicium tuo calculo approbare videris, en quo plausu a doctis viris exceptus sit, quodve de eo judicium sit latum: *Si P. Georgius Gaar iis esset cognitionibus instructus, quas multi ejusdem instituti homines scientiarum exercitio sibi compararunt, haudquaquam se fidejussorem præbuisset sententie late Herbipoli anno 1749. die 21. Junii contra infelicem Mariam Renatam Monialem Untercellensem, ob delicta, quæ Strigibus tribui solent, & quod in causa fuerit, cur quinque Moniales, una cum famula a Dæmone possiderentur. Illud comode accidit, quod Minerva sedem*

A 2

suam

(1) Vo ben credendo che non si vedrà alcun Delriista, che osi entrare in campo contra di lei, perchè l'argomento è posto in lume tale, che si farebbe deridere, chi tuttavia volesse sostenere il volgar sentimento.

suam non fixit Herbipoli, neque Gaarii Sermo, quo persuadere conatur Mulierculam hanc tanta fuisse auctoritate, ut homines Demonibus subiceret, Epistola D. Pauli est (1). Ita sentit Vir eruditus Bartholomæus Melchior Affessor in Dissertatione Epistolari de Homicidiis per Sortilegia commissis §. LXXIII. nuper Venetiis edita. Laudatus præstantissimus Lami in iisdem Notitiis Litterariis Die 22. Januarii proxime elapsi referens hæc ipsa Responsa tua, ita de his facete loquitur: Liber in 4. est: Adnotationes Critici Latinas fecit P. Gaarius, singulisque responsum, utcumque potuit, concinnavit. Ego tamen nullus dubito, quin æquo Jove Adnotator judicet, quum nihil reipsa esse putat maleficia Mariæ Renatæ, quæ sibi fortasse Strix esse, quum non esset, visa est, aut simplicitate nimirum, aut quod sibi id gloriæ duceret; idque conata est facere, quod revera non fecit, ut conatus proinde ac nifus dumtaxat in ea punitus sit. Pulchrum mehercle visu, Diabolus in veste militis, nullo se tamen signo prodens! Post responsiones Sermonem suum Italico idiomate Veronæ editum una cum Notis Criticis ab emundæ navis Anonimo adjectis vir simplex Gaarius iterum typis vulgari curavit (2). De Sermonem autem ipso quid senserit, si quæris, vel ex primis relationis ejusdem verbis intellige: Cum Bacchanatia agamus, inquit, hilarandus paulisper nobis est Eruditorum cœtus, tametsi nova funesta sunt. Deinde ex Sermonis tui §. III. & IV. narrata breviter historia Renatæ, ita sententiam suam aperit: Hoc Sermonis specimen mirari nos adeo non finit, cur toties jam typis excusus sit, ter enim Germanico, bis Italico idiomate impressus in lucem prodiit. Atque, ut fateamur, nihil hac loquaci nenia novius ac jucundius dici, aut excogitari potest (3).

§. II.

(1) Se il P. Giorgio Gaar Gesuita avesse avuto quei lumi, che coll' esercizio delle scienze possiedono molti della sua Religione, non si sarebbe forse fatto mallevadore della sentenza di morte eseguita in Erbipoli l'anno corso 1749. il dì 21. Giugno contro l' infelice Maria Renata Monaca nel Monastero d' Untercell, per colpe di stregonacci, e per aver fatto entrar addosso ad altre cinque Monache, e ad una Conversa più Spiriti infernali. Manco male, che Minerva non piantò in Erbipoli la sua sede: e che il Ragionamento del Gaar, con cui procurò di conciliar fede alla forza incredibile d'una Donna nel confinar in questo corpo, ed in quello i Demonj, non è una Epistola di San Paolo.

(2) E' questo libro in 4. avendo il Padre Gaar tradotte in Latino le Annotazioni del Critico, e a ciascheduna fattavi la sua risposta meglio, che ha saputo e potuto. Io però non dubito, che l' Annotatore abbia ragione di non credere veri e reali gli effetti della stregoneria di Maria Renata, la quale ha forse creduto d' essere Strega, senza esserlo, o per semplicità, o per vanagloria; e si è sforzata di fare quello, che in verità non ha fatto, ed è solamente rimasto in lei punito l' attentato e lo sforzo. Bella cosa vedere il Diavolo in abito d' ufficiale, senza però mostrarne alcun segnale! Dopo le Risposte ha fatto il semplice P. Gaar ristampare il suo Ragionamento in Italiano dell' Edizione di Verona, insieme con tutte le censure fatte dal giudizioso Anonimo al medesimo.

(3) Essendo noi nel Carnovale bisogna rallegrare un poco la conversazione degli Eruditi,

§. II.

HÆc doctorum virorum judicia nihil a vero aberrare, quam paucissimis verbis evidenter tibi, GAARI, nunc ostendere sum aggressus; sed antequam id facio, paucula, quæ in ipso statim *Responsionum* tuarum exordio a te scripta sunt, ad examen revocare lubet. Primo enim Criticum Adnotatorem accusas, quod vetustate repudiata, novitates sectetur. Statim addis suspectam esse novitatem, *que veterum Theologorum & Philosophorum sensa ac opiniones convellit*. Postremo eundem Adnotatorem inculcas, quod *Sermonem* tuum, imo omnia *Europæ Tribunalia infamare non reformidaverit*.

Quod ad primum attinet, in ipso statim limine orationis tuæ vehementer cespitas, optime GAARI, totoque aberras cælo, dum plane novum judicas asserere, mira omnia, quæ Lamiis tribuuntur, atque illæ de se se sacramento testantur, nil esse aliud, quam phantasiæ ludibria, anicularumque deliramenta. Idem enim passim senserunt toto ferme medio ævo non modo Itali, Galli, Britanni, verum etiam Hispani, Germanique tui: eadem sententia stetit veteribus Christianis: idem judicium tulerunt Latini, Græci, Hebræi, ac universæ propemodum nationes; adeo ut vulgaris opinio, quæ sæculo demum XIV. emerfit, ac postea longe lateque pervagata est, si cum antiquorum sententia conferatur, recentissima sit judicanda. Actum agerem, si hæc tibi argumentis confirmarem; tam enim copiose, tam diserte, tam erudite a laudato *Tartarotto* hæc omnia illustrata sunt, ut vel unicum verbum addere sit omnino supervacaneum. Atque hinc est, quod Criticus Adnotator ad *Tractatum De nocturnis Lamiarum Conventibus* inspiciendum te amandavit *Not. 2.* Hæc quum ita sint, vide quæso, GAARI humanissime, uter vetustatem sanctius colat, suoque loco conservet, tunc qui vulgarem opinionem nudius tertius enatam, nullique fundamento innixam, ambabus, quod ajunt, ulnis excipis: an Criticus Adnotator, qui quod universæ antiquitati placuit sectatur, tuetur, exosculatur. Vide quis *antiquas semitas* rectius discernat, dijudicetque; ac demum vide, quinam sint ii, qui *aberrantes conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis Doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant*.

Libens

---

diti, benchè sia la nuova funesta ..... Questo saggio del Ragionamento fa cessare la maraviglia, perchè sinora sia stato tante volte stampato; poichè è stato impresso tre volte in lingua Tedesca, e due in Italiana. E per vero dire è la più nuova e sollazzevole diceria, che al mondo immaginare si possa.

Libens igitur do tibi, suspectam esse novitatem, quæ veterum Theologorum sensa convellit: at suspectam pariter esse eam, quæ veterum Philosophorum opinionibus opponitur, neque ego tibi concefferim, neque quisquam unquam concessurus sit, qui Philosophiam vel de limine salutaverit. Theologi quidem veteres, quum a fundamento, cui ea disciplina innititur, hoc est Revelatione, minus longe absint: Revelatio autem neque augeatur unquam, neque minuatur, sed una eademque permaneat; maximo sane in pretio habendi sunt, quippe qui quum fontem propius attigerint, puriores quoque inde hausisse aquas rectissime existimentur. Periculosa alea plenum horum sententiis ac decretis obistere; atque hæc demum novitas illa est, quæ suspecta merito habetur, quæque non semel Ecclesiæ lugendi occasionem præbuit. At de Philosophis contra omnino sentiendum. Horum institutio novis accessionibus perpetuo augetur, variasque mutationes subit, quod scilicet ea, quæ tum in cælestibus, tum in terrenis quotidie deteguntur, ad obscuriora naturæ arcana illustranda novum subinde afferant lumen, facemque quodammodo præbeant. Indefit, ut antiqui Philosophi, si cum recentioribus comparentur (qui vere antiqui dicendi sunt, utpote qui mundo jam veteri ac senescente vivant) pueri profecto videri possint, non quidem ingenii ratione, de quo nulla lis est, sed ætatis, qua utrique floruerunt, prærogativa. Qui igitur eos recentioribus præfert, mundi adolescentiam senectute doctiorem, rerumque peritiorem facit; prima diei lucescentis crepuscula meridianis fulgoribus antepont; ac Philosophiæ principia cum Theologiæ, a qua toto cælo distat, principiis misere confundit. Quare quid, quæso, de te, GAARI, sani homines judicaturi sunt, quum te gloriantem audierint, *nihil quod Philosophorum antiquorum sententiis adversetur Sermoni tuo te inseruisse?* Crede mihi, laus ista hujusmodi est, ut vel inimicus eam tibi perquam libenter concedat. Nemo certe invidia tactus malo te propterea oculo umquam aspiciet.

Sed accedamus ad tertiam tuæ prælocutionis positionem, qua Criticum Adnotatorem incusas, quod omnia Europæ Tribunalia infamare non reformidaverit; quia nimirum Strigum comestiones, tripudia, conventus phantasiæ tribuit, aut certe in eam sententiam, se valde propensum ostendit, quæ omnia hæc mera esse somnia constituit. Itane vero? An forte omnia Europæ Tribunalia, ut olim factitatum, ita nunc quoque Lamias inquirunt, persequuntur, flammis addicunt? Minime vero. Testem profero omni exceptione majorem, memoratum Cl. Muratorium ita hac de re loquentem Cap. 10. *Tractatus De Humana Phantasiæ viribus: Illud in præsentī breviter adnotasse sufficiat, opiniones hujusmodi nostra hac ætate adeo viluisse, ut nullam prorsus fidem mereantur, nisi apud illiteratos, qui illas approbant ea ipsa facilitate, qua alia id genus fabulosa ac stul-*

ac stulta libentissime amplectuntur (1). Muratorio adstipulatur alterum Italiae litteratae columnen Illustrissimus nempe Marchio Scipio Maffejus, qui in Opusculo anno 1749. edito, cui titulus *Arte Magica dileguata*, de Tartarotti Tractatu loquens, ita scripsit: *Plerique putant has de Strigibus fabulas majori consideratione dignas, quam par est, fuisse habitas, dum tantum operae ac studii impedit Auctor, ut eas convelleret. Quae enim de celebri Beneventana Nuce, atque hominum societate, quae nocte intempesta per aëra volans similia remota loca frequentat, passim narrantur, risum nunc movent (saltem in Italia) etiam iis vulgaribus hominibus, qui stulti omnino, ac dementes non sint* (2). Amplissimis hisce Duumviris, per quos res litteraria nostro saeculo adeo crevit, tertium addere libet jam laudatum doctissimum Lami qui in memoratis *Litterariis Notitiis* de eodem Tartarotti Opere ita Lectores suos alloquitur: *Auctor noster non omnem omnino Magiam qua late patet (ut aequae facere potuisset) confutandam suscepit: sed eam dumtaxat partem, quae satis ridicule excogitatum nocturnum Lamiarum, seu Strigum conventum respicit; qui conventus, ut verum fateamur; ne quidem apud pueros fidem ullam obtinerent* (3). Audin' jucundissime GAARI? Quid nunc sentis? Dic fodes. Omniane Europæ Tribunalia infamat qui nocturna Lamiarum conventicula nullibi præterquam in stultorum phantasia consistere autumat? Sine, quæso, ut iterum ex te quæram, quinam sint ii, qui non intelligunt neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant. Verum id te fefellit, quod id quod alicubi geritur, illud idem ubique geri existimasti. Lamias profecto insectantur, omniumque criminum reas agunt quidam etiam nostra hac tempestate Theologi, qui Arabicæ Philosophiæ, ac Scholasticæ Theologiæ præceptis addicti, veteris vero Ecclesiæ disciplinæ ignari, piaculum ducerent a suorum Magistrorum verbis, in quæ jam pridem jurarunt, vel tantillum recedere. Insectantur pariter quidam de trivio Legulej, qui quum thesin unam atque alteram publicæ disputationi exhibuerint,

ac

---

(1) Basterà a' faggi Lettori il ricordar quì brevemente, che Opinioni sì fatte oggidì sono in tal maniera screditate, che non v' ha più se non la gente rozza, che se le bee con facilità, e le crede, come fa di tant' altre vanissime relazioni e sole.

(2) Troppo onore sembra ad alcuni essersi fatto a queste favole, tanto studio impiegando per dileguarle; essendo che i racconti del famoso Noce di Benevento, e delle ragunanze di gente, che va per aria a tripudiare in altri simili remoti luoghi la notte, fanno ridere in oggi (almeno in Italia) anche quel minuto popolo, che non è stolido, e scimunito.

(3) Il nostro Autore non ha preso a impugnare generalmente ogni genere di Stregoneria, e di Magia, come poteva egualmente fare, ma solamente quella parte di Stregoneria, che consiste nel ridicolosamente immaginato congresso notturno delle Lamie, o Streghe; cosa in verità da non crederci neppure da' bambocci.

ac ex litterariis illis concertationibus semel atque iterum victores abierint, jam sibi plaudunt, jam cælum tangere sibi videntur, & licet omnis sanioris Philosophiæ, litterarum, & antiquitatis cognitione destituti, licet nullo rerum usu, atque experientia instructi, tamen satis sibi sapiunt, quod syllogismum argute concludere, & adversarium sophismatum laqueis irretire noverint. Inepti hujusmodi homines, jejuni, inficeti, non ubique, crede mihi, GAARI, tanto in pretio sunt, ut omni doctrina cumulati existimentur, Reipublicæ admoveantur, legum interpretes fiant, iisque jus dicere, ac de vita, & morte hominum judicare liceat. Sua se se jactare in aula jubentur; & quum ab ineunte ætate nihil plane præter verborum captiunculas didicerint, in eo quasi pistrino conclusi, doctorumque hominum cachinnis expositi, bonas horas inutiliter terere sinuntur. Hinc est, ut non omnia Europæ Tribunalia miseras illas mulierculas ultimo supplicio afficiant, ut tu falso tibi persuades.

Cæterum quo spiritu afflatus Criticus Adnotator Notationes illas in *Sermonem* tuum conflaverit, quod tu nescire te fateris: quam belle cum *sana & genuina doctrina* conveniant: quam sancte *semitas antiquas* colat, *Charitatem de corde puro, & conscientiam bonam, & Fidem non fictam* diligat; neque *Novatorum vestigiis* insistas, aut *antiquæ Ecclesiæ adversetur*; brevi profecto disces, si pauca hæc, quæ nunc contra *Responsiones* tuas sine ira, aut partium studio dicturus sum, tranquillo pacatoque animo percurrere non detrectaveris. Sed jam cominus congrediamur.

§. III.

PRIMA Adnotatio circa Dæmones *Incubos, Succubosque* versatur. *Utinam* (de ejus Autore statim ais) *materiam tam turpem, ac verecundie inimicam in lingua vernacula populo incauto non exposuisses!* Timendum sane, ne *legentium pusillorum oculi* offendantur; erubesceret enim *Germanicus calamus*, si sordido ejusmodi cæno se immergeret. Putares Criticum Adnotatorem Petronii *Satyricon, Priapeja*, aut si quid obscenius in toto orbe est, turpissimo commentario exposuisse; quum interea nihil omnino posuerit præter *Incuborum, & Succuborum* nomina, quæ minus etiam vulgo nota sunt, quam dicendi modi illi: *dann Fauberer mit dem Teuffel selbstn bühlen, und die Ordnung der menschlichen Natur überschreiten*, quibus tu, ne *legentium pusillorum oculi* offenderentur, palam te usum esse gloriaris. Scilicet ut Criticum Adnotatorem laceffas, atque in omnium invidiam rapias, ansam ubique arripis eum quo jure quave injuria carpendi, ac præter rem omnino rigidiorum circa mores doctrinam ostentas.

At esto, non meras *Incubi, Succubique* voces posuisset, sed rem ipsam fufiori

fusiori calamo persequutus esset ; num propterea iuste a te reprehendi posset ? Non de rebus obscenis , præsertim quum necessitas urget , sed obscene tractare culpa est . Sermo quidem de *Incubis* , & *Succubis* est habitus ; at nulla tamen vox , quæ obscenum quidpiam oleat , irrepsit . Sed quid te diutius moror ? Viri docti complures penitiores materiæ hujusce partes detexerunt , eamque ex professo totis voluminibus prosequuti sunt ; nec tamen lingua vernacula uti religioni habuerunt . Ipsi (quod multo magis mirere) Sanctissimi Ecclesiæ Patres , mira illa inquam verecundiæ , & continentiæ exempla , tantam non adfectarunt modestiam ; nec quoties ita res tulisset , ut de obscenis verba facerent , Latinum , quod vernaculum illis erat , eloquium repudiarunt , ut Græca , aliave extranea lingua in gratiam pusillorum uterentur . *D. Augustinus Lib. 14. Cap. 23. De Civitate Dei* disputationem instituit : *An etiam in Paradiso generandum fuisset , si nemo peccasset* . Quæstio illum eo perduxit , ut turpia quædam fœdæque vel invitæ attingeret . His igitur ille innocentissima libertate tractatis , ut imperitorum scandalo obviam iret , statim addit : *Legit hæc sine offensione , qui non exhorret Apostolum horrenda seminarum flagitia reprehendentem* (*Rom. I. 26.*) *que immutaverunt naturalem usum , in eum usum , qui est contra naturam* . Criticus Adnotator , quantum ex aliis ejus scriptis arguere licet , castas quidem aures gerit : non tamen castiores *Augustino* , aut *Paulo* habere se jactet . Si quis tales habet , habeat sibi sine cujusquam invidia : at non neget interim posse etiam lingua vernacula de quacumque re inhonesta honestissime sermonem haberi : atque illud meminerit , non de vitiis loqui , sed vitia in mores deducere turpe esse . Quare hujusmodi sanctimonix studium in tempus opportunius , si sapit , reseruet : vitium infectetur , non verba , quæ sine vitio illud significant .

§. IV.

POST accusationem de stilo , rem ipsam ita aggredieris : In *Annotatione* prima tria potissimum negare videris : I. quod *Magi* , & *Sage* cum *Demone* carnale commercium habeant . II. quod *Dæmon* possit vere , & non tantum apparenter producere certos effectus . III. quod *Dæmon* possit corpora solida movere , & ea ab uno loco in alium transferre . Prima sententia vera est : secunda & tertia explicatione indigent . Disertis verbis ait Criticus Adnotator : *Il dominio del Demonio pare s'estenda sull' aria , sulla luce , su' vapori , ed altre materie fluide* . Hoc est : *Dæmonis* potestas se se extendens videtur ad aërem , lucem , vapores , & alia id genus fluida corpora commovenda . Si hanc propositionem concedit , etiam id concedat oportet , quod ex ea consequitur . Quare quum fluidæ materiæ ope plures etiam veros effectus producere possit *Dæmon* , nequaquam illos negare potest

potest Criticus, neque, quod sciam, negavit umquam: licet interim verum sit fluidorum corporum motu præstigiola ut plurimum edi opera, quæ quamquam magnum quid præferant, re tamen ipsa nil præter meas illusiones sunt. Quod ad tertiam propositionem attinet, dum idem ait: *Communemente i Demonografi gli accordano anche la facoltà di muovere i corpi solidi; ma non lo provano, a tanto non valendo la parità del potere dell'anima sul corpo umano; hoc est: Passim Dæmonographi facultatem (Dæmoni) tribuunt solida quoque corpora commovendi: id tamen minime probant, quum ex animæ in corpus humanum paritate nullo modo consequatur; neque negat revera, neque affirmat hanc inesse Dæmoni facultatem: tantum ait a Dæmonographis non fuisse probatum. His ita positis, quibus machinis hæc Critici Adnotatoris propositiones impetas jam audiamus, atque a priore exordiamur.*

Reponis primo *Delrium* contra sensisse; qui præterea ait, opinionem suam communem esse sententiam Patrum, Theologorum, & Philosophorum doctiorum, cui inter Catholicos pauci admodum refragentur. Addis eandem placuisse Heterodoxis plerisque, inter quos *Lutherum* ipsum laudas. *Augustini* pro eadem testimonium deinde recitas, *Isidori*, *Thomæ*; tandemque magno verborum strepitu, ac phaleris Adversario exprobas, quod supra Theologos innumerabiles sapere velit, nec sapiat ad sobrietatem, prout exigit *Apostolus*. Verum enimvero diserte Adversarius jam monuerat, *Augustini* auctoritatem non modo *D. Thomam*, sed reliquos etiam, qui eam sententiam sequuti sunt, transversos egisse, atque in causa fuisse, cur clausis illam oculis amplexi sint. Videamus igitur primo, quid *Augustinus* revera senserit, tum quid de aliorum sive Patrum, sive Theologorum sententiis sentiendum sit, nullo negotio judicare poterimus. Et quoniam creberrima fama est (inquit *S. Doctor Lib. 15. Cap. 23. De Civitate Dei*) multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, *Silvanos*, *Panes*, & *Faunos*, quos vulgo *Incubos* vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetisse ac peregisse concubitum; & quosdam *Dæmones*, quos *Dusios Galli* nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare & efficere, plures talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur; non hinc aliquid audeo temere definire: utrum aliqui spiritus elemento aëreo corporati (nam hoc elementum etiam quum agitur flabello, sensu corporis, actuque sentitur) possunt etiam hanc pati libidinem, ut quomodo possint, sentientibus feminis miscantur. *Augustinus* ergo impudentiæ videri ait negare, *Dusios Dæmonas* cum mulieribus rem habere, quod id magno numero, magnaue auctoritate viri affirmarent. Tamen affirmare ipse non audet, Spiritus elemento aëreo corporatos cum feminis misceri, sed rem in medio relinquit: non hinc aliquid audeo temere definire. Temere ergo definire se putaret *S. Doctor*,

Ator, si quidquam de eo definiret, quod plures talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur? Quid ita? Si id scire vis, audi, quæso, iterum jam sæpius laudatum præstantissimum *Muratorium*, quo nemo hercle melius hunc *Augustini* locum interpretatus est; cujus hæc verba sunt in memorato Tractatu *De Humana Phantasia viribus* pag. 128. *Aliquid certe amplius* (quam hujus, aut illius affirmatio) *requiritur ad hujusmodi quæstiones solvendas. Summa advertentia, magnoque criterio opus est, ne quis decipiatur. Testes autem illi fide quidem bona, at simpliciores fortasse fuerint, quam par est* (1). Illud certum est, quod ad summam quæstionis attinet, *Augustinum* dubitasse. Porro autem, vel ab *Augustini* sententia ne latum quidem unguem recedere fas est; & tunc sane dubitandum, plusque sapere audet, quam oportet, tum qui negat, tum qui affirmat: vel integrum est cuique, quam velit partem sequi; & tunc negare, aut asserere liberum omnibus est, neque ultra sobrietatem sapit, qui quam mavult opinionem tuetur. Fuere quidem magno numero Theologi, qui auctoritatem testium *Augustino* memoratorum pluris etiam fecerunt, quam ipse *Augustinus* fecerit; nam quum is ejusmodi eam esse existimaverit, ut si eo fundamento posito quæstionem definivisset, temere se definiturum fuisse fateatur: contra isti ut definirent, sat superque idoneam judicarunt. At fuere etiam non pauci quum Theologi, tum Patres, quibus alia omnino sententia stetit. *Muratorium* iterum audiamus laudato loco ita prosequentem: *Sanctus certe Joannes Chrysostomus in Homilia 22. in Genesim ante Augustinum docuit, stultam esse illorum opinionem, qui sibi persuadent, Demonas coire cum feminis, & substantiam spiritalem, ut filios generet, posse corpus assumere. Idipsum senserunt S. Philastrus, & Cassianus. Si vero Philosophos, Medicosque consulamus, statuunt ii commercia hujusmodi ab ea ratione, quam Deus ad hominis procreationem constituit, valde abhorrere. Neque vero opus est, ut horum argumenta in medium nunc afferam, quum sola experientia duce aberrationem suam detegere quisvis possit. Si verum esset, Demones nefandas has commissiones appetere, vel eo duntaxat fine, ut homines ad malum inducerent, jam qui vir, aut quæ mulier ab illorum vi, & illecebris tuta esset? Tamen integras nationes percurramus; nullus, nullave nobis occurret, quæ insultus hujusmodi patiatur. Quare si quis rem attente perpendat, inveniet, opinionem hanc ex impostorum artibus, fabulisque primo ortam, nimia deinde credulitate atque imperitia adolevisse* (2). His *Muratorii* argumentis

B 2

hæc

(1) Altro ci vuol, che questo a decidere simili punti. Si esige ancora una somma avvertenza critica per non ingannarsi; e in quei relatori si può sospettare, che allignasse colla buona fede la semplicità.

(2) A buon conto il Grisostomo prima di Santo Agostino dichiarò nell' Omilia vigesima

hæc addit Tartarottus Lib. 2. Cap. I. §. 13. De nocturnis Lamiarum Conventibus: Ad actum hujusmodi exercendum æreum & apparens corpus minime sufficit, sed vero, solidoque opus est; ad quod tamen assumendum quæ occurrant difficultates, paullo ante attigimus. Et §. 8. " Id enim Dæmoni
 „ possibile haud est, nisi præter directionem motus (corporum fluidorum)
 „ illi etiam concedatur motus ipse corporum in quiete consistentium (solido-
 „ rum), quæ facultas illi quidem tribuitur ab adversariis hætenus tamen
 „ minime fuit probata. Ne quid interea dicam, si hæc vera sint, nihil pro-
 „ sus valere rationem illam, qua Christus usus est (Lucæ XXIV. 39.) ut
 „ discipulis persuaderet, se eum ipsum esse, scilicet: Palpate & videte,
 „ quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Pa-
 „ rum enim referret Spiritus carne atque ossibus natura destitutos esse, quum
 „ tamen hæc omnia sibi aptare possent (1) ". Plura in hanc rem lauda-
 to loco afferuntur, quæ quum longiuscula sint, consulto prætermitto.
 Librum ipsum consulere potes.

Neque vero tibi persuadeas velim, GAARI, solum Muratorium, aut Tartarottum inter recentiores hanc de Incubis Succubisque Dæmonibus male consutam fabellam exhibuisse. In eadem sententia sunt omnes propemodum auctores ab eodem Tartarotto Lib. 3. Cap. 14. §. 2. ejusdem Tractatus laudati, qui nimirum Strigum conventicula imaginationi tribuerunt, & trigefimum numerum excedunt; qui Catalogus duplo certe amplior evasisset, si locus in eo Heterodoxis datus esset ullus. Quoniam vero horum etiam auctoritati multum a te tribui video, unum ego hic dumta-

---

ma seconda sopra la Genesi, essere una follia il credere, che i Demonj carnalmente si uniscano con Donne, e che una sostanza incorporea possa prendere corpo per generar de' figliuoli. Lo stesso insegnarono S. Filastrio, e Cassiano. Esaminato poi questo affare nel Tribunale de' Filosofi e de' Medici, conchiudono essi, abborrire questo preteso commercio dalle regole prescritte da Dio per la formazione dell' Uomo. Nè occorre, che io ne rapporti qui le ragioni, quando la speranza stessa ci può disingannare. Se sussistesse, che i Demonj fossero vaghi di questi nefandi congiungimenti, anche solamente per indurre a peccato i mortali, qual Uomo, qual Donna farebbe sicura dalle lor lusinghe, e violenze? E pure cercate le intere Popolazioni: nè pur uno, nè pur una si troverà, a cui il Demonio faccia di somiglianti insulti. Perciò esaminato ben l'affare, si scorgerà, che l'impostura e la favola han fatta nascere tale opinione, e la troppa credulità o semplicità l'ha fomentata ed accresciuta.

(1) Per simile azione non basta un corpo aereo ed apparente, ma è necessario che sia solido, e vero; e per assumerlo tale, abbiamo poco fa vedute le difficoltà che s'incontrano.... Questo non è a lui possibile, se non, oltre alla direzione del moto, accordandogli ancora il moto medesimo de' corpi quieti; e questa facoltà si suppone bensì dagli avversarj, ma non si è per anche provata. Per non dir nulla, che con ciò renderebbesi inconcludente la ragione, di cui Cristo si valse per provare a' suoi Discepoli, eh' era desso, cioè: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*; poichè non serve, che gli Spiriti non abbiano naturalmente ossa, e carne, quando però potessero assumerla.

dumtaxat adducam, sed qui ingenii, atque eruditionis fama pane omnes superet, Joannem nempe *Albertum Fabricium*, qui in *Dissertatione Critica de Hominibus ortu non differentibus* Cap. 2. §. 8. ita in hanc rem loquitur: *Fabulis etiam adscribenda sunt haud dubie, quae de Incubis aut Succubis Demonibus, indeque generata fobole monstriformi, vel de infantibus per Demones suppositis, de mutato opera Demonum sexu apud Delrionem, & alios leguntur, naturae rerum contraria, & fide dignis destituta testimoniis, & bonitati ac sapientiae divinae adversa.* Fabricio concinit Jo. Ernestus Floerckius in *Commentario De Crimine Conjuratōis Spirituum* Cap. 4. §. 8. Nota 2. ubi de Magia hæc habet: *Puto iis, qui eam dari negant, non minimam occasionem dedisse incredibiles relationes rerum miraculorum a Sagis effectarum, v. gr. de Lycanthropia, de Magorum ac Sagarum concubitu cum Demonibus, de exportationibus Sagarum in diabolicos conventus a Demone factis.... Censebant enim, quod sicuti talia essent impossibilia, & falsa, ita omne reliquum, quod de Magia disebatur, falsum sit.* Idem sentiunt Cl. Scipio Massejus pag. 45. memorati Operis, Jo. Rinaldus Carli in *Epistola ad Tartarottum*, alique adhuc viventes doctissimi inter Catholicos viri; ut vel hinc arguere liceat quam vere a Critico Adnotatore scriptum fuerit: *Circa i Demonj Incubi, e Succubi, gli antichi dubitarono assai, e più ancora ne dubitano i moderni.* Hoc est: *Quod ad questionem de Incubis, ac Succubis Demonibus attinet multum sane veteres auctores dubitarunt, multo vero magis recentiores dubitant.* Hæc quum ita se habeat, GAARI, qua fronte a te scriptum est, opinionem tuam communem esse sententiarum Patrum, Theologorum, & Philosophorum doctiorum.... cui ex Catholicis pauci admodum contradixerint? Nempe quia Delrius ita scripsit. At nonne tibi notum est, quam multa falsa, erronea, fabulosa, periculi, impudentiæ, ac stultitiæ plena ab eo Auctore scripta sint in suis illis *Magicarum Disquisitionum* libris, qui tantopere a te laudantur? Si id te latet, adi, obsecro, tertium *De nocturnis Lamiarum Conventibus* Librum, & abunde disces, infirmo, nulliusque roboris fundamento eum niti, qui Delrio Auctore nititur. Addis quidem: *Veritatem hujus asserti deprehendet, quisquis Theologorum, & Philosophorum Catholicorum volumina attento rimari oculo voluerit.* At, repono ego, falsitatem potius hujus asserti evidentissime animadvertet quisquis non Theologorum modo, & Philosophorum Catholicorum, verum etiam Patrum volumina attente versaverit.

Sed disputationis gratia ponamus, Critici Adnotatoris sententiam toti retro antiquitati ignotam, immo contrariam esse: ponamus, scriptorum auctoritate destitui: ponamus, magnum *Augustinum* non quidem obscurare, sed aperte contra sensisse. Quid tum? Ergo in re ad Naturalem Philosophiam spectante, licitum nulli erit veterum opinionibus valedicere, proprio ingenio uti, ac libere philosophari? Tota tua est hæc gloria,

GAARI

GAARI, qui nos serio mones, *nihil quod Philosophorum antiquorum sententiis aduersetur, Sermoni tuo te inferuisse. Ceterum qui sapiunt, mirantur quidem antiquos, laudant, maximeque faciunt: at suum etiam adhibent iudicium, & si quid verius ipsis videre contingat, sive ab se, sive a quopiam recentiorum detectum, non ideo statim abjiciunt, quod antiquis fuerit ignotum. Sciunt enim vidisse pleraque antiquos, non tamen omnia: sciunt effectam non esse naturam, ut nihil jam laudabile pariat: sciunt denique, ut in *Secundo Divinarum Institutionum Libro Cap. 8.* recte Lactantius ait: *Dedisse omnibus Deum pro virili portione sapientiam, ut & inaudita investigare possent, & audita perpendere. Quare quum sapere, idest veritatem querere, omnibus sit innatum, sapientiam sibi adimere, qui sine ullo iudicio inventa majorum probant, & ab aliis pecudum more ducuntur.**

Quod ad S. Augustinum attinet, summo quidem ille vir ingenii acumine fuit præditus, maxima fuit eruditione, doctrina propemodum incredibili: at humani certe aliquid interdum passus est. Multos ex suis erroribus detexit ipse per se, nec eos corrigere dubitavit, ut ex *Retractionum* libris satis superque constat: at omnes vidisse, atque emendasse, neque censuit ipse, neque porro sibi persuadeat, nisi qui in arte Critica infans omnino sit, atque jejunos. *Erat Augustinus* (ita de eo sentit Cl. Muratorius in *Prefatione* in libros *De Moderatione Ingeniorum*) *ad miraculum usque acutissimo ingenio instructus: at homo erat. Cum eximia litterarum peritia conjunxerat ille præcipuum pietatis studium: at homo erat. Quare non est cur miremur, si aut interdum dormitanti, aut etiam vigilant exciderit aliquid, quod libentius excuses, quam probes.*

Hæc quum ita sint, vide quæso, GAARI, quam recte senserit Criticus Adnotator, quum scripsit, hujus te mercis emptorem nullum fuisse inventurum, nisi apud populum Herbipolensem. Propositionem hanc non quidem ultimo, sed ut major esset connexio prius ponendam fuisse lepi-
de sane contendis; quod certe non dixisses, si tuus ille interpretes (qui duo Italica verba *In sostanza*, quibus superiora cum inferioribus connectuntur, perperam omisit) non te fefellisset. Verum sive priore, sive posteriore loco verba illa colles, nihil plane curamus, modo eorundem veritatem tandem agnoscas, amplectarisque. Declamatiunculis oratoriis, quas, ut sententiam tuam omni ope tuearis, identidem oggeris, nihil prorsus aut hic, aut alibi reponendum sum arbitratus. Rationum pondere, non verborum fragore res hæc definienda. Causæ tuæ officis, si eam fuco rhetorico indigere putas; diffidis enim vi sua, & rationum momenti posse consistere, quod extremo hoc fulcramento sustentare conaris. Apud Philosophos, quibuscum nobis res est, omnis artis nifus, omnis affectata oratio merito ac jure suspecta habetur, puro enim simplicique
GAARI
sermo-

sermone gaudet veritas. Quare si pro Concionibus tuis *Festivalibus* hæc omnia relervasses, rectius profecto, me iudice, te gessisses.

§. V.

AD secundam primæ Adnotationis quæstionem veniendum jam esset utrum scilicet Dæmonis effectus sint semper veri, an interdum apparentes. At longiori oratione minime opus est, quum inter te & Criticum Adnotatorem nullam ego hic sententiarum diversitatem inveniam; quamquam tu, ne disputandi materia deficeret, fingastibi inimicos, quos non habes. Concedit ille Dæmonis potestatem se se extendere super aërem, vapores, & fluida corpora. Ergo (ita tu inferis) negat Dæmoni facultatem tempestates excitandi. Egregia porro argumentatio! qua in consecutione contrarium colligis ei, quod ex præmissis necessario fluit. Si enim Dæmon facultatem habeat aërem, & vapores commovendi, nã ille desipiat, qui ei potestatem excitandi tempestates denegare audeat. Hoc minime negat adversarius, nec pleraque alia inficiatur a Dæmone posse fieri, quæ fluidæ materiæ motu, commistione, ac temperamento effici valent. Quare & ipse libenter concedit, non esse semper meram illusionem *quotiescumque caussarum naturalium adminiculo quædam per se, vel Magos operatur (Dæmon) nec semper phantastice agere, sed interdum hoc, interdum illo modo;* atque adeo ventum, ignem, aliaque hujusmodi fluida corpora, si Deus sinat, nullo negotio excitare posse.

Ad postremam igitur primæ Adnotationis propositionem venio, qua Criticus Adnotator Dæmonographis objicit, tribuere eos quidem Dæmoni vires solida quoque corpora movendi, minime tamen id probare; ex quibus verbis hæc tu deducis: *Negat, quod Dæmon possit solida movere corpora, & consequenter etiam negat, quod possit Magos & Sagas ab uno loco transferre in alium, adeoque putat, nocturnos Lamiarum conventus semper esse meras præstigtias;* quæ sane ut cuivis patet, ex prioribus minime consequuntur, multa enim vera esse possunt, quæ hætenus non sint demonstrata. At disputationis gratia ponamus recte deduci, simulque experiamur, quibus tu argumentis has adversarii positiones prosterneas. Primo reponis in scripturis legi Dæmonem *multa operari circa homines, vel alia corpora.* Quis hoc neget? At non ne multa operari poterit Dæmon tum circa homines, tum circa alia corpora, sola materiæ fluidæ movendæ potestate, quam illi Criticus Adnotator non modo non negat, sed etiam disertissime tribuit? Profers exempla Scripturæ, deinde addis: *Certum ergo est, quod Dæmon habeat aliquam vim agendi in homines, & in corpora præsertim sublunaria. Ratio reddi potest ex perfectione nature Angelicæ, quia non est verisimile, esse expertem omnis actionis & virtutis activæ in corpora.*

Iterum

Iterum ajo : quis hoc neget ? At evincendum tibi est , Dæmonis vires non circa corpora generatim , sed circa corpora solida versari , ad quod probandum exempla *Tobie III.* & *Jobi I.* a te allata , nihil prorsus valent . Quare frustra niteris , & in illud fallaciæ genus incurris , quod a Dialecticis *Ignoratio Elenchi* vocatur , quum contra adversarium id probandum tibi sumas , quod ab eo non negatur , neque ad quæstionem pertinet . Quum enim hæc fluidæ materiæ motu , quem Dæmoni non negamus , commode explicari possint ; profecto vides , magno te nisu aërem , ut ajunt , verberasse .

At nonne anima (ita tu argumentaris) corpus humanum movet , quod solidum est ? Cur a pari id ipsum dici nequeat de Dæmone ? Si enim *Spiritus imperfectior , ut est anima , potest agere in corpus , multo magis id poterit Dæmon , qui est Spiritus natura perfectior* . Infirmitatem hujus paritatis jam detexerat , *Tartarottus Lib. 2. Cap. I. §. 7.* sæpius laudati tractatus ; qui liber quum omnium manibus nunc teratur , supervacaneum duxit Criticus Adnotator ejusdem verba afferre . Afferam ergo saltem rationem , ut tibi quoque nota sit , ac tandem queri desinas , multa adversarium afferere , quæ tamen minime probet . Animæ imperium circa solidas corporis partes nequaquam immediate versatur . Ea lex corpus inter & animam a Deo posita est , ut ad hujus nutum spiritus animales excitentur in corpore , atque illorum ope motus solidarum partium fiat . Porro spiritus animales , quum purior defæciatorque sanguinis portio sint , corpora quidem sunt , fluida tamen , non solida , proindeque , ut recte *Tartarottus* infert : *Si aliam corporis movendi facultatem Dæmoni non concedamus præter eam , quam habet anima quum corpus humanum movet , nos quidem vim fluidorum corporum motum dirigendi , hoc est movendi id , quod natura sua jam movetur , Dæmoni tribuimus , non autem movendi corpora in quiete consistentia ; quare ea ratione nunquam propria veraque Sagarum ad conventicula translatio poterit demonstrari (1)* .

A paritate animæ ad paritatem Angelorum transis , probasque ex Scripturis vim ipsis inesse agendi in corpora etiam solida , eaque de loco in locum transferendi , quod te iudice , vel sola Habacuc translatio ab Angelo facta confirmat ; quare quum quæ Angelis naturalia sunt , Dæmonibus post peccatum integra manserint , inde tibi recte inferre posse videris , facultatem corpora quæcumque movendi non esse Dæmoni depe-

(1) Se dunque altra facoltà di muovere i corpi non concediamo al Demonio , che quella , che ha l'anima di muovere il corpo umano , noi gli daremo bensì la virtù di regolare il moto d'un corpo fluido , movendo ciò , che per se stesso già si muove ; ma non già quella di muovere un corpo , che stia in quiete ; e in conseguenza non potrà mai per tal via provarsi un vero e real trasporto personale delle Streghe al Congresso .

gandam . At unde tibi constat , hominum translationes ab Angelis Dei jussu factas propria naturalique vi , non vero mirifica , & a Deo superaddita factas fuisse ? Ex eo , inquis , quod *Natura spiritus huic activitati non obstat* . Subsisce hic , quæso , paullisper . In quonam demum naturam , sive essentiam spiritus consistere arbitraris ? Injurius tibi sim , si te tam malum Philosophum putem , ut nescias Angelorum vim ac naturam nil aliud esse , quam velle , & intelligere . Sed intelligere , & velle non est certo rem effectam dare , nisi in Deo , cujus voluntas ipsa omnipotentia est . Huc ergo res tota recidit , ut aut tibi ostendendum sit , quemadmodum inter animam & corporis fluida , ita inter spiritus ac solida corpora hanc esse a Deo legem ab initio constitutam , ut ad illorum voluntatis nutum hæc moveantur : aut certe , nobiscum dubitandum , utrum ea , quæ Angeli in Scripturis fecisse narrantur , eorum naturæ viribus , an peculiari Dei decreto , qui tum illis materiam obtemperare jusserit , tribuenda sint . Mihi quidem posterior hæc hypothesis non saniori modo Philosophiæ consentanea videtur , sed & Scripturæ aptius congruere , & Patribus placuisse . Ait enim regius Profeta *Psal. CIII. v. 4. Qui facit Angelos suos spiritus . Ac si patenter dicat* (inquit *D. Gregorius Homilia 33. in Evangel.*) *qui eos , quos semper habet spiritus , etiam quum voluerit , Angelos facit* : ex quo inferre licet , Spiritus non naturæ inditam , & perpetua lege statutam , sed temporariam tantummodo , & delegatam interdum potentiam exercere . Atque hinc etiam intelligere potes , quam nihil ad rem faciat præclara illa tua sumtio : *Alias nec illam* (activitatem) *haberet ipse Deus , qui est spiritus perfectissimus* . Ut enim illud omitam , nullam esse consecutionem a Spiritu imperfecto ad Spiritum omni cogitatione perfectius ; Scriptura appellat quidem Deum Spiritum , ut *Joan. IV. v. 24.* ; sed quid quæso censes ? Univocum , ut ajunt , ac plane synonymum esse in Deo nomen *Spiritus* , atque in Angelis , adeo ut secure ac tuto in cathedra spiritualium substantiarum , tanquam in sede , qua contineatur , collocari possit ? Tu vero erras turpiter , si quidem hoc credis . Dei natura , ejusque notio , cathedras omnes infinito spatio transcendit : nihil ei est univocum cum quacunque substantia : ejus nulla est verior definitio , quam quæ ab ipso data est *Exod. III. v. 14. Ego sum qui sum* ; quam si aliis verbis efferre velimus , commodius id facimus negando quod non sit , quam quid sit affirmando . At vero si attente citatum locum *Joannis* scrutere , non tam Christus plenam absolutamque Divinæ essentiae ac Majestatis ideam Mulieri Samaritanæ voluit infundere (quod omnem mentis humanæ captum excedebat) quam falsam evellere ; hoc est non tam affirmavit Deum naturam esse omnino , vel si mavis *adequate* Spiritum , quam negavit esse materiam . Sic enim ait : *Deus Spiritus est , & eos qui adorant eum , in spiritu & veritate oportet*

tet adorare ; ac si dicat : Deus non est quid corporeum , ut corporeis delectetur Templis , aut honoris significationibus , ut patet totum locum attente legentibus . Sunt igitur istæ (pace tua dixerim) non gradationes , sed saltus præcipites , quum ab infinita Dei potentia , qui omnes etiam corporum vires ac perfectiones eminenter continet , Angelorum vis facultatem arguere , qui si quid possunt , atque adeo si quid sunt , ab illo totum acceperunt . Quamobrem quando nec ratio sumta a natura Spiritus quicquam valet , nec ulla datur inter Deum & Angelos paritas , nec legem ad hoc ullam a Deo fancitam probas ; noli tam liberaliter illud tribuere Dæmonibus , quod ne Angelis quidem bonis satis probabiliter asseris ; sed *Tartarottum* iterum potius audi , ita rectissime ratiocinantem : *Neque vero quicquam iuvaret ad quedam Scripture exempla confugere , puta ad illud paullo ante memoratum Prophetæ Habacuc , ut Dæmonis facultas probaretur etiam solida , & in quiete manentia corpora commovendi . Respondetur enim ab Angelis bonis ad malos Angelos consequutionem nullam esse , quum inter Theologos sint qui putent , non virtute propria , & naturali id tunc præstare bonos Angelos ; sed nova ac singulari quadam vi Deo largiente acquisita , eo plane modo , quo ab hominibus ope divina interdum miracula patrantur (1) .* Hanc Theologorum quorundam sententiam esse , *Delrius* quoque testis est *Magicarum Disquisitionum Lib. 2. Quest. 16.* licet ipse refragetur .

At vires colligis , & Dæmoni quoque potestatem solida transferendi corpora adjudicare conaris ex ipsa Divina Scriptura , *Matthæi* nimirum *Cap. IV. v. 5.* ubi Evangelista testatur , Christum Dominum super pinnaculum templi fuisse statutum ; quo posito , jam rem a te confectam esse putas , atque ita perbelle ratiocinaris : *Diabolus permittente Deo ipsum Christum corporaliter transtulit : ergo a potiori Magos , & Sagas ab uno loco in alium transferre potest ;* quæ Sagarum translatio inde præterea valide probari posse confidis , quod *Delrio* teste , *Gravissimi Sanctissimique Patres* referant , *Simonem Magum* coram Petro , alarum demonicarum remigio in aërem sublatum , volitare visum . Ad primum quod attinet , multa ego hic in medium afferre possem , quibus perspicue evinceretur , nihil inde colligi , quod causæ tuæ faveat . Verum omni prorsus labore superfedendum , quum *Delrius* pro me tibi respondeat , quem ego Auctorem non

---

(1) Nè varrebbe il ricorrere a qualche esempio della Scrittura , come al testè accennato d'Abacuc , per provare nel Demonio la possanza di muovere anche i corpi solidi e quieti ; mentre si risponde , che dagli Angeli buoni alli Angeli cattivi , non vale la conseguenza , pretendendo molti Teologi , che non per virtù propria e connaturale ciò facciano quelli in tali incontri , ma per nuova e straordinaria possanza da Dio loro comunicata , nella guisa che gli uomini per virtù Divina operano talvolta prodigj , e miracoli .

non ideo hic laudo, quod eum magni faciendum putem, sed quod apud te maximo esse in pretio animadverto. Illius igitur hæc verba sunt *Lib. 2. Quest. 16. Num. 10.* Citant nonnulli primo loco Christum Dominum bis se passum fuisse a Demone transportari, quod de malo Spiritu accipiunt Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius, Strabus & alii. Hoc exemplo non utor, quia licet multi Patres indicent per aërem Christum a Demone volentem raptum, deportatumque fuisse; magis tamen placet cum Origene & Euthimio, ductum duntaxat, & præeunte Diabolo sequutum Christum fuisse, & sic in pinnaculum & in montem ascendisse; quod aperte D. Lucas insinuat, nec obstat D. Matthæus, nam *παράεισεν* non raro significat assumere ducendo tantum: & sic hoc loco quoque interpretantur homines eruditi (Hesselius, & Maldonatus in *Matth.*) ideo istud exemplum non multum urget.

Quod ad Simonis Magi coram Petro Volatum spectat, multi quidem veterum Patrum id testatum reliquerunt: at illorum auctoritas tanti non fuit plerisque magni inter litteratos nominis viris, quin factum illud plane negaverint. Ut minimum res adeo dubia est, ac parum consistens; ut nihil certum, nihil firmum constansque inde extundi possit, quo sententiam tuam tuearis. Rem hanc multo certe attentius exactiusque Martino Delrio ad examen revocavit V. Cl. Augustinus Calmet peculiari Dissertatione De Simone Mago edita, in qua omnibus Criticorum hominum sententiis iudicii lance libratis, tandem ita concludit: Si quis magis exacte allatas in medium optaret veterum discrepantes sententias, ad historiam certaminis S. Petri cum Simone quod attinet, illius certe votum explebit Dn. Cotelierius in Annotationibus ad Sextum librum Constitutionum Apostolicarum pag. 268. 269. ubi rem totam excutit, ac tandem concludit in historia tam dubia, & parum assertis circumstantiis plenissima, tutius esse iudicium suspendere, nihil certe sive pro ejus veritate, sive contra illam definiendo; quod sapientissimum esse in re præsentī censemus.

Postremo ad id, quod caput omnium est, Lamiarum scilicet conventus & tripudia, orationem convertis, statuisque Svarazio & Carpozio auctoribus, ea sæpe quidem nil esse aliud, quam muliercularum deliramenta, & phantasiæ lusus: at sæpius tamen celebrari, ac præsentēs adesse; quibus statutis, ex adversario tandem quæris, cur sententiam hanc improbet, cur nitatur contra torrentem? Verum enimvero si quæstio hæc auctororum numero definienda sit, quemadmodum Leguleii, & Theologi illi, quos *Casistas* vocant, facere consueverunt, de tua sententiā conclamatum est, GAARI. Pro duobus enim a te laudatis Scriptoribus, quorum alter Catholicus, alter Heterodoxus est, tres supra triginta Catholicos omnes, contra te in acie statuo, qui *Lib. 3. Cap. 14. §. 2. De nocturnis Lamiarum conventibus* adducuntur, quos inter Guilelmus Parisien-

sis, Cajetanus, Navarrus, Alciatus, Duarenus, Gassendus, Juvenin, Van Espen, Malebranchius, & paullo ante memoratus Calmetus numerantur; qui scriptores, si Suarezium & Carpzovium fama, atque auctoritate non superant, illis certe æquiparantur, neque minoris sunt in Litteraria Republica nominis. Quare vide quæso, GAARI, quo jure scripseris, Criticum Adnotatorem niti contra torrentem? Repones fortasse, non scriptorum numero & auctoritate, sed rationum pondere litem hanc esse dirimendam. Assentior. Sed cur nulla a te ratio, argumentum nullum adductum est? Nempe satis superque esse duxisti ea, quæ a Dæmonographis allata sunt. Næ ille multum fallatur, qui hæc sibi persuadeat. Si tu modo laudatum Tartarotti opus attente leges, profecto invenies non modo hæctenus allata a Dæmonographis argumenta, sed etiam quæ afferri possent, ita ab Auctore illo soluta, disiecta, protrita fuisse, ut nisi novus aliquis bellator validioribus instructus armis in arenam descendat, manusque strenue conferat, nullus sanæ mentis homo sit futurus, qui Strigum conventiculis ac tripudiis fidem in posterum adhibeat ullam. Idum tu, vel quivis alius præstat, ego interim ad alia transibo.

§. VI.

IN secunda Adnotatione dubium movetur, utrum *Maria Renata*, Strigum professioni addicta, ultimo fuerit supplicio afficienda; quam tu Adnotationem *extra Rhombum saltitare* objicis. Mirum sane, cantante, aut modos faciente nemine, Adnotationem hanc saltitare. Nocturna, credo, Lamiarum tripudia, ac choræ adeo menti tuæ, GAARI, obversantur, ut adnotationes quoque ea de re scriptæ tibi saltitare videantur. At positionis rationem audiamus: *Quia sermonis mei limites transilit. Sermo enim agit de Maria Renata ob Maleficium multiplex morti adjudicata: & tu D. Antagonista maleficium taces, ac tantum somniantem Strigem fictitiis coloribus depingis.* Antequam dictatoria auctoritate sententiam hanc per præconem edicas, sine quæso, GAARI, ut ex te quæram, qua ratione tam asseveranter scripseris *Mariam Renatam Maleficam* extitisse? Respondebis, puto, fuisse Strigem; Striges omnes maleficas esse; proinde recte Maleficis accenseri. Ita quidem vulgo ratiocinantur *Delrii* sectatores: at *Delrius* non fuit ipsa veritas, neque illius dicta divina mandata sunt, quibus refragari piaculum sit. Qui ultro cæcutire nolunt rem exactius pensitant, quum præsertim de vita hominis agitur: Sunt qui *Delrii* effata maturiori examini subjecerunt, & validissimis etiam argumentis confutarunt: sunt qui Lamiarum conventicula nihil esse præter somniantium deliria, invictis rationibus demonstrent: sunt qui illarum delicta in voluntate tantum consistere ostendunt, proindeque illarum se-

Etam

Etiam cum Magorum professione, si rei summam spectes, nihil commune habere, neque tantum ut speciem a specie, sed ut genus a genere inter se differre; atque adeo puniendas quidem fatuas mulierculas illas, non tamen poena capitali. Horum auctoritati, immo vero perspicuis probationibus aliquid certe dandum. Has tu surdis auribus præteris, & veterem interim veniam occinis, Maleficos morte plectendos esse. Fateor & ego, fatentur omnes, qui iudicio prorsus non careant, Maleficos ultimo interdum supplicio afficiendos esse. Verum probandum tibi est, *Renatam* fuisse Maleficam non voluntate tantum, & prava mentis cogitatione, sed re ipsa, *Cogitationis enim pœnam nemo patitur*, ut *Justinianus* ait *L. 18. D. de Pœnis*; & probandum itidem tibi est, illius maleficia ejusmodi fuisse, ut mortem mererentur.

Repones fortasse, *Renatam* vere fuisse Maleficam, utpote quæ ultro passa sit, se plura mala Monialibus suis intulisse, & quod gravius est, in causa fuisse, cur ex eis nonnullæ a Dæmonibus obsiderentur. At Critici Adnotatoris verissimam sententiam (*Nota 5.*) hic tibi objicio: *Gran numero di simili, ed anche maggiorei scelleraggini confessano sempre le Streghe: ma la difficoltà consiste circa la fede, che si vuol dare a simili confessioni . . . . . Il commettere questi delitti è un annesso inseparabile della professione di Strega, venendo supposto, che senza questa condizione non s' ammetta alcuna nella società. Non può dunque veruna Strega confessare d' intervenire a' soliti congressi diabolici, e nello stesso tempo non deporre gran quantità di simili misfatti. Il punto sta, se l' intervento a' congressi sia reale, o immaginario; mentre se fantastico fosse il congresso, fantastici per conseguenza dovrebbero giudicarsi anche i confessati delitti. Hoc est: Magnum hujuscemodi, immo etiam majorum scelerum numerum passim fatentur Striges: sed difficultatis cardo in eo est, ullane earum dictis fides adjungenda sit. Horum delictorum patratio est quiddam inseparabiliter cum Strigum professione conjunctum; nam prædicatur, nullam, nisi hac lege, in illum posse extum cooptari. Strigum igitur ulla fateri haud potest consuetis se Dæmoniis conventibus interfuisse, quin simul fateatur, quamplurimas hujusmodi improbitates a se perpetratas. Caput omnium est, utrum translatio ad conventicula vera sit, an tantum imaginaria; nam si fictitii essent conventus, fictitia quoque delicta omnia dicenda essent, quæ a Lamiis memorantur. Quid tu contra affers? Ais primo, non teneri te ad hæc quicquam respondere, quod scilicet Adnotatio extra rhombum saltitet: deinde ut doctrinam ostentes tuam, atque abundanter etiam respondere videaris, manum calamo admoves, ac reponis: *Strigeriam* (hoc tu vocabulo Strigum artem, sectamve designas) esse speciem *Magiæ superstitiosæ*, quare Striges Magorum pœnis subjici. Qua ratione id probas? Nulla prorsus; ita enim addis: *Non infrequens est, ut Doctores quocumque modo Magiam diabolicam**

tra-

*tractantes, promiscue & indifferenter Magos, Lamias, Striges, Sortilegos, Incantatores, & Incantatrices, Veratrices, & Præstigiatrices eodem nomine appellitent. Posterius istud dicis, quam sciamus: sed quæso, Doctores isti suntne Oracula? Alii Auctores bene multi longe validioribus rationibus ostendunt, totam Strigum professionem nil re ipsa esse demum aliud, quam phantasiæ ludibrium: quod quidem si ita est, tantum inter Magiam, & artem Strigum interesse dicendum est, quantum vigilantium facta a dormientium somniis distant. Subjicis: Unde autem a Cælo, vel a Tartaro haustum præclarum illud principium, quod Strigeria tantum in phantasia existens, nihil reale spirer, & quod Striges respectu Dæmonis tantum passive se habeant? Respondeo, neque a Cælo, neque a Tartaro, sed a doctorum hominum præstantissimis lucubrationibus, quibus tu si paullo magis assueffes, non hoc dixisses; a ratione denique, atque ab ipsa veritate. Tertio quæris: Ubi illa multitudo Catholicorum auctorum, quibus hæc sententia arrideat? In bibliothecis Europæ fere omnibus reperiuntur; illorum vero syllabum *Lib. 3. Cap. 14. §. 2. De nocturnis Lamiarum Conventibus* invenies; cui syllabo alii insuper addi possent magni nominis Scriptores, qui occasione hujus Tractatus nuper scripta sua evulgarunt, ut *Joannes Rinaldus Carli, Scipio Massejus, Joannes Lami*, alique. Quarto infers: Si Strigeria tantum in imaginatione consistat, idem, opinor, de maleficio facile affirmabis. De Maleficio Strigum id certe affirmat Criticus Adnotator: de quovis autem maleficio, etiam Veneficorum, & Magorum Dæmoniacorum non item. Quare frustra omnino es, & extra rhombum saltitas, seu potius præter rem loqueris, dum hinc occasione arrepta, contra Magiam negantes declamitas, quos ais credere non esse Dæmones, nisi in existimatione vulgi tantum: Scripturam quoque Sacram non admittere; atque adeo superbos Censores appellas, qui ausu quam temerario Sacre Scripture se opponunt. Fulmina hæc (quæ tamen e terra certo, non e cælo oriuntur) Criticum Adnotatorem, qui, ut tu ipse fateris *pag. 20.* Magos maleficos dari, eosque poenīs statutis subjiaciendos esse concedit, minime feriunt. *Scipionem Massejum, Joannem Rinaldum Carli, Josephum Gorinum, Joannem Lami* impetunt, reliquosque omnes, qui Magiam Dæmoniacam, sive ante, sive post Salvatoris adventum dari negarunt. De quibus præstantissimis, & de re litteraria optime meritis viris num melius sentiendum, modestius autem loquendum fuisset, tu, qui *Sacro-sanctæ Theologiæ Doctor* es, facile, credo, dijudicare poteris. Verendum sane, ne tua illa disputatio tibi magis, causæque tuæ, quam illis officiat.*

Ut tempore Novæ Legis Magos Dæmoniacos fuisse probes, Simonem Magum in scenam inducis, qui, ut *Actor. VIII.* habetur, *Veneficiis suis alios dementavit.* At Scriptura eo loco non *Veneficiis suis*, sed *Magiis suis* præ-

præfert; quæ Magia quum in Dæmoniacam & Naturalem tribui recte possit, neque planum sit, de qua specie Sacer Historiographus hic loquatur, nihil prorsus inde elicitur, quo Simon ille Magus Dæmoniacus fuisse probetur. Quæ subjicis Scripturæ Sacræ loca, contra Veneficos, non contra Magos pugnant, & si vel maxime pugnarent, incertum tamen adhuc esset, num de Magis, qui ope Dæmonis, an de illis, qui naturæ & artis auxilio operantur, explicanda essent. Ne quid interim dicam, te *Thyræo* auctore *Anastasio Nicæno* tribuere opus *Questionum in S. Scripturam*, quod *Anastasi Sinaitæ* est; qui error, si in *Thyræo*, cujus ætate hæc nondum satis discussa erant, tolerari utcumque potest, tibi certe in hac ætatis nostræ luce viventi, Criticos viros oppugnanti, & in Civitate degenti, in qua te ipso iudice *pag. 8.* populus ipse emundatæ naris est, vix certe condonandus. Verum docti illi Viri, in quos tam vehementer inveheris, ingenio, doctrina, atque eruditione adeo valent, ut patrocinio meo minime egeant, satisque causam suam tueri possint, si velint; quare tuam contra Criticum Adnotatorem disputationem persequamur.

§. VII.

PLURIBUS quum Civilibus, tum Ecclesiasticis legibus enumeratis, quæ Magos, Veneficos, Maleficos damnant, detestantur, veraque ab illis hominum generi mala inferri agnoscunt; colligere exinde te posse putas, Lamiarum, & Strigum opera, effectusque inde ortos esse reales, & non tantum imaginarios. At ubinam, quæso, in laudatis Legibus Lamiarum, Strigumque mentionem ullam offendisti? Contra Magos, Incantatores, Veneficos, Astrologos, & cetera id genus hominum portenta latæ sunt, non contra Striges, & Lamias, quas nullibi, præter quam in vulgi stulta imaginatione consistere optime noverant sapientissimi Legumlatores. In eandem rem laudas etiam 7. *Decret. Tit. de Malef. & Incant.* Quæ verba quid sibi velint, ego penitus ignoro. Quinque enim, non sex, aut septem Decretalium *Gregorii IX.* Libros invenio, quibus *Bonifacius VIII.* Sextum dumtaxat addidit; & quot caput est, neque in quinque illis Decretalium Libris, neque in Sexto *De Malef. & Incant.* Titulus occurrit ullus: adeo ut dicendum sit, te Juris Canonici singulari aliqua, ac recondita editione usum quæ non omnibus pateat. Equidem non ignoro, quendam *Petrum Matthæi* Jurisconsultum Lugdunensem Septimum Decretalium librum consarcinasse, eumque publici juris factum anno 1590.: at illud æque scio, librum hujusmodi, qui privato dumtaxat studio elucubratus, absque mandato, aut approbatione Summi Pontificis editus est, Juris auctoritate carere, nihilque a Canonum Do-

ctori-

storibus fieri. Quod vero ad Pontificum quorundam Constitutiones spectat, eæ ex aliorum narratione rem potius ita esse statuunt, quam ita esse probent. Quam in rem temperare mihi haud possum, quin in medium adducam locum licet prolixiorum ex *Lib. 2. Cap. 12. §. 8. De noturnis Lamiarum Conventibus*, qui ita habet: *Si Innocentius VIII. in Constitutione ad Inquisitores Germaniæ Strigum sectam innuere videtur, atque adeo acta judicialia contra eandem calculo suo firmare, advertendum est Inquisitores illos fuisse Henricum Institoris, & Jacobum Sprengerum, de quibus Lib. I. Cap. 7. §. 7. habitus sermo est. Religiosi isti homines suis illis torturis multas extorquebant confessiones, ex quibus certo statuere sibi posse videbantur, Striges, Strigonesque humano generi, creatisque rebus omnibus exitio esse. Id Summo Pontifici, qui Romæ, non in Germania debebat, representabant: id pro certo ab eo haberi debere assueveranter affirmabant. Cur igitur Pontifex improbasset tam enormium, bonoque publico adversorum scelerum animadversionem? Cur non potius præcepisset, inculcasset, urfisset? Idem sentiendum de alia Hadriani VI. Constitutione ad Inquisitores Lombardiæ, nec non Clementis VII. ad Episcopum Polensem, in qua heresim Strigiatum aperte nominat Pontifex. Documenta hujusmodi factum minime probant, sed potius ita esse ponunt; neque quicquam ex iis evinci potest, nisi facti veritate constituta; quare perperam prorsus iudicium sensumque Ecclesiæ nobis obtrudunt adversarii. Speciosa vocabula hæc sunt, quibus imperitioribus fucus fit, quasi vero de Decreto quopiam circa fidem & dogmata ageretur. Ecclesiæ praxis nequaquam dici potest Magistratuum illorum, quamquam Ecclesiasticorum, mos, qui, ut sæpius accidit, inconsulto, violenterque se gerunt; neque enim Ministrorum malitia, aut ignorantia laborantium errata sua facit, aut facere potest Ecclesia (1).*

(1) Se Innocenzo VIII. nella sua Bolla *ad Inquisitores Germaniæ* pare, che cotal setta appunto descriva, ed approvi il processo contra la medesima; convien avvertire, che quelli Inquisitori erano appunto Enrico Institore, e Giacomo Sprenger, de' quali nel Libro primo s'è da noi fatta menzione. Questi Padri colle loro torture, molte confessioni raccoglievano, dalle quali pareva loro di poter con sicurezza conchiudere, che le Streghe, e gli Stregoni fossero la rovina del genere umano, e di tutte le create cose. Tanto rappresentavano al Sommo Pontefice, ch'era a Roma, non in Germania, e come d'una cosa di fatto, innegabile lo assicuravano. Or come non doveva egli approvare, anzi non ingiungere ed inculcare il castigo di delitti sì enormi, e tanto al pubblico bene pregiudiziali? Lo stesso dicasi d'altra simil Bolla d'Adriano VI. *ad Inquisitores Lombardiæ*, e di quella di Clemente VII. *ad Episcopum Polensem*, in cui nomina espressamente *heresim Strigiatum*. Non provano questi documenti il fatto, ma lo suppongono, e nulla conchiudono se non nella data ipotesi; onde s'abusano gli avversarij de' termini di *sensus & iudicium Ecclesiæ*. Speziosi nomi son questi per gittar polve sugli occhj di chi non discerne, quasi d'un decreto in materia dogmatica e di fede si trattasse. Non si può chiamar pratica della Chiesa l'uso de' Magistrati anche Ecclesiastici, quando sia indiscreto, e irragionevole, come più volte è accaduto; perchè non fa, nè può far suoi la Chiesa gli errori de' ministri o maliziosi, o poco addottrinati.

At objicis : *Et quis credat ab humane justitiæ Arbitris tot personas in Europa non nisi ob meram imaginationem , aut somnium , rogo esse adjudicatas ?* Ego vero , GAARI , illum sane minime hoc crediturum facile mihi perluadeo , qui nesciat , qua ratione Processus , ut vocant , contra Striges per totam qua late patet Europam olim instrui soliti essent : quæ aberrationes , qui abusus , qui excessus in illis passim notarentur . Hæc tu si ignoras , lege *Cautionem Criminalem P. Friderici Spe* , doctissimi Societatis Jesu Theologi , & jam miraberis , non qui fieri potuerit , ut tot personæ ob meram imaginationem rogo addictæ fuerint ; sed cur multo plures in cineres favillasque non abierint : adeo inordinatus erat procedendi modus , qui tum apud Judices obtinebat . Quem nunc laudo Auctorem , minime profecto suspectus tibi esse debet , quippe qui ex eadem fuerit Societate , ex qua tu ipse es , & , quod pluris faciendum , non doctrina modo , sed & pietate , ac moribus conspicuus erat , summamque in his rebus ceperat experientiam . Huic tu Auctori *Tartarotum* addere potes in sæpius memorato Tractatu *De nocturnis Lamiarum Conventibus* , ex quibus scriptoribus abunde patet , vere ab erudito viro *Friderico Guilielmo Bierlingio* scriptum fuisse in *Cap. 4. §. 5. Commentarii De Pyrrhonismo Historico* : *Acta judicialia magnam obtinent vim probandi , sed hic quoque occurrunt difficultates pyrrhonismo faventes . Studium partium interdum ex illis elucet , interdum qui judicant , in subselliis simul accusatorum , si non aperte , saltem occulte sedent .*

Sed tu rationum tuarum cursum feliciter prosequeris , addisque : *Simplex utique somnium mortem non meretur , sed Pactum cum Dæmone , cuius ope Malefici , & Maleficæ operantur .* Pulchre sane : at quando a te probatum , Sagas vere esse Maleficas , vere pactum cum Dæmone inire ? Si tota nocturnorum conventuum ratio somniorina est , atque illusoria ; nonne somniorinum etiam pactum Lamiarum , somniorinæ operationes , somniorina maleficia judicanda ? Neque enim verum cum Dæmone pactum ineat , qui cum eo numquam nisi somnians agat , colloquaturque . Probandum tibi ergo est , conventus illos vere , & extra Sagarum phantasiam consistere : tum autem recte inferre poteris , aliquod inter illas & Diabolum interesse commercium , aliquid vere eas moliri , & agere ; atque adeo *Bartholomæum Spinam , Silvestrum Prieratem , Bernardum Comensem , Candidum Brognolum , & Leonardum Lessium* a Critico Adnotatore Laudatos , adversum te minime stare . Id nisi probes , quammaxime certe te impetunt memorati Auctores , quippe qui omnes ingenue fatentur , si Strigum delicta nil præter somnia sint , injuste eas morte plecti . At quandonam id planum fecisti , aut facies umquam ? Audiamus ; neque enim finem adhuc dicendi fecisti , *Somnias autem primo (ais) D. Antagonista , si Strigum crimina tantum somnia , & phantasia*

lufum esse reputas. Lepida sane Festivalis Concionatoris argutia? En positionis rationem: Tannerus, quem alibi allegas te errorem dedoceat. Sic ait *Disp. 4. De Justitia Q. 5. Dub. 1. Num. 5.* ex quibus patet, Veneficos & Sagas tamquam non solum in Deum, ac Religionem impios, & blasphemos, sed etiam omnium pessimos, ac nocentissimos salutis humanæ hostes, ut loquitur Imperator L. fin. Cod. de Malef. & Mathem. dignos esse morte, & extremis suppliciis, ac omnino e Republica, quoad fieri potest, exterminandos. Si Tannerus per Veneficos, & Sagas, Magos, Magasque Dæmoniacas intelligit, quæ Dæmonis ope, atque auxilio multa mala hominibus, inferunt, admitti potest ejus dictum. Sed si per Sagas nil aliud intelligat, nisi mulierculas illas fanaticas, quæ statis temporibus cum aliis ejusdem sectæ mulieribus ac viris noctu una convenire credunt, ludere, epulari, simulque commisceri, re autem vera in lectulo suo resupinæ per quietem omnia hæc vident, experiunturque; intercedo, ac Viro huic cetera docto Lessium, Prieratem, Comensem, Spinam, Brognolum oppono, qui somniantes morte haud dignos esse fatentur: oppono Sprengerum, qui in *Malleo Maleficarum Part. I. Quest. I.* ait: Mors corporaliter non infligitur sine corporali, & gravi peccato: oppono omnes fere Auctores illos, qui nocturna Lamiarum conventicula esse ulla negant: oppono plerosque alios magni nominis Jurisconsultos, Theologosque, qui quamquam Strigum tripudiis fidem adhibeant, & aliqua eas poena multandas esse fateantur, tamen capitali judicio damnare nefas putant, tum præsertim, quum pœnitentiæ signa satis in iis conspicua appareant, inter quos Bartolus, Julius Clarus, Simanca, Pegna, & Castropalao numerantur; ac denique oppono Tannerum ipsum, qui licet loco tibi laudato (in quo de criminibus agit, quæ a Jurisconsultis *Excepta* vocantur) de Veneficis, Sagisque generatim loquens, ea verba proferat, quæ tu recitasti; tamen *Dub. 5. Num. 132. & 133.* memoratæ a te *Questionis*, de iis speciatim Veneficis, quæ *Striges* appellantur, ac vulgo cum Magis confundi solent, ita prudentissime scribit Vir moderatissimus: Vere resipiscen-
tibus extra judicium promittatur venia & impunitas commissi criminis, si vere & serio pii & prudentis Confessarii judicio pœniteant: quo casu si Confessarius norit, jam ante fuisse denunciatas, curabit, accepta a pœnitente facultate, ut sub fide secreti ex catalogo denuntiarum deleantur. Estque hoc medium conforme S. Inquisitionis Officio, & processui in foro Ecclesiæ, de quo Farinacius *Part. 7. Oper. Tract. de Heret. Q. 181. §. 1. Num. 48.* Quod si Lamie, inquit, pœnitentes veniam petunt, & ad Ecclesiam ex corde redire volunt, sunt admittende ad pœnitentiam, ac etiam reconciliandæ; nec ullo pacto curiæ seculari tradende, etiam quod infantes occiderint, seu alia atrociora, & nefanda crimina perpetraverint, juxta Simancam Cathol. *Instit. Tit. 37. rub. de Lam. num. 17.* Et audio quibusdam in locis hoc

medium ad salutem plurium feliciter cessisse. Forsan aliquando expediret etiam adversus damnatas uti ejusmodi benignitate Ecclesiastici fori, ut nimirum juxta Can. Episcopi 26. q. 5. a fidelium communione separatæ, certis aliquot diebus, ante fores Ecclesiæ, habitu pœnitentis stantes, & ad certas abstinentias &c. obligatæ, publicam verb. gr. unius anni spatio, pœnitentiam subire cogerentur. Equidem non dubito plus Diabolum hac humiliatione confusum, & repressum iri, quam mille mortis suppliciis. Porro Mariam Renatam resipuisse, testis es tu ipse in Sermone tuo, in quo ita scribis: Dann Maria Renata zeil ihrer gefängnuß mehrmahlen, auch noch öffentlich auf dem Gericht-Platz dem Teuffel abgeschworen, ihre sünden einem Wohl-Ehrwürdigen Priester aufs dem Orden des Heil. Benedicti reumützig gebeichtet, und durch den Priesterlichen Gewalt davon entbunden, durch das allerheiligste Altar-Sacrament ein-und das andremahl gestärckt (1). Quare vide quæso, GAARI, quam pessime consulas causæ tuæ, eos pro te Auctores laudans, qui vel maxime contra te faciunt. Vide insuper, ne ista disputandi methodus parum deceat Sacrosanctæ Theologiæ Doctorem, ac præsertim Concionatorem Festivalem; sed potius propria sit Causidici cuiusdam aut Rabulæ, a qua tamen professione & tu te valde alienum esse profiteris, & ego lubens credo.

At prosequamur Critici Adnotatoris somnia. Somnias secundo (subijcis) si & multiplex Mariæ Renatæ crimen vanum somnium, & tantum phantasie lusum fuisse, tibi imagineris. Ex Tractatu de Congressu nocturno Lamiarum italice conscripto, quem aliis consutandum relinquo, id non evinces. Quenam sint Mariæ Renatæ crimina, ignoro ego, ignorat Criticus Adnotator, ignorant reliqui omnes, qui criminales processum contra eandem institutum non viderunt. At Sermone tuo teste, sciunt omnes infelicem mulierculam, necdum septennem, a Dæmone militis formam induto in Lamiarum arte institutam fuisse; in qua brevi adeo profecit, ut tenebrarum Princeps continuo locum ei nobilissimum in conventibus suis assignaverit; tua enim hæc verba sunt: Maria Renata wurd als ein Kind von 6. bis 7. Jahren in der gegend Lintz in Ober-Oesterreich durch einen Officier, in Welchen sich glaublich der böse Geist verstellte hatte, zur Zauberey angeführet ..... Zwölffjährig ist sie schon so weit Kommen, daß ihr bey denen zauberischen Zusammenkünften der Fürst der Finsternuß den ersten Rang zugestanden (2). Nocturna ergo Lamiarum

D 2

con-

(1) Più volte Maria Renata in tempo della sua prigionia rinunziò al Diavolo, palesò con molta compunzione le sue colpe ad un Reverendo Sacerdote dell'Ordine Benedettino, e liberata coll' autorità Sacerdotale, si fortificò più d' una volta col ricevere il Santissimo Sacramento.

(2) Maria Renata essendo peranche fanciulla di sei in sett'anni, fu da un Ufficiale (sotto la forma di cui verisimilmente s'era nascosto il Demonio) ne' contorni di Lintz nell'

conventicula, ac tripudia frequentabat *Renata*, atque adeo Strix erat; nullum enim criterium, ut Scholæ vocant, nota nulla, aut indicium aptius excogitari potest ad veros Magos Dæmoniacos a Strigibus Lamiis-que distinguendos, separandosque, quam congressus illi; adeo ut qui se iis interfuisse fateatur, eum Strigum professioni addictum pro certo haberi debeat. Præterea te Auctore scimus, *Mariam Renatam* varias procurasse Monialibus suis infirmitates, easque Dæmonibus quoque subiecisse: *Es verursachte derohalben Maria Renata vier Closter-Frauen theils durch Zauberisches anhauchen, theils durch Zauberische wur tzeln und Kräuter, welche sie ohnvermerckt entweder denen speisen eingemengt, oder auf eine andere weis beygebracht, sehrbesehwärliche und schmerzliche Kranckheiten. Fünff anderen nebst einer Layen-Schwester, so noch ein Novitzin, zauberte sie durch erwehnte Mittel mehrere böllische Geister in den Leib hinein (1).* Jam vero quid Strigum professio complectatur, doctis viris ignotum minime est, deliria scilicet, imaginationes, phantasia ludibria, & præterea nihil. Quid etiam de iis, quæ juratæ fatentur, sentiendum sit, probe norunt experti, sapientesque Judices, nihil nempe iis tribuendum; nam *horum delictorum patratio* (Critici Adnotatoris verba repeto) est quiddam inseparabiliter cum Strigum professione conjunctum, nam predicatur, nullam, nisi hac lege, in illum posse cætum cooptari. Strigum igitur ulla fateri haud potest, consuetis se Diemoniacis conventibus interfuisse, quin simul fateatur quamplurimas hujusmodi improbitates a se perpetratas. Caput omnium est, utrum translatio ad conventicula vera sit, an tantum imaginaria; nam si fictitii essent conventus, fictitia quoque delicta omnia dicenda essent, quæ a Lamiis memorantur. Porro autem nocturnos Lamiarum conventus mere imaginarios esse, *Tartarottus* post plures alios, in Tractatu Italice conscripto, quem tu aliis confutandum relinquis, adeo luculenter probavit, ut immortalis memoriæ Vir (præter alios plerosque, quos adducere possem) *Ludovicus Antonius Muratorius* ea de illo verba protulerit, quæ orationis meæ initio audisti; quare idem *Tartarottus* etiam *Multiplex Mariæ Renatæ crimen vanum somnium, & tantum phantasiæ lusum fuisse*, consequenter probavit. At do tibi Monialis hujus delicta non prorsus fictitia, & sola cogitatione contenta, sed

nell' Austria Superiore, instruita nella Stregoneria ..... In età d'anni dodici era giunta a tal segno, che ne' Congressi malefici il Principe delle tenebre le aveva conceduto il primo posto.

(1) Cagionò ella pertanto malattie pericolose a quattro Monache dell' accennato Convento, parte col fiato venefico, parte con radici ed erbe incantate poste da essa furtivamente nelle vivande, o in altra maniera applicate; e nella stessa guisa ammalò cinque altre Monache con una Conversa non peranche professa, facendo entrar loro addosso più Spiriti infernali.

sed re ipsa ab eā patrata fuisse. Do tibi fuisse Strigem, simulque Magam, quæ Dæmonis ope vera ederet maleficia, hæcque testatissima esse ea probationum perspicuitate ac robore, quæ apud peritos Judices legitimæ habentur: num propterea morti statim fuit adjudicanda? Minime vero, si quidem majora non commisit iis, quæ a te commemorata sunt. Ea de re, antequam finem dicendi facio, sermo iterum recurret.

Ad tertiam Critici Adnotatoris sententiam jam veniamus. *Somnias tertio* (ita tu per contemptum loqui pergis) *si forsan (ut ex litteris Verona acceptis intellexi) Magos Maleficos dari, eosque pœnis statutis subjiciendos esse admittas, Sagas autem excludas; cur enim dentur solum Magi Malefici, non autem Sagæ Maleficæ? Certe sexus diversitas maleficium non impedit; neque solidam eruere umquam poteris disparitatem.* Solidam disparitatem, differentiam maximam, diversitatem palmarem adeo ut non ita terra a cælo distare videatur, quam Strigum secta a Magorum Dæmoniacorum professione distat, eruit jam laudatus *Tartarottus*, eruetque copiosius explicatiusque in Opere, quod prælo paratum habet; neque differentia hæc ex sexus diversitate (quod tu facete admodum comminisceris) sed ex duarum illarum professionum ratione ac natura petita ab eo est, quatenus scilicet tota Strigum ars mera imaginatione constat, neque eā quicquam nisi cogitatione, ac voluntate perficiunt: Magorum autem non item. Sed quando omnes, qui tecum non sentiunt, somniant; scin', quid somniem ego, GAARI, & jam videre mihi videar? Te haud auspicato, atque inconsulto manum calamo admovisse; & si quando *Tartarotti* Opera hac de re conscripta legeris, remque totam penitus inspexeris, aut sententiam mutaturum, aut meliore consilio nil amplius responsurum.

& VIII.

AD tertiam Adnotationem venio, in qua Criticus objicit, si *Maria Renata* adhuc sexennis vel septennis a Dæmonè Belliducis formam præferente in arte Lamiarum instituta sit, quemadmodum in *Sermone* tuo narras, tentationem hujusmodi teneræ adeo ætatis ratione insuperabilem fuisse; quum interim Paulus fidem faciat, Deum non esse passurum nos ultra vires tentari, sed daturum etiam cum tentatione proventum. Huic tu Adnotationi in hunc modum respondes: *Ubi sufficiens rationis usus, & gratia sufficiens est, qua quis tentationi possit resistere, ibi tentatio non est insuperabilis, & Deus non patitur supra vires tentari. Sed sæpius parvuli, & parvule circa septimum ætatis annum vel etiam citius sufficientem habent rationis usum, & Deus etiam sufficientem illis largitur gratiam, qua tentationi ad peccatum possint resistere, alias enim essent im-*
peccæ.

peccabiles: ergo tentatio non est insuperabilis, nec Deus patitur illos tentari supra vires. Deus bone! quid audio? Maria Renata, quæ ne post sexagesimum quidem ætatis annum satis recte ratione uti visa est, quippe quæ (si fides constat iis, quæ per privatas litteras cognovimus) se ipsam ultro ac palam, nemine de illa quicquam suspicante, Strigatus accusavit; mulier illa, inquam, demens, ac fatua usum rationis ante septennium censenda est habuisse? Si certum esset tamquam ea, quæ cernuntur oculis, pueros non sapius, ut tu inquis, sed semper in illa ætate rationis usum adipisci; crediderim excipiendam fuisse unam ex omnibus hanc miseram, & aut in eorum, qui numquam ad rationis usum pervernerunt, aut certe in illorum, qui amiserunt, numero ponendam; nam mehercule una hæc circumstantia magnam cuique debet suspicionem injicere, mulierem hanc vel amentem jam inde a parvula fuisse, vel certe quum hæc fateretur; ut nulla proinde ejus dictis fides habenda fuerit. Hoc prudentibus cordatisque viris satis argumenti fore, sat scio.

Sed demus tibi hoc etiam, Mariam Renatam, necdum septimum annum agentem, usum rationis assequutam. Illud certe & tu concedas oportet, quod quotidie videmus, cognitionem, ac judicium ætatis modulo respondisse, nec tantum esse potuisse, quanto opus erat, ut puella dignosceret, numquidnam subesset sceleris blandientis illius Militis verbis, graphice, ut credi potest, ad fallendum compositis, & montes aureos pollicentibus. Mitte quæso, ambages ac tricas, ubi rei evidentia per se loquitur. Noli rem quæstiunculis illaqueare; noli possibilia fingere. Eva pomi pulchritudine illecta, miserrime lapsa est; quum tamen si quam mulier unquam, nitidissimo illa quidem certe rationis lumine esset prædita, non ætate immatura, non obtenebrata præjudiciis, & quod multo majus est, ita paullo ante præsentissimæ ultionis interminatione ab ipso Deo commonita, ut facillime fraudes Dæmonis, præsertim nec multum apta ad blandiendum specie induti, & multa manifesto mentientis, posset agnoscere. Hæc licet non sine culpa seducta sit, quippe quæ tam lucida uteretur ratione: seducta est tamen, adeoque mitius a Patribus corripitur, diciturque a D. Ambrosio levitate magis animi, quam pravitate peccasse. Tu contra puellam, quæ vix dum pede certo signet humum, necdum fortasse balbutire desierit, cui nuces & crustula maximam vim inferre possint, & quod magis etiam pensandum in statu naturæ lapsæ constitutam, parem dicis fuisse huic tentationi ferendam? cum qua si veterum Parentum, tentatio, sive spectata ementitæ personæ auctoritate, sive narrationum colorata verisimilitudine, conferatur, ludus potius, quam tentatio, ac pugna dici possit. Non medetur, crede mihi, huic vulneri emplastrum illud, quod imponere conaris, dum gratiam sufficientem prædicas adfuisse; neque hoc effugio satis causæ tuæ, & Divinæ bonitatis honori

honoris consulis. Gratia, si libertas arbitrii integra manere debet, exigit ad vincendum adiutorium hominis juxta illud Apostoli *I. Cor. III. 9. Dei adjutores sumus*. Qui enim dixit: *Sine me nihil potestis facere*, idem ipse inculcat: *Estote prudentes, Estote fortes, Estote vigilantes*. Ex quo sequitur, si quod opus, aut si qua victoria magnum requirat auxilium gratiæ, magna quoque hominis opera iudicare; quod nisi ita esset, non esset certamen aliud alio difficilius, non virtutis actus alius alio laboriosior. Ut igitur in re non poetica Poetæ verbis utar:

----- alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amice.

Atque hæc quidem ordinaria Dei lex est. Divina enim providentia, quæ fortiter cuncta suaviterque disponit, non solet ineptis ad effectus producendos instrumentis uti. Sic quum posset tot hæreses vel infantium linguis, doctrina ac facundia cælitus infusa, confutare, Sanctis Ecclesiæ Patribus usus est, viris doctissimis, atque eruditissimis. Sic ad eludendas Dæmonis insidias *Antonium Ægyptium*, pluribus ante, magnisque victoriis illustrem, præter ceteros elegit, non utique puerum, nec bardum, sed quantum ex ejus vitæ historia a *D. Athanasio* conscripta colligimus, virum etsi minus eruditum, cordatum tamen, atque experrectum. Nam quum argenteum discum in itinere projecisset Dæmon, quo illum ad Ereum properantem moraretur, audi, quæso, quomodo humana ille ratione rem totam secum reputans, quibusdam quasi gradibus ad latentem fraudem detegendam procederet: *Unde hic in deserto discus? Avium hoc iter est: nulla sunt vestigia commeantium: lapsus de sarcina præ magnitudine latere non potuit: sed & qui perdiderat reversus, ob solitudinem locorum invenisset profecto, quod ruerat*. Ac tum demum ex his recta ratiocinatione consequentiam deducens, quum argentum illud non illic relictum ab hominibus, non a Deo, qui se divitias contemnere docuisset, oblatum credi posset, *hoc, inquit, artificium, Diabole, tuum est: non impedit voluntatem meam*. Siccine puella necdum septennis ratiocinaretur? Restitue mihi tandem, GAARI, judicium tuum. Deus a lege ordinaria, qua aptissima ad opera quæque eligit instrumenta, numquam recedit, ut gratificetur Diabolo, sed potius quum vult augere naturales hominum vires, ac manifesto miraculo de illo triumphare. Hoc divinæ potentiae, sapientiae, ac bonitati congruit. Hoc enim vero intelliget, verumque agnoscet, *quisquis Theologorum & Philosophorum Catholicorum volumina*, adde si vis etiam Sacras Paginas, *attento rimari oculo voluerit*. Recurrit ergo iterum, ut vides, dubium, credibile nec ne sit, Optimum Deum adeo teneram puellam in tam arduam tentationem induci permisisse, quæque ad vincendum tantum requireret firmitatis ac judicii, quantum illa ætas præstare non poterat absque miraculo, quod tamen is ede-

re no-

re nolebat. Profecto aut tibi ratio, qua id credi possit, ostendenda; aut certe prudentiorum hominum, qui hanc fabellam cum risu mirantur, indignanturque, iudicium æquo animo ferendum est. Hæc *Concionatori*, immo vero *Sacro sanctæ Theologiæ Doctori* explicanda certe non erant, nisi ignorare videretur.

At enim inquires: occulta Dei judicia sunt. Scimus & nos occulta, profunda, imperscrutabilia esse multa Dei judicia: injusta tamen nulla. Omnia, si recte cogites, ejusmodi esse videas, ut quum ratio reddi non possit, cur quid factum sit, nulla tamen item contra possit asferri, cur factum recte negetur. Ad occulta Dei judicia tum demum merito confugimus, quum factum quodpiam evidentissimum est, nec nisi facti causa in quæstionem cadit. Sic infantes multos sine baptismo e vita discedere indubitatum est: indubitatum item Deum esse optimum, atque justissimum; tota igitur facti ratio rectissime in occulta Dei judicia refunditur. Confugere autem ad arcana Dei consilia, non ut rei certo gestæ rationem aliquam reddas, sed ut rem, de qua num facta sit quæritur, fieri potuisse probes, nihil est, nisi nugari. Quid enim non hac ratione probari possit? Si spontanea *Mariæ Renatæ* confessio legitimæ probationis locum obtineret, rei quæ gestæ certitudinem extra omnem quæstionem poneret; tum demum factum incomprehensibilibus Dei judiciis esset accensendum. Sed hic quæritur non de re liquido certa, qua ratione fieri potuerit; sed de re incerta, inaudita, incredibili quæritur, gesta sit nec ne? Cur igitur potius ad occulta Dei judicia confugas, quam id fateare, quod est obvium, ac frequentissimum, & quod nostris ipsi oculis jam propemodum cernimus, miseram mulierculam sui compotem, quum hæc diceret, non fuisse?

Diutius fateor, quam operæ pretium fuit, nec fortasse, quod nolim, sine tua molestia, isti tuæ Responsioni immoratus sum. Quod ideo tamen faciendum duxi, quod etsi illud tuum argumentum nil nisi pulverem imperitorum oculis injiceret, nescio quid tamen plus quam nihil dixisse videbare: sed brevior profecto ero deinceps. Quid enim, obsecro, vis respondeam ad alterum istud argumentum tuum: *Maria Renata sic infecta non statim ad infernum a Diabolo abrepta est, sed Deus illi spatium pœnitentiæ usque in grandævam ætatem reliquit, & optimam se convertendi occasionem per ingressum in religiosum statum & perseverantiam in eo subministravit; ergo non tentata est supra vires?* Puer a gigante colapho vel pugno prostratus est; postquam autem percussor abiit potuit surgere: ergo potuit etiam hostem superare. Quid tibi videtur de ratiocinatione isthac? Tua ipsa est. Non quæritur hic, GAARI, utrum Deus postquam tentatione insuperabili expugnari hominem permiserit, vita illum etiam privet, & nullum pœnitentiæ locum faciat; sed utrum

Deus

Deus ullo tempore insuperabili tentatione oppugnari quemquam sinat, quod negat Apostolus. Ceterum quod Deus longiorem ætatem *Renatæ* concefferit, nec non occasionem resipiscendi præbuerit, probat hoc quidem, vires cursu temporis superadditas fuisse, quibus tentationi superandæ par esset, si voluisset, rationis nempe usu, rerumque experientia superveniente: at non hoc probat, tum adfuisse, quum primo tentata est. Quod si in illo signanter resipiscendi spatio posita omnino fuit tentationis superandæ facultas, adeo ut longæva illa ætas necessaria fuerit, ut fidelitatem suam præstaret Deus, nec apostolici asserti fidem falleret; primus ergo tentationis incursum fortior erat, quam ut puella ferre posset, quod tamen paullo ante negabas. Ita hoc tuum argumentum aut futile est, & nihil dicit: aut profecto idipsum dicit, quod Critica animadversio, tentationem scilicet ejusmodi superabilem tum temporis non fuisse; ac tute ipse proinde hac ratione destruis, funditusque evertis quicquid priore illo argumento struxeras. Ita res est. Malam causam qui tuetur, semetipsum implicat, & quo majore nisu conatur, evadere, eo se magis in arctum conjicit.

Exemplum addis pueri quinquennis, qui teste D. Gregorio Magno *Lib. 4. Dialog. Cap. 18.*, ob multas, quas proferebat, blasphemias damnatus est, *Quatenus*, inquit Sanctus Pontifex, *reatum suum pater ejus agnosceret, qui parvuli filii animam negligens, non parvulum peccatorem gehennæ ignibus nutrifset.* Jam vero si puer quinquennis (ita tu arguis) non supra vires tentatus sit, cur tentata sit supra vires *Maria Renata*? Possem respondere, in illo D. Gregorii Opere plures id genus historiolas contineri, quibus si non plena fides habeatur, nulla fiat injuria. Ea enim tempestate scripsit, qua jam mos inoleverat, ut ad monendos instruendosque homines fabellas cudere licitum esse putaretur; quas deinde Sanctus Vir, qui pietatem precipue ac mores, non severioris Criticæ præcepta spectaret, ex aliorum fide, neque adeo penitus excussas, in suos illos Dialogos admisit. Quod ne aut mireris tamquam novum, aut a me pro tempore confictum crimineris; en tibi quodnam de iis judicium tulerit *Melchior Canus* vir sua ætate doctissimus, ac inter Tridentini Concilii Patres conspicuus *Lib. II. Cap. 6. de Locis Theologicis.* *Gregorius in Dialogis quedam miracula scribit vulgo jactata, & credita, quæ hujus præsertim seculi Aristarchi incerta esse censebunt. Equidem historias illas probarem magis, si earum auctor juxta præfinitam normam, severitati judicii, curam in eligendo majorem adjunxisset.* Cui concinit *Ellies Du Pin* in *Bibliotheca Ecclesiastica Tom. 4. Sæc. 6.* ita de illis loquens: *Tametsi in dubium verti nequeat, an qui S. Gregorii nomen Dialogi præferunt, illius re ipsa sint, quandoquidem eos ipse suos agnoscit, & ab ejus Discipulis, ceterisque, qui paullo post floruerunt, scriptoribus agnoscuntur, minus, tamen Pontificis Sanctissimi gravitatem,*

judiciumque referre videntur: adeo scilicet prodigiis prorsus inusitatis, narrationibusque fidem omnem superantibus, passim abundant. Hæc, inquam, respondere possem; quæ si minus tibi, certe eruditioribus probabuntur. Sed libet tecum liberaliter agere, & pueri illius blasphemi factum, quod memoras, certissimæ, probatissimæque historiæ loco habere. Tantum dico, exemplum illud præter rem, de qua agimus omnino esse, & paritatem non modo extrarhombum saltitare, verum etiam præcipitanter rueret. Puer ille, de quo S. Gregorius meminit, ultro ac sua sponte impias in Deum voces jaciebat; neque in tota illa narratione verbum unum reperies, ex quo colligas, illu Dæmonis instigatione, atque impulsu blasphemasse. Quid huic igitur facto cum tentatione Mariæ Renatæ, a Dæmone ipso Strigum arte institutæ, & quod caput est, a Dæmone non horribili specie suspicionem ullam movente, sed venusti, atque elegantis militum Ducis formam induto, quem nec ipsa agnovit, nec agnoscere potuisset?

Nihilo magis urget altera, quæ a te ratio affertur, ab alia paritate ducta. *Post adventum Salvatoris, inquis, permittit sæpius Deus, infantes sine baptismo decedere, & æterna beatitudine privari; permittit parvulos & parvulas in heresi vel infidelitate educari, vel etiam ad peccata turpissima contra naturam induci; cur ergo subinde non etiam permittat parvulos & parvulas in teneris annis artis magice crimine infici?* Iterum extra oleas divagaris. Non hic agitur, utrum passurus sit Deus sexennem, aut septennem puerum a perditissimo quopiam homine malitia, ac scelere imbui. Quis hoc dubitat? Hoc quæritur, hoc, inquam, dubitatur, utrum Dæmoni, draconi scilicet catenis vincto, per Dei bonitatem liceat hoc facere, ut in tenellam adeo ætatem tanto impetu grassetur. Quid enim? nihilne interesse censes ad vincendi facultatem, utrum quis puer a corrupto quopiam sodali, an ab ipso Diabolo circumveniat? Noli mihi conciones oggerere. Certe D. Ambrosius Tract. de XLII. Mansionibus non parum inter Diabolicas, atque Humanas tentationes discriminis agnoscit; nam *Attendendum, inquit, quod majora, perniciosioraque tentamenta, quibus anima in hac vita impugnatur, Demonum illusiones, Magorumque ac Pythonum præstigiæ omnium consensu æstimantur.* Si igitur ita se res habet, quis non fabulam dixerit concertationem hujusmodi adeo inique comparatam inter puellam sexennem, & vaserrimum illum veteratorem, in qua omnia extrema extremis, hoc est callidissima omnium versutia simplicissimæ omnium ætati, validissimus omnium conatus imbecillimis omnium viribus opponerentur? Non congruunt hæc, mihi crede, Bonitati Dei, nisi tum, ut jam dixi, quum manifesto miraculo velit agere de hoste triumphum singularem. Magna sunt; fatemur, ad vitium incitamenta improborum hortationes, & exempla: at non sunt ex ludificatio-

cationes, ac præstigiæ, quæ perstringant oculos, mentemque quodammodo auferant, proindeque nullo modo cum hac tentatione Diaboli conferendæ, cujus nullum exemplum extat; quare merito ac jure tamquam nova, inaudita, incredibilis, & ab omnium, qui sapiunt, sensu abhorrens exploditur.

Quod autem ais plurimos infantes sine baptismo decedere, ac perire plures in hæresi vel infidelitate educari; satis respondisse videor, quum dixi paullo ante, non esse assumenda illa, quæ occultissimo quidem Dei judicio fiunt, sed tamen certo fiunt, ad illa probanda, de quibus, non quare facta sint, sed utrum revera facta sint, quæstio instituitur. Ceterum ut rem propius tangam, non sunt hæ Dæmonis tentationes: sunt humani generis calamitates, justissima, tametsi nobis incognita, ratione permixtæ; ad quas ita fere se habet Diabolus, ac si non esset. Nascimur omnes post Adæ peccatum filii iræ; Deoque integrum est, quem velit, ad gratiam vocare, ceteros in humani generis damnata massa relinquere. Nullam igitur facit injuriam Deus, si quem ad hanc dignitatem non assumat. Sed aliud est aliquem in servum, aut militem eligi ab Rege, aut non eligi: aliud si postquam elegerit, & cum eo de mercede pepigerit, majoribus, quam sustinere possit, periculis exponat, gravioraque quam vires ferant, ab eo postulet. In hoc quæstio vertitur: in hoc Deus fidelitatem suam obstrinxit. Neque enim hic agimus de malis, quæ a Deo permittuntur in genere: quærimus singulariter de facultate tentandi fideles, quæ Diabolo, præsertim post Christi adventum, sit concessa, Atqui ille, ut D. Athanasius ait in *Vita D. Antonii*, *Homo crucis aduncatus a Domino est, & capistro ligatus ut jumentum, & quasi mancipium fugitivum vinctus, circulo & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium devorare permittitur. Nunc miserabilis, ut passer ad ludendum irretitus a Christo est, calcaneo Christianorum substratus gemit. Quo loco illud animadvertas velim, minus Dæmonem in Christianos posse, quam in ceteros: ad nos enim Divinæ Incarnationis fructus per adoptionem in Dei filios uberrimus pervenit. Vide tu ipse igitur, num sit credendum, postquam animulæ illius Deus ita misertus sit, ut ad baptismi, ac redemptionis gratiam pervenire voluerit, misericordiam illi non præstitisse, saltem eam, quam vel Ethnicis præstitit, quibus post peccatum Redemptionis opus, non ita jam ut antea fucum fieri a Dæmone passus est.*

§. IX.

QUARTA Adnotatio, cujus qui sensus esset, aut quo spectaret, nescio, an satis intellexeris, lepida faceta est, qua nil aliud agitur, nisi ut animadvertas id, quod tu Dæmoni tribuis, non aliunde quam ex *Mariæ Renatæ*, contaminato cerebro profectum esse. Narras enim, miseram illam puellam, postquam Lamiarum sectæ dedisset nomen, a Dæmone, qui *Mariæ* vocabulum exhorret, mutato nomine, *Emam Renatam* fuisse dictam; quæ vox *Ema*, littera *m* transposita, sonat *mea*, hoc est *meam Renatam*. Equidem nisi rem tam asseveranter narrares, ut pæne vidisse videreris, crederem potius Dæmonem, qua est malitia, atque in Mariam odio, gavisurum fuisse, quod ancillam sic vocatam esset nactus, seque jactaturum insolentius, quoties eo nomine vilissimum suum mancipium appellare contingeret. *Mariæ* enim nomen Dæmoni intolerabile esse, dicunt quidem & viri pii complures, & sane credendum est; sed quum denotat ipsam Dei Matrem; sed quum pie, religioseque invocatur: nam si quis totos dies *Mariam* absque ullo pietatis sensu, aut etiam blasphemando nominet, hic nedum molestiam Diabolo pariet nullam, sed libentissime ab illo audietur, idque ut agat porro, etiam instigabitur. Sed quid opus rationibus, quum facta per se loquuntur? Ne longius abeam, in his nostris Regionibus non una hoc nomine Saga in Judicium manus incidit; quarum quod esset nomen, adeo nihil Diabolus sua referre credidit, ut de mutando ne cogitaret quidem. Mirum ergo est, quum anteaetis temporibus tot centenas fortasse hujus nominis famulas habuerit Dæmon, nunc demum illud sibi nomen adeo in illis displicere cœpisse, aut tam sero hoc illi in mentem venisse, vocis illius sibi ingratissimæ molestiam quo pacto a se depelleret. Hoc profecto commode explicari non potest, nisi dicamus, rudes, atque indoctos fuisse ceteros Demones: hunc vero ingeniosorem, & litterate scivisse. Quæ ipsa ratio fuit, cur non ab re Criticus Adnotator hanc ad illum locum notam apponeret: *Questo Demonio doveva avere studiato Lettere Umane in alcuno di que' Ginnaſj di Germania, ne' quali è tuttavvia in pregio il Cannocchiale Aristotelico di Emmanuel Tesauſauro*. Hoc est: *Dæmonem hunc Litteris humanioribus operam dedisse oportet in aliquo ex iis Germaniæ Gymnasiis, in quibus maximi etiamnum fit liber ille Emmanuelis Theſauri, cui titulus est: il Cannocchiale Aristotelico*. Scilicet rem adeo insulsam jocosè ac facete arguendam esse existimavit. Quotus enim quisque est, saltem in Italia, qui hæc irridiculo non habeat, modo vel tantillum Eloquentiæ præcepta degustaverit? Et tu, GAARI, tibi plane persuades. Dæmonem non modo eloquentiæ præce-

præceptis, verum etiam omni scientiarum genere cumulatissime ornatum, istiusmodi frigidioribus nugis potuisse delectari? Quamquam quid dico in Italia? Apud ipsos Germanos, illos saltem, quibus

De meliore luto finxit præcordia Titan,
difficile admodum nostra hac tempestate emtorem ullum inveniret tua hæc diabolica merx; cujus rei testis mihi locupletissimus est V. Cl. Daniel Georgius Morhofius, qui Lib. 7. Cap. 3. Num. 6. Polyhistoris Litterarii ita scribit: *Anagrammatum inventio nescio quid plebeji & jejuni habet; nec sane decet multum elegantes Poetas, qui ad antiquitatis genium scribere contendunt.* Adeo ut pro certo statui possit, neque in ipsa cultiori Germania tam acutulos Dæmones ullos repertum nunc iri; nisi dicamus malum hunc Spiritum cum puella ludentem, ad pueriles ineptias dilapsum aliquando fuisse, atque adeo inter tot Diabolorum species, quæ a Demonographis recensentur, *Anagrammatarios* quoque Dæmonas esse connumerandos.

Dixi modo, nescire me, utrum Adnotationis hujus vim satis sis assequutus; neque enim adduci possum ut credam, te, si illius sensum percepisses, ab ea tam præcipiti saltu transiliturum fuisse ad Præfationem Typographi *Ramanzini*, quam mordacem appellas, & *Tribunalibus injuriosam*. Quid enim convenit inter Præfationem illam, quæcumque tandem sit, sive mordax, sive edentula, & *Anagrammatarii Dæmonis argutiam*? At quando tibi *extra rhombum saltitare* vehementer placet, saltitemus quantum lubet. Mordax, & *Tribunalibus injuriosa* est *Ramanzini* Præfatio, nimiumque sibi arrogat Typographus ille, quod in ea hæc legantur verba: *Per ovviare però al pregiudicio, che il funesto esempio di questa morte potrebbe recare alle persone deboli, ed a' Tribunali meno illuminati.* Hoc est: Tamen ut præjudicio occurreretur, quod funestum mortis hujus exemplum simplicioribus hominibus Judicibusque minus instructis afferre posset. Scilicet Judices minus peritos dari posse putat Typographus, eamque notam iis tribuere videtur Judicibus, qui in Striges capitali judicio animadvertunt. Sit ita sane. Quid mirum? Nonne disputationis initio ferme audivimus Cl. *Muratorium* dicentem, *Opiniones* hujusmodi nostra hac tempestate adeo viluisse, ut nullam prorsus fidem mereantur, nisi apud illiteratos, qui illas approbant ea ipsa facilitate, qua alia id genus fabulosa ac stulta libentissime amplectuntur? Nonne audivimus Joannem *Lami* fatentem, *Nocturnos Lamiarum conventus* rem adeo ridiculam esse, ut ne quidem apud pueros fidem ullam obtinerent? Ac tandem nonne *Scipionem Maffejum* hæc prædicantem itidem audivimus? *Que de celebri Beneventana Nuce, atque hominum Societate, quæ nocte intempesta per aëra volans similia loca frequentat, passim narrantur, risum nunc movent (saltem in Italia)* etiam iis vulgaribus personis, quæ stulte omnino, ac dementes

non

non sint. Porro non ita certe sui immemor est *Ramanzinus*, ut inter doctos viros locum ullum sibi arroget: neque tamen adeo se ipsum demittit, ut infra stultam dementemque plebeculam consistere se putet. Quare quid mirum, si minus peritos censuit Iudices illos, qui ea ambabus, ut ajunt, ulnis excipiunt, quæ in illa mundi plaga, in qua ipse degit, hoc est in Italia, neque apud vulgus ipsum fidem obtinent ullam? Hæc, mi GAARI, non modo Typographis, verum etiam lippis & tonsoribus quam notissima in Italia sunt, in qua pluribus ab hinc lustris nulla jam occurrunt Lamiarum incendia, nullæ conspiciuntur Strigum carnificinæ; ut tandem mirari desinas, neque nimium sibi tribuisse putes *Ramanzinum*, si communem doctorum hominum suæ nationis sententiam sequutus (hanc enim non suam retulit), cum iis errare satius duxit, quam cum tuis Jurisprudenter sapere.

§. X.

IN quinta Adnotatione, cujus major pars jam superius allata est, animadvertendum monet Criticus, non esse insistendum confessionibus Strigum, nec quicquam iis ponderis auctoritatisque tribuendum. Quum enim earum professio hoc secum ferat, ut multa sibi facinora patranda sint; illud necessario consequitur, plurima illas scelera fateri, quæ tamen numquam, nisi cogitatione ac voluntate, commiserint. Hæc omnia probat ille exemplis a *Tannero*, ac *Sennerto* allatis. Huic tu loco occurris, ac renovas illud, quod alio loco dixeras, numquam te scilicet asseruisse, *Renatam* ob solam propriam confessionem ad supplicium damnatam esse; deinde addis: *An non insinuari, plures fuisse, quæ maleficii ejus prodidere circumstantias?* Legi equidem semel atque iterum *Sermonem* illum tuum attentissime: sed, ita vivam, nec in illo, nec in hac Responsione tua hæc, quas memoras, circumstantias invenire mihi contigit. Nisi forte hæc tu circumstantiarum, indiciorumque, si Diis placet, apertissimorum loco habes, institutam esse *Mariam Renatam* arte Strigum a Dæmone sub militis persona ante septennium: locum principem in nocturnis conventibus obtinuisse; mutatoque *Mariæ* nomine, *Emam*, hoc est *Meam* vocatam esse. Verum hujusmodi circumstantiæ delirium potius, mentisque inopiam ac levitatem, quam maleficium arguunt; proindeque Medico potius, atque helleboro morbum illum, quam Carnifice, & gladio curatum oportuit.

Aliam præterea circumstantiam ex privatis litteris comperimus, quæ, si vera est, idipsum præclare confirmat. Accepimus enim, infelicem mulierem, quum Monialium quædam a Dæmone obsessa dixisset, immissum sibi esse malum Spiritum a Saga, quæ in Monasterio esset, pro-

tinus

tinus nemine de se quicquam suspicante, se ipsam accusasse, seque eam ipsam Sagarum esse dixisse. Si hæc, inquam, vera sunt, nonne hoc ipsum satis superque ostendit, *Mariam Renatam* capitis dumtaxat morbo laborasse, nec sui compotem fuisse? Quis enim cum vitæ suæ discrimine adeo enormia crimina ultro fateatur? Hinc est, ut *Justinianus L. I. D. de Questionibus* ita prudentissime statuerit: *Si quis ultro de maleficio fateatur, non semper ei fides habenda est: nonnumquam enim aut metu, aut qua alia de causa, in se confitentur.* Frustra igitur reponis: *Multum in damnum eorum, qui complices putantur, mentiuntur (Striges) non tamen adeo facile si confessio in proprium caput, & perniciem propriam redundet; quod falsissimum est, teque materiæ hujusce, cujus tibi magisterium vindicas, satis imperitum ostendit.* Simul ac in vincula sunt conjectæ (ait magni nominis *Dæmonographus Nicolaus Remigius Dæmonolatreie Lib. 3. Cap. 6.*) *admissorum confessiones non eo usque differunt, dum tormentis ab eis exprimentur, sed sponte, & cum magna animi alacritate exponunt.* Illud idem confirmat *Ericus Mauritius in Dissertatione De denuntiatione Sagarum Cap. 2. §. 28.* *Multæ sponte confitentur, & in hac Provincia ejus extant exempla. Quin quædam etiam antequam ad Judicem raptantur, ipse culpam suam Judici confitentur.*

Pergis respondere: *Quod absque prædicta conditione (maleficiorum nempe perpetratorum) femina nulla Sagarum cœtui adscribatur, probare nequis; quo responso magis magisque probas, cum celebriorum Auctorum, qui hæc tractant, libris rem tibi numquam fuisse. Diaboli præcepta (erige aures, GAARI) ac monita quotidiana sunt de simultatibus, insidiis, crudelitate, cædibus, damnis, atque injuriis .... Immo nihil adeo obnixè satagit, quam ut suos, uti se, habeat in aliena calamitate ac miseria assidue occupatos. Si imperata abnuunt ac detrectant, hoc, ut jam dictum est, illis superest, ut servissimis vel ad necem contendantur verberibus.* Ita attestatur laudatus *Remigius Lib. I. Cap. 13. Dæmonolatreie. Jo. Bodinus Lib. 2. Cap. 4. Demonomania* idem plane confirmat; notat enim *Teneri Magum quemque (ita Auctor hic Striges, Strigonesque vocat) malefactorum suorum rationem exponere, aut cædi, nisi fecerit, gravissime.* Illud idem refert *Petrus Binsfeldius De Confessionibus Maleficorum & Sagarum Præhud. 10.* allique; adeo ut mirum prorsus sit, hominem tam modico harum rerum studio instructum non solum non esse veritum hæc quoquo modo scribere, verum etiam tam secure ac fidenter pronuntiare, quam qui *Dæmonographorum* libros omnes memoriter recitare possit, quum tamen ne præcipuos quidem vel de facie nosse videatur.

Post hæc omnia progredieris, objicisque ipse tibi difficultatem potissimam ab Adnotatore Critico oppositam illis verbis: *Caput omnium est, utrum translatio ad conventicula vera sit, an tantum imaginaria; & reponis*

nis *Quaestionem hanc responsione ad Adnotationem primam jam solutam esse*. Immo vero, GAARI, superius hic a nobis soluta est, praesertim §. VI. multo vero copiosius a laudato Tartarotto in Tractatu *De nocturnis Lamiarum Conventibus* solvitur; quem librum iterum atque iterum auctor tibi sum, ut attente perlegas, quamplurima enim ibi offendes, quorum te alta ignoratio adhuc fortasse tenet. Verum enimvero ne rationum copia destitutus esse videreris, palamque faceres, quanta sit argumentorum tuorum vis, ac pondus, Ponamus, ais, *Sagarum conventus semper esse imaginarios*, exinde tamen non sequeretur, quod earum delicta non secundum factum, sed secundum phantasiam dijudicanda essent. Cur id non sequeretur? Nempe quia Carpzovius ita dixit; illius enim haec verba sunt: *Non minus tamen Sagae, ac Striges a Diabolo prestigiis ac figmentis ejusmodi illuse poenis subjici debent, ac si ipsamet conventibus Diabolicis interfuissent, aliaque, quae facere sibi videntur, revera contigissent, tum ob pactum & commercium, quod cum Demone habent, renuntiantes Deo suo Creatori, & obsequium Satanae praestantes, tum quod Sagae firmiter sibi persuasum habent, omnia, quae fieri sibi videntur, revera contingere, adeoque nec quicquam quoad effectum ejusmodi in voluntate ipsarum desideratur.* At ego, GAARI, qui in Carpzovii verba numquam juravi, Lutherano Doctore Ecclesiae totius summum Doctorem ac Magistratum, immo ipsum Christi Vicarium oppono, hoc est Gregorium XV., qui in Constitutione Omnipotentis Dei anno 1623. edita, Carpzovii sententiam plane confodit. Audi, quaeso, nam pergratam me tibi, neque Judicibus tuis injucundam rem facturum existimo, si integram hic tibi attulero. Omnipotentis Dei Salvatoris nostri, qui, ut hominem a laqueis Diaboli liberaret, crucem subire dignatus est, vices, quamquam immeriti, gerentes in terris, in id summo studio, juxta creditum nobis desuper Apostolicae servitutis officium, incumbimus, ut gregem Dominicum, inestimabili pretio redemptum, adversus Satanae fraudes defendamus, ejusdem officii partes desuper interponendo, prout conspiciamus in Domino salubriter expedire. Sane nonnulli suae conditionis obliti, & sollemnis sponsionis ab iis factae, quum in Christi gregem per sacrum regenerationis lavacrum adscripti fuerunt, Satanae, cui renuntiarunt, artibus, maleficiis, superstitionibus, ac nefariis inventis operam dare non verentur, quinimmo magistrum imitantes, qui capitali odio, quo humanum genus prosequitur, hominibus insidiare numquam cessat; proximum variis modis ledere, animas vero suas perdere non timent. Quapropter ut tam exitiosa scelera a Christi fidelibus arceantur, gravioribus poenis vindicanda duximus. Motu itaque proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, deque Apostolica potestatis plenitudine, tenore praesentium decernimus, praecipimus, & mandamus, ut constito, quod aliquis pactum cum Diabolo fecerit, & a fide apostatando, maleficiis sive sortilegiis unam seu plures personas ita laeserit, ut ex maleficio, vel sortilegio mors se-

quata

quinta sit, etiam primo lapsu, Curia Seculari tradatur, debitis poenis puniendus; qui vero similiter apostatando pactum cum Diabolo, ut praefertur, fecerit, & maleficium, seu sortilegium commiserit, licet mors sequuta non sit, infirmitas tamen, divortia, impotentia generandi, sive animalibus, frugibus, vel aliis fructibus damnum notabile provenerit, muro claudi, sive perpetuis carceribus in Sancto Inquisitionis Officio, ubi ille existit, fabricandis, mancipari debeat. Si Summus Pontifex ultimo supplicio afficiendum non esse censuit eum, qui licet verus Magus, vere a fide apostataverit, pactum cum Dæmone inierit, infirmitates, ac pleraque alia damna hominibus intulerit, tamen neminem morte affecit; quid, quaeso, sanxisset de Strigibus, quæ imaginatione dumtaxat Magæ sunt, non reipsa, & non modo hominum vitæ, aut fortunæ bonis, sed ne capillis quidem unguibusque, nisi forte per quietem, insidiantur? Quid sanxisset de tua Maria Renata, licet libere facta sit, se Monialibus suis nescio quas infirmitates procurasse, easque Dæmonibus subiecisse? Ubinam sunt hominum funera, quos suis incantationibus ac veneficiis e vita sustulerit insanissima femina? Ubinam cana illa prudentia virorum doctrinæ, & eruditionis fama illustrium, quorum matura iudicii æquitas erroris caliginem facit exulare, & quorum multa experientia sapientissimam in causis dubiis feliciter resolvendis agit magistræ? Sive fictitios esse velis Lamiarum Convventus, uti revera sunt; sive tandem veros esse statuas, nisi alia perpetraverit facinora, quam quæ a te in Sermone tuo commemorata sunt, injuste prorsus mortis ream agis.

Sed ut ad propositum revertamur, post tantam, tam gravem, tam reverendam certamque Summi Pontificis decisionem, supervacaneum videretur alias auctoritates afferre; crederemque, GAARI, parum bene de te illum sentire, qui tibi, Viro, non Catholico solum, verum etiam Sacro Ordini adscripto, aliis adhuc testimoniis in hac re opus esse arbitraretur. Nihilo tamen secius Carpozio Lutherano opponemus insuper Bartholomæum Spinam Theologum Dominicanum, ac Sacri Palatii Magistrum, in libro *De Strigibus* Cap. 2. ita scribentem: *Hæc quidem omnia si non vere, sed in somnis fierent, injustissimi Judices essent Inquisitores, & non justitiam ministrarent, damnando tales extremo supplicio.* Bernardus Comensis in libro itidem *De Strigibus* Cap. 3. idipsum confirmat his verbis: *Plurimæ persone hujus perfide sectæ transactis jam plurimis temporibus, fuerunt traditæ brachio seculari, exigentibus id demeritis suis, & combustæ; quod minime factum fuisset, si talia tantummodo phantastice, & in somnis contingerent, nam Ecclesia non punit crimina, nisi sint manifesta, & vere deprehensa.* Huic eidem sententiæ subscribunt Malleus Maleficarum Part. I. Quæst. I. Leonardus Lessius *De Justitia, & Jure* Lib. 2. Cap. 44. Dubit. 3. Num. 15. Candidus Brognolus *Alexicacon* Tom. I. Disp. 2. Part. 2.

Cap. 2. Sect. 3. Art. 7. §. 7. & Silvester Prieras itidem Sacri Palatii Magister *Lib. 2. Cap. 2. Punct. 2. De Strigimagarum Demonumque mirandis*; quorum verba, ne longior sim silentio prætereo. Opponemus deinde etiam *Carpzovio* Hæretico Catholicos permultos alios Theologos, Jurisque Consultos, qui, ut antea dictum est, etiam si rem veram putent esse nocturnos Lamiarum Conventus, atque adeo suis calculis illas aliqua poena multandas judicent, tamen earum vitæ, si præsertim resipiscant, parcendum uno ore pronuntiant: atque hi sunt *Bartolus apud Zilettum Conf. Criminal. Tom. I. Conf. 6. Julius Clarus Sentent. receptar. Lib. 5. §. Hæresis vers. Successive quero, & §. Fin. Quæst. 68. vers. Sortilegi. Prosper Farinacius oper. Part. 7. Tract. de Hæresi Quæst. 181. §. 1. Num. 48. Jacobus Simanca Catholic. Institut. Tit. 37. Rub. de Lamiis Num. 17. Franciscus Pegna in Paralipom. ad Bernardi Comensis Tract. de Strigibus Cap. 18. Quæst. unic. Ferdinandus Castropalao Operis Moralis Part. I. Tract. 4. Disput. 8. Punct. 16. §. 5. Num. 3. & Adamus Tannerus* superius jam allatus; quibus omnibus addendus nunc est (quis crederet?) *Delrius tuus*, qui licet severissimus, & in Lamias propemodum implacabilis, tamen cum poenitentibus mitior aliquanto fuisse videtur; ita enim ait *Disquisitionum Magicarum Lib. 5. Sect. 16. Num. 21. Porro si spes affulgeret emendationis, & magna atque clara poenitentiae indicia extarent, nec rei sint relapsi, nec scandalum timetur, nec magnum imminet reipublicæ periculum ex hac clementia: his concurrentibus semper, etiam in tribus illis, quæ dixi criminibus, æquius, lenius, & honestius Episcopo putarim (nisi particulari causa in contrarium movente) si reum hujusmodi post actualem degradationem, si-ve Monachus, si-ve alias Clericus sit (maxime si in ordine sacro constitutus) ipsemet ad perpetuos Ecclesiasticæ Curie carceres damnet. Sic factum Ebroidi Magistro Guilelmo Edelino: sic factum Cameraci Joanne Potieræ: sic factum Cordubæ Magdalene Crucie, in quorum tamen causa Sodomia, & Maleficium, cum Apostasia concurrebant; sed in omnibus poenitentiae signa erant clarissima, & scandali, atque noxæ publicæ periculum abesse judicabatur. Ut interim omittam maximum Scriptorum illorum numerum, qui Lamiarum conventicula phantasiæ tribuerunt, atque adeo morte indignas judicarunt; quorum supervacaneum est catalogum hic afferre, quum eum apud *Tartarottum Lib. 3. Cap. 14. §. 2. De nocturnis Lamiarum Conventibus* invenire possis. Hos ego omnes Catholicos Scriptores uni *Carpzovio* Lutherano oppono, pluresque alios opponere potuissim, si Heterodoxis locum dare operæ pretium visum esset; quorum auctoritate, post tot illustrium Thologorum, ac Jurisconsultorum testimonia, nihil utique ponderis sententiæ meæ accedere existimo. Quod si tu, GAARI, tot non modo doctrina, verum etiam pietate ac religione insignibus viris; si *Lessio, Castropalao, Delrio, Tannero* celeberrimis ex Societate Jesu Theologis,*

logis, immo vero ipsi Christi Vicario *Carpzovium* Lutheranum antepo-
nis; anteponas per me licet, modo ne tamquam somniantes, aut ni-
mum sibi tribuentes traducas eos, qui non solum auctoritatis tanto ma-
joris, verum etiam rationum præsidio fulti, aliter sentire integrum sibi
esse judicarunt.

Carpzovio Jurisconsultum alium itidem A catholicum adnectis, hoc est
Joannem Georgium Godelmannum, qui pœnas Sagis debitas referens, asse-
rit eas secundum Constitutionem Saxonicam, etiam si nemini nocuerint,
cremandas esse. Respondeo *Godelmannum Lib. 3. Cap. II.* laudati operis
disertissimis verbis Magorum Dæmoniacorum pœnam a Lamiarum pœna
distinguere; illos enim non modo ex Constitutione Saxonica, verum etiam
juxta leges omnes cum Divinas, tum Humanas morte afficiendos esse
statuit, quorum nomine Hariolos quoque, Præstigiatores, & Incantato-
res intelligendos esse probat. At de Lamiis quid sentit? *Lamiæ* (ait
Num. 32.) aut fatentur *possibilia*, videlicet se homines, & jumenta *sortile-*
giis, & *magica arte interfecisse*, & hoc si constat (notanda conditio, ne-
que enim sola ipsarum confessione, quæ nulla est, constare dicitur, nisi
probatio firmior accedat) absque ulla dubitatione juxta prædictam Constitu-
tionem *Carolinam CIX.* sunt comburendæ: aut fatentur *impossibilia*, scilicet
se per angustum foramen in aërem volasse, in bestias fuisse transmutatas,
cum Diabolo venerem exercuisse: & non sunt ob id puniendæ, sed verbo
Dei potius melius instruendæ: aut denique fatentur, se contractum cum Sa-
tana iniisse, quo casu extraordinaria pœna, ut fustigatione, relegatione,
multa pecuniaria, resipiscences puniri possunt. Renata tua quænam ex his
maleficiis facta est? Homines, aut jumenta interfecisse non puto; de
Monialium enim infirmitatibus aliquid in *Sermone* tuo lego, de morte
nihil. Forte per aërem volasse, pacta cum Dæmone iniisse, aut cum
eodem (sanctissimis tuis auribus, GAARI, honos sit) venerem exer-
cuisse? Quis dubitet? Strix enim erat, Strigumque conventibus frequens
aderat, in quibus passim hæc peraguntur. Quidni enim adesset, quum
digniore in illis locum ex Dæmonis decreto nacta fuisset? Quare qua-
tandem ratione *Godelmanno* judice in eam fuerit animadvertendum, qui-
bus pœnis afficienda, & quam diversis ab iis, quibus affecta est, ex
ipsius verbis modo allatis satis constat. Pergit idem Auctor *Num. 45.*
& *54.* Pœnitentia quoque Lamiarum delictum minuit. *Tiraquell. de Pœnis*
Caus. 28. Wesemb. D. de Pœnis in fine in v. Pœnitentia. Mitius igitur
(nota quæso, GAARI, aurea enim prorsus hæc verba sunt) & circum-
spectius cum Lamiis agendum arbitror, ne malum malo cumulemus, & ne
simul cum miseris & afflictis Spiritus ille dementator & fallacissimus, ipsum
Magistratum aliosque, qui hisce rebus plus fidei, & potentie tribuunt,
quam revera physicis rationibus inest, seducat, & fallat. Agitur enim hic

de vita hominis, hominis inquam, pro quo Deus Pater celestis Filium suum Unigenitum, Christum Jesum Dominum nostrum crucis ignominiosissimam mortem subire voluit. Huic reddenda erit ratio. Scilicet non a me, aut a te, qui veritatis studio incensi amice invicem colloquimur, disputamusque; sed ab iis, qui Reipublicæ præsunt, qui juri dicundo præficiuntur, & de vita atque morte hominum statuunt. Isti enim, quum iis interdum destituantur adjumentis, quæ ad recte judicandum prorsus necessaria sunt, atque in ferendis sententiis a recta ratione, a majorum institutis, a Legum sanctissimarum decretis quam longissime aliquando recedant; errorem tamen suum non modo fateri detrectant, verum etiam monitoribus asperi, sibi que solis sapientes, errorem defendere pertinacissime malunt, quam corrigere, atque emendare.

Quod ad Saxoniam Constitutionem spectat, quæ cum Dæmone paciscentibus, remque cum illo habentibus, aut eo familiariter usis, mortis pœnam statuit, licet magicis beneficiis hominem nullum necaverint, aut aliud quodvis damnum attulerint; Pontificiam ego Constitutionem, pluris certe Catholico viro faciendam, objicere possem, quæ contrarium jubet: at responsione ista prætermissa, illud attendendum censeo, Saxoniam Constitutionem non de pactis cum Diabolo cogitatione dumtaxat iniitis, aut de concubitu cum eo in somnis peracto, sed de genuinis verisque pactis, de proprio veroque concubitu explicandam esse; quod nemo, arbitror, ne te ipso quidem excepto, diffitebitur. Porro unde constat *Renatam* vere pactum cum Satana iniisse, vere cum illo concubuisse? Immo contrarium constat; quum enim professione Strix esset, Strigumque conventiculis adstaret, quæ non alibi, nisi in insanabili illarum phantasia celebrantur, consequens profecto est, ut horum nihil, nisi fictum, & in lectulo suo somnians, peregerit. Quare Constitutio illa contra Magos quidem pugnat, non contra Striges, quæ a Magis distinguuntur, illorumque pœnis, non nisi maximo veritatis, ac justitiæ dispendio subjiunguntur.

Verum enimvero, ut aliquid ego quoque disputationis gratia concedam, do tibi Lamiarum conventus, ut tu ipse asseris, *Sapius esse imaginarios, quandoque tamen etiam reales*; quod idem est ac dicere, omnia, quæ de se Striges confitentur non semper vera esse, immo sapius falsa, quandoque tamen vera esse posse. At quonam tu, quæso, criterio, quibus indiciis imaginaria a veris secernis, probasque *Renatam* tuam delirasse quidem ut plurimum, at non semper? Si sapius somniant Striges, atque etiam dum somniant Sacramento tamen jurant, se vere cœtui interfuisse, epulatas esse, choreas duxisse; quam fidem cordatus homo habeat illarum confessionibus, sive quoad ipsas, sive quoad delicti complices attinet? Jam vero si Strigum confessionibus vis nulla, robur nul-

lum

lum accedit ; quibus testibus , quibus tabulis illarum facinora probari in promptu erit ? Siccine ergo nugamini in re tanta ? Ubi de capite vi-
taque hominis agitur , magis quid quandoque , quam quid sapius fiat ,
magis quid esse possit , quam quid verum , certum , probatumque sit ,
attendendum putatis ? Trahendæ sunt igitur obtorto collo ad opinionem
vestram saniorum Auctorum sententiæ , rationi ac Philosophiæ vis infe-
renda est , omnia in duriores partem interpretanda , omnis denique la-
pis movendus , ut ob id tantum , quod non reipfa factum , sed fieri tan-
tummodo potuisse videtur , mortis pœnam hominibus infligatis ? *Valeant*
hec omnia , responderet Cicero , *ad salutem innocentium , ad opem impoten-*
tium , ad auxilium calamitosorum : in periculo vero , & in perniciæ civium
repudientur . Caterum multa quidem de fallacibus non hujus modo pro-
fessionis , quæ fallacia ipsa est , sed ipsius etiam Magiæ indicii , doctæ
atque erudite a præclaris viris litteris consignata sunt ; quæ a te , quum
Concionatoribus , seu etiam Theologis , nulli ferme usui sint , minime
perlecta fuisse puto . At nuper idem argumentum copiose persequutus
est Vir eruditus *Bartholomæus Melchiori* in Opusculo jam laudato , quod
te studiose lectitasse numquam mehercle pœnitebit . Notat ille primo ,
summam esse , in quo sapiens Judex integrum se , ac peritum præstare
debeat , si exacto criterio comprobentur facta , quæ a legibus non ex-
penduntur singillatim , sed ut certa ponuntur ; his enim deficientibus ,
remanet jus merum quoddam ens rationis absque subjecta materia .
Quapropter monet , ne potissimo huic officio suo Judices desint , illud
in primis opus esse , ut qui jus dicunt summa rerum peritia , summa re-
ligione sint ; nam si secus accadat , artem boni & recti , æqui atque ini-
qui scientiam cito in fraudum scelerumque emporium degeneraturam .
Tum hæc subdit : *Sancte juro , exhorruisse me , quum ex Cardano , Spe ,*
aliisque Auctoribus a Tartarotto laudatis tam male contextos contra Striges
olim Processus cognoscerem , nulla lege , nulla fide constructos , quorum caus-
sa tot seminarum millia conflagrarent , in Germania præsertim , ubi propter
cæli temperiem plusquam alibi stolidi superstitionis viget (1) . Professus de-
inde , nolle se ullam ab iis Tribunalibus latam sententiam tamquam
probatam fortilegii exemplum allegare , notat quinque esse velut fontes ,
unde probationes ad reos convincendos eruantur , Testes nimirum , Ta-
bulas , Indicia , Confessiones , Signa denique , seu Vestigia delicti perma-
nen-

(1) Vi giuro in buona fe' d' essermi raccapricciato nel rilevare dal Cardano , dallo
Spe , e da altri Autori citati dal Sig. Tartarotti , la tessitura de' processi formati ne'
tempi addietro senza legge e senza fede , contro le Streghe , sul fondamento de' quali
arsero nelle fiamme migliaja di femmine , massime nella Germania , dove per la condi-
zione del clima regna più che in altro luogo una stolidi superstizione .

nentia; luculenterque ac prolixè ostendit, in hujusmodi criminum quæstionibus, si Judex nec nimium credulus, & satis artis suæ peritus sit, deficere revera, aut certe infirmissima esse hæc adminicula, Quare rationem totam concludens: *Non est æquum*, inquit, *inscitie nostræ pœnas ab aliis exposcere*, & sponte in iis quoque rebus cecutire, quarum veritatem scientiarum lumine perspicere possemus; neque enim (pergit ille) *Justitiæ gladius* (gladius utique rationis, non furoris) hominum cervices ferire debet, nisi tam vera, ac certa eorum culpa sit, quam verum certumque futurum est supplicium, cui Judex illos velit addicere (1). Quod quidem graviter, sapienterque dictum est; si enim Cicero in *Oratione pro Roscio Amerino* parricidii accusato recte monet, *Hæc magnitudo maleficii facit, ut nisi pene manifestum parricidium proferatur, credibile non sit: pene dicam respersas manus sanguine paterno Judices videant oportet, si tantum facinus, tam immane, tam acerbum credituri sunt*; quid dicemus de *Lamiarum*, *Strigumque* facinoribus, non modo inmanibus illis, acerbisque, verum etiam inverisimilibus, fidem omnem superantibus, ac prope modum impossibilibus? Quænam probationum evidentia, indiciorumque claritas, argumentorum certitudo ac firmitas necessaria erit ad fidem sanis Judicibus faciendam? Hinc est ut subactò ingenio, maturaque prudentia viri, in *Præfatione Opusculi* cujusdam, cui titulus est: *Instructio pro formandis Processibus in causis Strigum, Sortilegorum, ac Maleficorum*, quæ Italiæ Inquisitoribus in usu erat, ac sæpius typis vulgata fuit, hæc ingenue fateantur: *Experientia rerum magistra aperte docet, gravissimos quotidie committi errores a diversis Ordinariis, Vicariis, & Inquisitoribus in formandis Processibus contra Striges, sive Lamas Maleficas, in notabile præjudicium tam justitiæ, quam hujusmodi mulierum inquisitarum, ita ut Sacrosanctæ Romanæ ac Universalis Inquisitionis adversus hereticam pravitatem Generali Congregatione longo tempore observatum sit, vix unquam repertum fuisse aliquem Processum similem, recte ac juridice formatum, plerumque necesse fuisse quamplures Judices reprehendere, & multoties etiam punire ob indebitas vexationes, inquisitiones, carcerationes, nec non diversos malos & impertinentes modos, habitos in formandis Processibus, reis interrogandis, excessivis torturis inferendis; ita ut quandoque contigerit injustas, & iniquas proferri sententias, etiam ultimi supplicii, sive traditionis brachio seculari.*

Ab auctoritate ad rationem transis, atque ut disputationi tuæ colophonem

(1) Non bisogna far pagar ad altri il fio della nostra ignoranza, nè voler restare ignoranti anche in quella parte, che col lume delle scienze potremmo non esservi ... La spada della giustizia (arma della ragione, e non del furore) non mai abbia da piombare sul capo degli uomini, se la loro colpa non sia tanto vera, e tanto certa, quanto deve essere vero e certo il supplizio, a cui il Giudice vuol destinarli.

nem tandem addas, hæc reponis: *Hæc pœna iusta est, præsertim quia accedunt alia gravissima delicta, ut apostasia, idolatria, blasphemia &c. Sagarum scelus longe atrocius est homicidio, adulterio, furto, & tamen his contaminati sunt, nemo indignos morte iudicat. Quomodo ergo æquitas postulet, ut Sagæ non secundum factum, sed secundum phantasiam dijudicentur?* Hæc pœna Constitutione Pontificia teste, Doctoribusque superius laudatis, iusta non esset, etiamsi Lamiarum conventicula vere darentur, neque quicquam Magiam inter & Strigum disciplinam interesset. Nunc quid dicemus, quum Strigum delicta sola cogitatione contineantur, neque quicquam cum veris Magorum delictis commune habeant? Ad annexam rationem quod attinet, facilis responsio est, homicidas, furesque recte quidem morte dignos iudicari, quod aut vitæ, aut hominum fortunis insidientur, neque illorum scelera huiusmodi sint, ut voluntate tantum patrentur. At Lamiarum facinora somniis accensentur, neque cuiquam, nisi sibi solis nocent; quare castigationem utique aliquam merentur ob pessimam nempe voluntatem, religionis contemptum, ac juvenularum corruptionem, quas suis illis fœdis narratiunculis inficiunt, demerantque; non tamen omnium maximam, ut pœna mortis est, quam non modo sapientissimi Legumlatores, verum etiam æquitas ipsa, ac ratio ob meram cogitationem cuiquam infligere nefas esse suadent.

§. XI.

VENIO nunc ad sextam tuarum *Responsionum*, in qua contra Adversarium non illud modo probas, quod minime ab eo negatur, sed etiam pessime probas. Dixerat Criticus Adnotator, incredulis quoque illis, de quibus in *Sermone* tuo mentio fit, hoc est Atheis, persuasum utique esse dari Striges, licet phantasie ludibriis ipsarum conventicula tribuant, quæ opinio non Atheis dumtaxat, verum doctissimis inter Catholicos Theologis infedisse animadvertit; quare arguit existimandum haud esse, Deum ideo funestissimum *Mariæ Renatæ* exemplum permisisse, ut Athei convincerentur dari Magos, & consequenter Dæmonem, quod tu in *Sermone* tuo autumaveras; neque enim ad id probandum tota Monialis illius tragœdia vel tantillum valet. Quid tu ad hoc? Continuo *Godelmanni*, & *Carpzovii* auctoritate, illorumque verbis in medium adductis evincere conaris: *Quod non omnes Acatolici singulos Sagarum effectus phantasie adscribant, & quod Sagas majoris culpæ, quam perversæ voluntatis & exigui timoris Domini coarguant.* Ergo tu, qui *Theologiæ Doctor* es, Acatolicos Atheis accenses? Ergo tibi ignotum, Atheos non modo Sanctorum invocationem, suffragia pro defunctis, & reliqua id genus, quæ Heterodoxos a Catholicis determinant, ridere; sed

sed etiam Revelationem universam, qua Veteris, qua Novi Testamenti, & licet (plerique saltem illorum) extra Ecclesiam non sint, Ecclesiam tamen cum suo Sponso subsannare; quorum nihil de A catholicis jure affirmari potest, qui Christum profitentur, ac Testamentum utrumque amplectuntur? Aut hæc scis, aut ignoras. Si ignoras, malus es Theologus: si perspecta habes, pessimus es argumentator, quippe de A catholicis id probare adnitaris, quod nemo unquam tibi negaverit. At quid dico negaverit? Immo etiam libentissime Adversarius ipse concedat. Ita sane est, GAARI. Sententia tua non modo *Luthero*, *Danao*, & *Carpzovio* auctoribus gloriari merito potest, verum *Berlichio*, *Thummio*, *Erasto*, *Sennerto*, *Crusio*, *Casaubono*, *Mauritio*, *Spizelio*, *Glanvilio*, *Van Helmontio*, *Hartzio*, *Garmanno*, *Voigtio*, aliisque tum *Lutheri*, tum *Calvini* affectis. *Jo. Wierus* Heterodoxus in *Apologetico* contra *Brentium* diserte ait: *In hoc negotio hactenus densissimam caliginem* (ita doctus ille vir opinionem tuam vocat) *plurimorum oculis obduxit milleartifex, potissimum eorum quoque, qui Evangelicæ veritatis lumen sibi præ aliis illuxisse confidunt; hoc est A catholicorum.* Idem confirmat *Christianus Thomafius* *Lutheranus*, cujus hæc verba sunt in *Dissertatione De Crimine Magie* §. 2. *De Scriptoribus equidem Pontificiis, Torreblanca, Bodino, Remigio, Delrio, aliisque non mirum est, quod fabellis putidissimis orbem eruditum, quamvis forte bona fide, deceperint. Sed utinam de Protestantibus Scriptoribus non foret idem dicendum! Processus contra Sagas* (addit idem §. 46.) *etiam post tempora reformationis non solum apud Principes Pontificios (Germanos velicet) adhuc est frequentissimus, sed & apud Principes Protestantés Europæ, maximopere autem apud Lutheranos, sæpissime miras & miseras tragœdias excitavit.* Quare exulta plane, GAARI, tibi que plaude. Habes sententiæ tuæ fidei iussores Reformatos, Lutheranosque adeo evidenter, ut ab ea re probanda supersedere utique possis. Apud eos, qui Heterodoxos suspiciunt, veneranturque, certissimam tibi victoriam promittere ausim.

Vidimus quam apposite thesin proposueris: videamus nunc quam belle eam probaveris. *Godelmanni* auctoritate potissimum niteris. Jurisconsultus iste *Lib. 2. Cap. 2. De Magis, Veneficis, & Lamiis* probat, Magorum fœdus cum Diabolo non esse imaginarium, Lamiarum autem plane esse: præterea errare illas, & melancholicis vexari morbis, similesque esse furiosis & dormientibus; quare spontaneas earum confessiones, absque indiciis legitimis, nullius esse momenti. *Cap. 4.* ejusdem Operis itidem probat Lamiarum per aëra volatum nullis criteriis evinci, somnia esse, ac aniles fabulas illarum conventicula & comessationes cum Dæmonibus; ex quibus iterum arguit, erroneas esse ipsarum confessiones. Tandem *Cap. 5. & 6.* in eo totus est, ut ostendat Lamiarum narratio-

nes de dæmoniaco concubitu phantasia dumtaxat, atque imaginatione contineri, neque tempestates, tonitrua, ac pluvias immittere posse. Num caussa tuæ patronis accensendus sit hic Auctor, tu vero rabulis forensibus, quorum mos est pro se ipsis laudare auctores, qui vel maxime contra illos pugnant, palmam facile, si ita pergas, sis prærepturus, aliis judicandum relinquo.

Tandem in viam redis, hoc est ad Atheos, de quibus Criticus Adnotator loquutus est, & quæstione potiore omissa, *Obstupeſco* (ais) *quod in eorum cloacam plures Catholicos conjicias, inquiens, opinioni eorum clarissimos, & doctissimos Catholicorum suffragari.* At obsecro ego, quænam opinio illa Atheorum est, cui Catholicorum doctissimi suffragantur? Deum scilicet non existere? Nequaquam: sed non existere Lamiarum conventicula, immo existere, verum in illarum phantasia dumtaxat; quæ opinio licet Atheorum omnium sit, non tamen in caussa est, cur & Athei vocentur; & sint. Si quis ergo Catholicorum eidem sententiæ subscribat. Atheus te iudice erit? Si quis Atheus diceret stare Solem, terram autem circumvolvi, Athei itidem essent quicumque idipsum sentirent, ac dicerent? At cur non arguis eos etiam omnes Atheos esse, qui unum caput habent, aut duos pedes, quandoquidem Athei quoque omnia hæc habent? Si Theologi Herbipolenses adeo acute ratiocinantur, quum interim ipse civitatis popellus minime simplex, aut bardus sit, ut tu ipse fateris; necesse profecto est, aut sapientiam a Doctoribus in vulgus ibi migrasse, aut vulgus illud omnium esse insanissimum, quum Theologi nihilo plus sapiant. Non facit, GAARI, Catholicos Atheos sententia, quæ utrifque communis sit: principium, quo quisque nitatur, inspiciendum est.

At instas. *Quinam, obsecro, sunt illi? Atheistæ lusum illum phantasiæ ne quidem a Dæmonibus, quos negant, causatum credunt; quis autem Catholicorum eis hac in re adstipulatur? Quis adstipulatur?* Iterum, ac tertio ajo, tres supra triginta a solo *Tartarotto* collectos fuisse *Lib. 2. Cap. 14. §. 2. De nocturnis Lamiarum Conventibus;* quorum aliqui Dæmone quidem ipso procurante Lamiarum deliria in illarum phantasia oriri putant; plerique tamen solis ferventis imaginationis viribus tribuunt, præsertim recentiores, ut *Cassendus, Malebranchius, Muratorius*, alique non modo Catholici illi, verum etiam de Religione Catholica optime meriti. Illud moneo, si tu hos quum doctrina tum morum integritate conspicuos viros Atheis accenses, atque adeo Atheos esse vis eruditos illos omnes, qui Strigum volatus, choreas, & tripudia rident, te Atheorum catalogum esse confecturum multo sane ampliolem Jansenistarum Catalogo, qui jam, confectus est. Verum quemadmodum *Jansenistæ* titulus principio (& merito quidem) odiosus, eo abutendi licentia invalescente, tandem invidia omni detracta, honorabilis evasit; ita quoque *Athei* nomen, G licet

licet natura sua detestabile, tamen paulatim deformitatem omnem ita exuet, ut gratum etiam acceptumque sit futurum.

Postremo ad id, quod in questione præcipuum est, descendis, atque hæc addis: *Strigeria malefica*, qua subinde Demones in hominum corpora immittuntur, dubio procul ad eos (Atheos) convincendos apta est, cum ex insolitis energumenorum operationibus latitantes Spiritus possint advertere; scilicet ut ex hoc inferas, exemplum *Mariæ Renatæ*, quæ Demones a se Monialibus suis immisos passa est, aptissimum, ac prope invictum ad Atheos convincendos esse. Objicere possem, doctis plerisque viris mirum videri, præsertim post Salvatoris adventum, qui Diaboli potentiam fregit, eumque ut Divina Scriptura testatur, tartareo carcere conclusit, ligavitque, cuicumque homuncioni ac mulierculæ tantum potestatis inesse, ut quandocumque libitum sit, Cacodæmonas modo huic, modo illi injiciant. *Scipio Maffejus pag. 40. laudati Operis, Non inficiamur*, inquit, *Omnipotentem Deum interdum occulto, nobisque imperscrutabili consilio corpus alicujus Demoni vexandum, cruciandumque permittere: sed Dæmonem id umquam facere, ut obediat, moremque gerat meretriculæ, aut scelesti cuiuspiam ac stulto, id vero est, quod negamus (1)*. Si Joanni Bodino fides habenda, quum Romæ anno 1554. duæ supra octoginta a malis Spiritibus obsessæ mulieres fuissent detectæ, interrogati Demones, cur eas invasissent, responsum tulerunt: se in illarum corpora a Judæis immisos esse, indigne ferentibus, Christianæ illas Religioni (magnam enim partem Judææ, erant genere) nomen dedisse. Quam ob causam Pontifex, qui capitali odio in Judæos ferebatur, illos fuisset relegaturus, Nisi Jesuita quidam libere defendisset, non posse hominem quemquam in ullius hominis corpus Diabolos immittere. Habentur hæc *Demonomanie Lib. 3. Cap. 2.* Præterea superius laudatus *Bartholomæus Melchiori* hac de re ita loquitur §. 67.: *Equidem (si licet fateri, quod sentio) persuadere mihi haud possum, sive generali illa permissione divina, quæ humanorum eventuum naturalem cursum minime interrumpit, sive Magorum, Necromantium, Strigorumque adjurationibus, posse reprobos Spiritus hominum pectoribus insidere. Hujusmodi prodigia nullo modo crediderim effecta dari, nisi Divina in id voluntate peculiariter concurrente, ut tum patuit, quum nova fides miraculorum fundamentis, infernique ruinis superstructa est (2)*. In hanc rem factum

(1) Non si nega, che non permetta qualche volta l'onnipotente Iddio per suoi fini imperscrutabili, ch'entri nel corpo di taluno il Demonio, e lo strazi; si nega, che il Demonio ciò faccia mai per ubbidire, o per compiacere a qualche vil meretrice, o a qualch'uomo scelerato, e pazzo.

(2) Quanto a me (se è lecito il dirlo) non so persuadermi, che gli Spiriti reprobî nè con quella divina general permissione, che non interrompe il corso ordinario degli avvenimenti mondani, nè con gli sconsigli dei Maghi, Negromanti, e Stregoni, pos-

factum memorat a *Matthæo* relatum *Cap. VIII.* illorum scilicet Dæmonum, qui quum a duobus Energumenis a Christo imperante essent discessuri, *Rogabant eum dicentes: si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum;* continuo vero addit §. 68.: *Ex quo intelligimus, liberum non fuisse iis Dæmonibus vel bestias invadere, nisi singulari Dei jussu facta illis potestate. Si enim ad hoc satis esset generalis illa Dei permissio, que improbis operibus impedimento non est; haudquaquam ii se Christo supplices submisissent illam veniam exoraturi.* (1). Ego tamen, GAARI, hoc tibi amplius concedam, Dæmonem, quemadmodum in pluribus aliis rebus, ita in hac quoque Magorum voluntati obsequi, Deoque dumtaxat non resistente, hominum corpora pro eorum lubitu invadere, atque obsidere. Verum quid inde conficies. Nihil prorsus. Ut enim ex argumento tuo id, quod tu vis, colligi possit, duo tibi probanda sunt. Alterum est, Moniales Untercellenfes agitas revera fuisse a Diabolo, non autem (ut multo probabilius est) a præconcepta opinione, aut furiosa phantasia, aut hysterice affectionibus, aliisve id genus morbis, quibus pleræque omnes feminæ obnoxie sunt. Alterum, dato etiam, Moniales illas vere a Dæmonibus obsessas fuisse, id factum esse *Mariæ Renatæ* opera, quæ illos earum corporibus immiserit. Quod ad primum attinet, quamdiu non proferas indicia germana, minimeque ambigua, difficile admodum erit, ut id sanis cordatisque hominibus persuadeas. Sane si Exorcistas audiamus, homines ut plurimum simplices, optimeque moratos illos quidem, sed valde modica rerum physicarum scientia præditos, vix quicquam mali hominibus accidit, quod a Diabolo non proficiscatur. At non ita sentiunt alii, quibus verisimile, non fit, Dæmonem Christi virtute in vincula conjectum, hominibus nocere posse, nisi singulari Dei permissu; atque ita raro id evenire putant, ut eorum, qui vere a Dæmone possidentur, numerus, si cum eorum, qui possideri creduntur, multitudine comparetur, minor inter utrosque, quam unius ad centum sit proportio.

Secunda positio multo tibi erit probatu difficilior, postquam te ipso teste comperimus *Mariam Renatam* Strigem fuisse, nocturnisque conventibus interesse solitam. Hæc enim ejus confessio ita ceteris, quæ falsa

G 2

est,

fano prender quartiere nel petto degli uomini. Perchè si effettuo somiglianti prodigi, credo, che non vi voglia meno di un concorso espresso della volontà di Dio, come si vide, quando restò stabilita la nuova fede su la base dei miracoli, e sul trionfo dell' Inferno.

(1) Ciò mi fa comprendere, che non potessero que' Demonj invasare nè meno le bestie, senza un ordine speciale di Dio. Imperciocchè se fosse stata sufficiente la general divina permissione non impeditiva delle operazioni cattive; non si farebbono umiliati a Cristo a chiedergli quella grazia.

est, omnibus fidem detrahit, ut pæne sub oculos, ac sub tactum cadat repuerascentis ac fanaticæ mulierculæ stultitia, quæ ceterarum more mira se quidem facere putaret, ac diceret, re autem vera nil aliud ageret, nisi quod dormiens, aut etiam fortasse vigilans, animum inani, vel potius turpi obscenæque pictura illa pascebat. Quum igitur sub finem concludis: *Recte itaque dico, maleficio, per quod quidam a Demonibus possidentur, incredulos confundi, & Deum hunc in finem id permittere*; respondeo, verum id quidem esse in genere, si de maleficiis legitime probatis, deque Energumenis non imaginariis sermo sit; non autem in specie, ac de maleficio *Marie Renatæ*, quod tantum abest, ut probaveris, ut contrarium potius, omnibus inspectis, non probatum modo, sed pæne ostensum sit. Quare, si me audis, sapientissime facies, si, quoties de Catholicæ Religionis veritate, illiusque indiciis, sive pro concione, sive in scriptis disseres, ab huiusmodi ineptis, frigidisque abstineas argumentis; nec facta, aut exempla proferas, nisi ea, quæ totius antiquitatis veneranda auctoritate, Scriptorum gravissimorum testimonio, Criticorum calculis, aut ipsa denique luce clariore evidentia comprobata sint; ne scilicet cum magna Catholicorum offensione sacrosancta ac certissima dogmata joco ac derisui incredulis potius, quam emolumento sint.

§. XII.

IN septima Adnotatione de paucitate Energumenorum sermo fit. Critici Adnotatoris sententia est, e millenis, qui a Dæmone obsessi creduntur, vix unum aut alterum reperiri, qui revera arreptitius sit; quam tu sententiam calculo tuo minime approbas. Audi Summum Pontificem nostrum **BENEDICTUM XIV.**, qui non modo dignitate, morumque integritate, verum etiam sapientia toti Ecclesiæ præest, hac de re *Francisci Vallesii* verbis, quæ sua facit ita loquentem in *Lib. 4. Part. I. Cap. 29. Num. 5. De Canonizatione Sanctorum*: *Constat ex his omnibus, quæ dicta sunt, verisimile esse, plurimos eorum, qui Dæmonis opinione ad Exorcistas deferuntur, Dæmonem non habere, sed morbis aliquibus eorum, qui dicti sunt, teneri, & præ inopia consilii, quum tentate sint aliæ curationes antea, neque sufficiant, deferri ad illos. Audi itidem præstantissimum Muratorium in Tractatu De Humana Phantasia viribus Cap. 10. Porro veros dari Energumenos, in dubium nullus vocaverit, qui Divinis Litteris fidem habeat, videritque nonnullorum huiusmodi hominum actiones humane potentie vires modumque excedentes. Verum multæ opiniones falsæ commixtæ sunt huic veritati; sola enim illius apprehensio in credulis ac timidis potest natura verus morbus fieri, præcipue vero in feminis, quæ gravioribus*

ribus phantasiæ perturbationibus laborare solent .... Experientia itaque ostendit, ubi Exorcista notus non sit, ibi neque arreptitios agnoscì ullos. Pollent quidem Exorcistæ data sibi divinitus veros Energumenos liberandi potestate: verum mala quoque utuntur fortuna, ut eorum opera multi imaginarii existant; adeo multifariam fallere potest debilis mulierum phantasia. Venetiis in Æde D. Marci, itemque Mediolani in Metropolitana Ecclesia, quum quedam insignes Reliquiæ populi conspectui exponuntur, ululant, strident, altosque clamores tollunt mulieres, plebæ tamen, opinione vulgi a Dæmone obsessæ; corpus agitant, ac distorquent oculos. Tecta Reliquia strepitus ille omnis desinit, fit silentium, obsessus nullus est. In pluribus aliis urbibus id non evenit. Quid ita? Nempe quia idem usus non obtinuit. Unius tantum mulieris depravata phantasia centum post se alias trahit (1). Concinit his omnibus Hieronymus Baruffaldus in Commentariis ad Rituale Romanum Tit. 90. Num. 24. Si omnes illi (ait Vir doctissimus) qui dæmoniaco morbo se laborare dicunt, vere dæmoniaci essent, pæne totus orbis esset a Dæmone obsessus, & precipue totus feminarum grex: quemcumque enim morbum (qui plures sunt) incurabilem reputant, hunc cum Dæmone partem habere concludunt, ac si vera esset, & irrefragabilis opinio, & sententia illa Plotini, & Marsilii Ficini, omnem febrem Dæmonem esse. Ex his sapientissimorum hominum animadversionibus jam sponte fluit, uti vides Critici Adnotatoris sententia; quare vehemens suspicio est, e millenario illo numero Untercellenfes Moniales tuas minime esse eximendas.

Reponis: *Notas, & indicia, ex quibus vera possessio colligenda, ex Petro Thyreo, & aliis non ignoro; & cum ea in quibusdam Cella Dei inferioris Monialibus sint deprehensa, a Viris prudentibus Energumena merito judicata sunt. .... Res hæc est facti, ubi considerandum testimonium fide dignorum hominum. At quænam sunt, amabo, hæ notæ, atque indicia? Tantæ molis erat aperte dicere, & appellare suo nomine? Testimonium*

viro-

(1) Che poi si diano veri indemoniati, nol può mettere in dubbio, chi crede alle divine Scritture, ed ha potuto osservare le azioni di talun d'essi, che superano le forze, e le regole ordinarie dell'umana potenza. Ma questa verità si trova mischiata con molti falsi supposti, perchè la sola apprension d'essa naturalmente può passare in malattia presso la gente credula, e timorosa, e sopra tutto presso le donne isteriche, soggette a gravi sconvolgimenti della fantasia .... perciò la sperienza fa vedere, che dove Esorcista non è conosciuto, ivi nè pur si conoscono spiritati. Han certamente essi Esorcisti il potere da Dio di guarire i veri Ossessi; ma hanno anche la disgrazia di farne saltar fuori degl'immaginarj; tante sono le burle, che può fare la fievole fantasia donnesca. In San Marco di Venezia, e nella Metropolitana di Milano, allorchè si mostrano alcune insigni Reliquie, s'alzano urli, strida, e schiamazzi di donne, ma plebee, credute invagate, con torcimenti di corpo, e stralunamenti d'occhi. Coperta la reliquia, cessa tutto quel gran rumore, nè v'è più gente ossessa. In tante altre Città ciò non si osserva: e perchè? Perchè l'uso non c'è. La fantasia guasta d'una donna se ne tira dietro cento altre.

virorum prudentium ac fide dignorum magni sane faciendum est in iis negotiis, quæ ut quis recte dijudicet, nil nisi prudentia, candorque, ac fides requiratur: sed in rebus hujusmodi prudentia humana claudicat, & parum proficit. Scientia potius hic opus est rerum physicarum; scientia, inquam, solida atque intima, quæ paucissimorum est, non superficiei quadam, levique tinctura. Hinc *Jacobus Pignatellus Consultation. Novissim. Tom. 2. Disp. 4. Quæst. I. Non facile credendum* (ait) *aliquem esse obsessum, seu maleficiatum; quia plerumque effectus extraordinarii possunt provenire a causa naturali, ideoque requiritur fides Medici, quod illa infirmitas non sit naturalis, vel saltem si t dubia. Audin'?* Non satis est ad fidem hac in re faciendam prudentum, fideque dignorum hominum testimonium, sed MEDICI attestatio requiritur. Et merito sane, nam ut *Exorcistarum omnium principi Candido Brognolo* adnotatum in *Manuali Exorcistarum Part. I. Cap. 2. Art. 4. Quæst. 3. §. 2. in Append. Aliquando nimis frequenter accidit, ut qui Theologiæ sedulo, ac præcipue doctrinæ de Dæmoniis operationibus operam non navarunt: nec non de ægritudinum naturalium causis aliqualem non habuerunt cognitionem, quum de quocumque morbo obviæ cujusque infirmi judicant, transeunt de potentia ad actum; quas enim in libris infirmitates legunt a Dæmone causari posse, eas semper ab illo inductas existimant, & possibile pro facto reputantes, quorū vident infirmos, tot maleficios credunt; quare dum cæcutientes isti Exorcistæ cæcos infirmos ducere contendunt, se ipsos, & alios in fornacem præcipitant, unde frustra Ecclesiasticis remediis eum curare nituntur, qui naturali infirmitate laborat. Quam sententiam confirmat *Jacobus Pignatellus* ita scribens paullo ante laudato loco: *Plerique Exorcistarum quamcumque infirmitatem judicant esse veneficium, & fascinationem, sive ex imperitia, sive ex pretio; & aliquando, si personæ non sunt effascinate, ipsis nutriendo illum humorem melancholicum, cum aliis malis artibus, effascinant, non sine scandalis.* Fide igitur digni homines, morum integritate conspicui, ceteraque prudentes, tamen quum intima rerum naturalium cognitione sunt destituti, non fallunt illi quidem, sed falluntur, cæcutiunt, alucinantur. Quid, quod ipsi Physices periti, quum in hujusmodi abstrusiora incident prodigia, titubant sæpius, neque satis firmum proferre judicium valent, tot nempe ac tanta sunt, quæ attente rimari, ac subtilius pensitare in hisce difficultatibus oportet? Quare insensus, quæso, mihi esse noli, GAARI, si cum Critico Adnotatore sensero, ac statuerō, operæ pretium te fuisse facturum, si potissima, ob quæ Moniales illæ Energumænæ habitæ sunt, indicia protulisses. Quod si in *Sermone* tuo, in quo diabolicæ obsessionis rationem minime tibi reddendam fuisse causaris, illud facere omiseras; nullus certe video, cur saltem in hac Apologetica Dissertatione a te præstitum non sit, aut præstari non debuerit, quum præ-*

ferium

fertim tam exiguo labore perfici potuisset. Ais quidem (ut aliquid nempe dicere videaris, quamquam nihil revera dicas) indicia a Petro Thyraeo allata in his Monialibus conspici. At Auctor ille in Tractatu De Dæmoniâcis Part. 2. Cap. 22. & seqq. signa ac notas a Dæmone obsessorum trifariam dividit; alia enim certa appellat, alia probabilia, alia incerta. Duobus hisce ultimis omissis, ad prima accedamus. Latentes in hominibus Dæmones, Thyraeo auctore, certo prodit Occultorum Revelatio, Hoc est si referantur res gestæ: si manifestentur futura: si quæ in remotissimis fiunt regionibus, significantur: si hominum studia, & conatus occulti patefiant. Idem evincit Scientia peregrinorum idiomatum, & linguarum. Præterea. Si concutiantur, terreantur, impatientes fiant, postquam Sanctorum ipsis adhibita Reliquiæ, aut admotæ cereæ imagines, quas Agnus Dei dicimus, aut Crux fronti fuerit impressa, aut Aqua Lustrali aspersi, aut Sanctissimum Christi Corpus in Eucharistiæ Sacramento exhibitum. Denique, si Exorcismos intentatos vel non ferant, vel impatienter ferant.

Quod ad primum attinet, Occultorum nempe Revelationem, notandum est, non deesse homines ita callidos, qui communia quædam, quæque unicuique facile usuveniant, prædicentes, obtundunt mentis aciem iis, qui hoc artificium non animadvertunt. Atque ex huiusmodi technis quæstum faciunt illi ipsi Circulatores in Italia, qui se se in compitis Astrologos venditant, plebeculamque ab eorum pendentem ore dementant; sed iidem emunctæ naris hominibus risum præbent. Accidit interdum etiam, ut fortuito ab his, qui se Divinos profitentur, pæne acu tangatur recondita quæpiam, atque abdita facti circumstantia; verum ne hoc quidem mirandum est. Quis est enim (ut in secundo De Divinatione libro Cicero monet) qui totum diem jaculans, non aliquando collineet? Hinc est, ut V. Cl. Augustinus Calmet in Dissertatione De obsidentibus corpora Dæmonibus scribere haud dubitaverit: Occurrerunt etiam interdum egroti, qui futurorum oracula casu quodam pronunciarunt. Nihil ergo ex his satis certi ad Energumenos distinguendos.

Multis pariter difficultatibus, & majoribus quidem illis obvolvitur Idiomatum scientia, qua interdum arreptitii instructi creduntur. Ea de re audiendus vir litteratissimus maximique inter Medicos nominis Hieronymus Mercurialis Prælectionum Lib. I. Cap. 10. Quum igitur hoc ita sit (ait ille) melancholici, qui variis & innumeris imaginationibus continuo agitantur, fit, ut linguas alio modo fingant, & moveant, quæ diversæ figuræ & motiones, quum ab auditoribus non comprehendantur propter ignorance, fit ut putentur modo latine, modo græce loqui; & in hanc sententiam eo maxime impellor, quod numquam audietis quemquam virum cordatum, & intelligentem narrare huiusmodi miracula melancholicorum. Fit etiam casu interdum, ut pauca verba, aut Latina, aut alius cuiusvis

idio.

idiomatis jam inde ab ineunte ætate rudiorum menti impressa, ac deinde oblitterata, in phantasiæ fervore æstuque excitentur, & cum audientium stupore subito e memoriæ latebris erumpant. Hac ratione vir eruditissimus *Gaspar a Rejes* explicat Latinos hymnos, quos mulier atrabile laborans omnibus audientibus recitabat; ita enim ait in *Elysio jucundarum Questionum Campo Quest. 27. Num. 40. Cæterum quo ad cantilenas pauculas, & Ecclesiæ hymnos, quos melancholica illa apud Forestum proferebat, hoc forsitan non ex assistentis Dæmonis vi, sed naturaliter accidere potuit. Quia licet linguam latinam numquam didicerit, potuit tamen ex frequenti auditu in Ecclesia species recipere, quas, licet confuse in mente reservatas, naturalis humoris vi excitatas representari difficile non fuerit. Illud etiam animadvertendum est, obsessos a Dæmone, quum sæpius sub Exorcista fuerunt, tantum Latini idiomatis apprehendere, ut etiam si ea lingua minime imbuti sint, probe tamen intelligant, si quid Exorcista eos latine interroget, sive jubeat facere; neque intelligere eos solum, verum etiam paucula quædam ejus idiomatis verba addiscere, & pronuntiare. Quod eo facilius præstare possunt, quo humiliore oratione utuntur quidam Exorcistæ, vocibusque vulgaribus, & quæ vix quicquam a vernaculo sermone differant. Quare de hujusmodi prodigiis illud idem judicium sæpe ferendum, quod tulit Vir doctissimus *Paulus Valcarengus* in Differtatione Epistolari *De saxis, acubus, ferreis vitreisque frustis a Cremonensi Virgine ejectis*, in qua pag. 138. ita ait: *Mea sententia nihil propemodum repugnat, quod dicamus, Juvenem istam (cum plusquam per decennium varios audierit Exorcizantes Sacerdotes, ipsi sæpe & diu assistentes, præcipientesque Latino idiomate, & circa easdem res) Latina interim plura verba didicisse, quibus, arrepta occasione, quoquo modo loqueretur, ex habitu potius, ut ajunt, quam ex scientia, aut ex Diaboli instinctu. Paucos ante annos nosmet ipsi spectatores fuimus hujusmodi comædiæ, quum Cucullatus quidam mulierem hysterica, aut certe stultam, in Ecclesia inspectante populo exorcismis frustra sudans enecaret. Mirabantur omnes, quibus cor sapiebat, simplicitatem hominis, miseræque illius feminæ dolebant vicem; quum ille interea Dæmonem, qui non magis quam tu, & ego, culpæ illi affinis esset, conviciis, minis, maledictisque terram concutientibus insectaretur. In quo illud peccabat maxime, quod quanto minus popellus ipse, jam plures dies delusus, credere incipiebat, tanto ille magis instabat exorcismis, tantoque gravioribus præceptis urgebat. Jubebat enim mulierem in aëra se attollere, & lampadem ardentem sublime suspensam extinguere. Quæ quum ille verba semel atque iterum ingeminaret, explicaret nutibus, & adeo latine efferret, ut vel rustici intelligerent, respondebat mulier: *non possom. Scilicet Diabolus hic nondum Italicæ linguæ idiotismos exuerat. Tum vero***

vero mirari mulierculæ feminam latine scientem , ridere viri non docti modo , sed non prorsus stupidi , ipse vero Exorcista ira in Dæmonem excandescere , increpare adstantium incredulitatem , multa conqueri de contempta religione , multa in perditos mōres invehi , quidvis denique inculcare potius , quam se ipsum , qui tam temere eo promissis defiluisset , unde post expectationem tantam honeste & cum dignitate pedem referre jam non posset . Quid plura ? res eo rediit , ut religiosi quidam doctique viri , vehementer offensi in templo Dei spectacula ludicra exhiberi , de tollendo tam gravi scandalo serio egerint , illumque ab ejusmodi exercitio deteruerint . Quid censes , nisi ita cautum esset ? Brevis tota hæc civitas , in qua aliquot jam mulieres dementatæ erant , obsessis a Dæmone , & latine loquentibus plena fuisset . Sapienter igitur *Rituale Romano Illustrato* Eminentissimi Patriarchæ Aquilejensis jussu Italico idiomate nuper edito , hoc monitum ad Parochos est appositum in *Tit. De exorcizandis obsessis* : *Caveat Parochus , ne sine evidenti necessitate , atque inconsulto Prelato , quemquam Parochianorum suorum exorcizandum suscipiat ; cito enim dimidiam ferme populi partem , ac mulierum præsertim , obsessam a Dæmone videbit , magno cum incommodo suo , majore autem periculo* (1) . Rectissime quoque ipsum *Rituale Romanum Tit. eod.* illud in primis Sacerdotem monet , *ne facile credat , aliquem a Dæmone obsessum esse* , sapientissimeque præcipit , ut Obsessus seorsim a multitudine , & paucis adhibitis circumstantibus exorcizetur . Quod utinam & tunc , & sæpe alias esset factum , non adeo enim simplicitas quorundam Exorcistarum risum incredulis præbuisset . Væ miseris Hæreticis , nisi ad fidem Catholicæ Religionis faciendam alia proferri possent facta , quam hæc & nonnulla hujusmodi ridicula , quæ ignari quidam homines pro inconcussis probatissimisque argumentis habent . Nulla profecto spes esset , illorum quemquam hisce indiciis veritatem aliquando assequuturum .

Venio nunc ad postremum Dæmoniæ obsessionis indicium , hoc est rerum sacrarum fastidium adversionemque , quod *Thyreus* omnium propemodum certissimum , firmissimumque judicat . In aliis enim (ait ille *Cap. 24. Num. 10.*) quia Dæmones sunt , qui agunt , possunt illa , quæ in corporibus fiunt , dici non ab inhabitantibus , sed assistentibus spiritibus fieri : hic quia patiuntur , omnino in ipsis corporibus residere dici videtur debere , in quibus , quod patiantur , signis quibusdam demonstrant . At ego indicium hujusmodi omnium quotquot a *Thyræo* tamquam certa , & indu-

H

bi-

(1) Avverti il Parroco senza evidente necessità , ed anche con partecipazione del Prelato , di non impegnarsi con qualche suo Parrochiano a scongiuri ; perchè in breve vedrà la metà poco meno tutta spiritata , massime di Donne , con grande incomodo suo , e maggior pericolo ancora .

bitata venditantur, levissimum, multoque infirmissimum iudico, quod ea omnia naturaliter evenire possint. Ut id Lectori pateat, ei adeunda Dissertatio Epistolaris Domini *De Rhodes* Lugdunensis Medici circa morbum *Marie Volet*, quæ arreptitia putabatur, quam legere est *Tomo 4. Historiæ Criticæ supersticiosarum consuetudinum* V. Cl. *Petri Le Brun*. Hæc puella, inter cetera morbi sui portenta, nullum de Deo, de Sanctis, deque Fidei nostræ mysteriis loquentem audire poterat, quin diris, violentissimisque convulsionibus torqueretur. Si sacram illi imaginem, aut Sancti alicujus reliquiam, aut aquam lustralem non admoveres modo, sed tantum ostenderes, commovebatur, totoque corpore contremiscebatur, nec secus ac reus quæstioni applicatus ululabat, dirissimæ torsionis signa edens. Preces, Sacramenta, Tempia ipsa, quicquid denique sacrum sanctumque est, aut quoquo modo ad Deum ac Religionem pertinens, tormento illi acerbissimo erat; adeoque exorcismis, & adstantium supplicationibus cruciabatur, ut animo deficeret. Atqui tamen cum omnibus hisce obsessionis indiciis, nihil prorsus a Dæmone patiebatur. Illius morbus totus erat a natura; cujus rei illud certissimum est argumentum, quod illam non Exorcista adjurationibus, sed Medicus aquis mineralibus artefactis perfectæ sanitati restituit. At enim quomodo acciderent symptomata adeo insolita in virgine cetera prudente, optime morata, ac religioni dedita? En tibi docti Auctoris explicationem: *Vehemens pietatis studium, cui se Maria Volet totam dicaverat, non satis ratione, ac modo erat temperatum. Inferni meditatio Dæmonum, larvarumque horribilium figuras ejus phantasiæ imprefferat: superstitio, ac scrupuli turbaverant ejus animum, eumque ad conscientie tribunal cogitationes omnes, actionesque vel innocentissimas in jus vocare coegerat. Videbatur illa sibi semper in bestiarum illarum horrendas unguis incidere, quarum sibi phantasia imagines objiciebat . . . . . Quæcumque res ad Religionem pertinentes, ut aqua lustralis, Reliquiæ, preces, Missæ Sacrificium, Exorcismi, tristes illas ideas excitabant, quod acerbum erat spiritibus ejus animalibus irritamentum. Inde ululatus, voces barbaræ, convulsiones, aliæque multa ejusmodi prodigiosa symptomata (1).* Hæc quum ita se habeant, quantum in phy-

(1) C'est ce qui étoit arrivé à Marie : la dévotion qu'elle avoit embrassée avec chaleur n'avoit pas été bien réglée, la méditation de l'Enfer lui avoit formé des idées de démons, de figures horribles, sa superstition, & ses scrupules avoient tenu son esprit inquiet, & l'avoient obligé d'appeller au tribunal de la conscience ses pensées & ses actions les plus innocentes; elle craignoit toujours de tomber entre les griffes de ces animaux hideux, que son imagination lui représentoit . . . . . Les objets de dévotion, comme l'eau benite, les Reliques, les prières, la sainte Messe, & les Exorcismes, lui renouelloient ces idées tristes, qui caufoient une cruelle irritation à ses esprits, & ensuite ces hurlemens, ces mots barbares, ces convulsions, & quantité d'autres symptômes surprenens.

physicis rebus profecerit *Thyreus*, quoque Auctore gloriaris, GAARI, ultro ille ipse nobis ostendit, quum ita subijcit loco proxime laudato: *Ut vero homines hæc horreant, quis credat? Horrebit forsitan Christianus homo, si Psalmum Miserere vel dicat, vel dici audiat? Si Orationem recitet Dominicam, vel quamcumque aliam, piam tamen? Si videat, aut tangat Sanctorum Reliquias: si ipso præsentē legantur Exorcismi?* Hæc omnia horrent, optime Vir, non modo Christiani, sed etiam pii, ac Religioni quammaxime addicti homines, quum valetudine non sunt integra, quum læsæ phantasie vitio laborant, quum melancholicis affectionibus affligantur. Sunt autem mulieres præ viris hujusmodi morbis eo facilius obnoxie, quo magis pietatis ac devotionis studio tenentur. Quod si hæc in feminis, quæ in hominum luce, atque in celebritate versantur, neque sæculo nuntium remiserunt, aliquando contingunt; quid de iis putamus, quæ abdicato sæculo, Deoque penitus consecratæ, in angustæ cellula se se latebras abdiderunt, nec aliud diu noctuque, quam divina mysteria, meditationes, preces mente volvunt? Quare scite admodum laudatus Valcarengus pag. 8. memoratæ Dissertationis: *Porro tot, tantæque ea sunt, quæ in hisce casibus scrupulose seduloque investigare prius expedit, antequam judicium certo proferatur, ut neque sapientes etiam ad hoc sufficere omnino se posse, audeant præsumere.* Qui Auctor utinam tandem luci publicæ det peculiarem Tractatum De morbis Virginum, ac præcipue Sancti-Monialium, quem pag. 67. hujus Dissertationis nobis sperandum reliquit.

Jam te unum, GAARI integerrime, appello, sciscitorque, num indicia, quæ in Intercellenfibus Monialibus conspicua sunt, ejus generis sint, quæ *Thyreus* tuus certa, an quæ probabilia, an tandem quæ incerta vocat. Si ex incertis sunt, neque tu, puto, diffiteberis nullius esse momenti. Probabilia ab eo Auctore recensita quanti itidem facere possumus, quum certa tot tantisque difficultatibus obvolvuntur? Quod si tandem ex certorum classe sunt, perpende, quæso, quam sint incerta, quotque & quanta ad trutinam revocari debeant, antequam apud peritos, eosque, qui levi corde non sunt, nec cito credunt, fidem ullam mereantur.

Verum tu ad Dialecticorum arma confugis, & e Logices pharetra acutissima spicula profers, quibus Adversarium transverberes; ita enim postremo argumentaris: *Ad objectionem tuam retorqueo argumentum: Optandum fuisset, ut pluribus in locis potissima motiva attulisses, quare verb. gr. supra paritas de anima non valeat? Quare Strigeria diversissimum sit superstitionis genus &c.* Siquidem nuda propositio ad persuadendum non sufficit. A me omnia ad trutinam requiris: & tu Annotationes tuas ad trutinam non ponderas. O lepidum caput! Cur Criticus Adnotator pro-

positionum illarum momenta non attulerit, superius indicatum; super-
vacaneum scilicet existimavit in suis illis brevissimis Adnotationibus ea
proferre, quæ in Tractatu *De nocturnis Lamiarum Conventibus*, qui in
omnium ore versatur, copiosissima oratione enucleata sunt. Utrumque
tamen illud fit: vel perperam certe se gessit Criticus positiones suas ar-
gumentis non confirmans, vel recte. Si recte, cur illum accusas? Si
perperam, cur imitaris? Egregia sane argumenti contorsio, ejus ictus
in ferientem recidat!

§. XIII.

OCTAVA Adnotatio ita sonat: *Se tutta la Stregheria altro non è, che un' immaginazione, ogni Strega è piuttosto maleficiata, che malefica: non agisce, ma patisce; nè a veruno pregiudica, fuorchè a se medesima, ed a quelle tali compagne, che tirasse nella sua società. Adunque nè anche per questo secondo motivo può Iddio aver permesso, che si palesassero le stregherie di Maria Renata. Hoc est: Si tota Strigum professio nihil est, nisi imaginatio quedam, maleficio potius affecta est Strix quelibet, quam Malefica: nil agit, sed patitur: neque cuiquam officit, nisi sibimet ipsi, ac illis insuper mulierculis, quas in suum consortium pellicit. Neque ob hanc igitur secundam rationem (scilicet ut omnes spiritalia arma arripiant contra Strigum insultus, opinione communi longe plures, ut tu in Sermonem tuo contendis) credi par est, Deum permisisse, ut Mariæ Renatæ maleficia toti orbi innotescerent. Quid tu ad hæc? Paucis rem conficis: absurda vocas, quia nempe Leges jam citatæ, genuini omnes Theologi, & ipsa experientia reclamant. Quod ad Leges attinet, nullam tu unquam proferes, GAARI, sive Civilem, sive Ecclesiasticam, ex qua Critici Adnotatoris sententiam absurdam esse evincas: contra ego, si actum agere vellem, plures adducere possem, quæ Striges phantasiæ morbo laborare probant, quas inter *Can. Episcopi* 26. q. 5., cujus sensa licet magnus ille Strigum carnifex *Delrius* tuus unco impa-
cto ad sententiam suam trahere sit conatus, semper tamen lucidiora sunt, quam ut illa sophismatum caligine obscurari possint, ut videre est toto *Cap. 9. Lib. I. Tractatus* sæpe laudati *De nocturnis Lamiarum Conventibus*.*

Quod vero ad Theologos genuinos spectat, quos omnes pro te stare asseveranter affirmas, quam falso id tibi persuaseris, visum jam superius, multoque clarius perspicies, si Tractatum modo citatum tibi curabis interpretari. Verum quando experientiam quoque ipsam in auxilium advocas, dic, quæso, GAARI, de qua tandem experientia lo-
que-

queris ? tua , an aliena ? Si de aliena , quem tu unquam sanum hominem offendisti , qui se Lamiarum tripudiis , ac comestationibus interfuisse , vel ea saltem a longe spectasse , serio affirmare ausus sit ? Quis unquam , quibusve auxiliis evidenter probavit , infirmitates , ac mala reliqua , quorum Striges in causa se esse gloriantur , ab illis revera esse hominum generi inflicta ? Quod si de tua experientia loqueris , pande , quæso , quæ diu in sinu recondita servasti , nobisque explica saltationum illarum gyros , circumvolutionesque , tibicinum concentus , convivarum elegantiam . Ediffere , qui sit ornatus Palatii , qui convivii apparatus , quæ primæ , quæ secundæ mensæ , quinam incendantur odores , quibus coronati floribus , quo ordine convivæ sedeant , quis Magister symposii , qua lege bibant , quæ propinationes , ac tandem reliqua , quibus nocturna Lamiarum conventicula constant . Libentissime hæc omnia ex te audiemus , isto tuo præsertim eleganti , perpolitoque stilo descripta . Verum me omnis prorsus expectatio fefellit . Nullum præterea verbum addis ; neque *Responsionum* tuarum ulla est hac ipsa jejunior ; nisi quod doctrinæ defectum eruditionis copia supplere conatus , versum illum in medium adducis :

Si cælum rueret , multæ caperentur alaude .

Qui versus , si id , quod res est , libere tandem fatendum , festivum potius , quam *Festivalem* Concionatorem decet .

§. XIV.

SED jam graviora nos vocant . Magni criminis Criticum Adnotatorem postulas , quod Adnotatione IX. hæc scripserit : *Il supporre , che Dio abbia permesso il presente caso per terrore de' superstiziosi e de' Maghi , è un supporre , che la pena di morte data a questa Stregba sia giusta : non volendo Iddio atterrire alcuno coll' ingiustizia , ma bensì colla giustizia . Pure questo supposto incontra gravissime difficoltà , e però anche il terzo motivo vacilla .* Hoc est : Si ponamus , Deum , ut superstitionis hominibus & Magis terrorem incuteret , factum hoc permisisse , ponamus etiam oportet , poenam , qua Strix ista affecta fuit , justam utique fuisse ; justitia enim , non injustitia , Deus homines terrere consuevit . Quæ tamen positio gravissimis difficultatibus implicatur ; quare tertia quoque ratio vacillat . Magnam hæc Adnotatio indicat audaciam (ais) publice enim aggreditur Tribunal Herbipolense , de cujus justitia dubium movet . Scilicet Tribunal Herbipolense , te quidem iudice , Divinum quoddam Tribunal est , cujus decreta adeo firma , adeo certa , adeo inconcussa sunt , ut de iis vel tantillum dubitare nobis miseris homuncionibus nefas sit . Ego vero , GARI , non Herbipolense modo Tribunal , verum etiam reliqua omnia magni

magni facio, æstimo, venerorque: quum tamen probe noverim, nullos iis Deos præsidere, qui fallere, aut falli nescii sint, tantum illis tribuere nequeo, ut omnis prorsus erroris expertes judicem, multo vero minus audaciæ accusandos putem viros in litteris exercitatissimos, qui de illorum decretis dubium aliquod movere audent, quum præsertim optimis rationibus, maximisque fundamentis nitantur. Verum est quidem, quæstionem institutam a Judicibus Herbipolensibus adversus *Mariam Renatam*. Critico Adnotatori minime esse lectam. At novit ille tamen ex *Sermone* tuo, infelicem hanc feminam nulli mortem obtulisse, ut summum autem infirmitatibus nescio quibus Monialium suarum corpora afflixisse; simulque, te ipso teste, novit, illam errorum, ac peccatorum suorum dolore se, ac pœnitentia tactam ostendisse. Porro etiam aliunde noverat, miseræ hæc mulierculas si vere pœnituisse videantur, magnorum Theologorum, ac Jurisconsultorum sententia, capitali non esse supplicio subjiciendas. Neque ignorat apertissimam sententiam *Delrii* tui, quam etsi semel allatam, hic iterum audisse non te pigeat: **ÆQUIUS, LENIUS, ET HONESTIUS EPISCOPO PUTARIM, SI REUM AD PERPETUOS ECCLESIASTICÆ CURIÆ CARCERES DAMNET**; cui sententiæ alia nunc addenda ipsi proxima ex eodem Auctore *Lib. 5. Sect. 16. Num. 21. Disquisition. Magic.*, quæ ita habet: *Si vero delicta minus atrocia, & minus perniciofa Reipublicæ sint, tamen ex gravissimis: tunc vult (Abbas) Judicem debere degradare, & degradatum perpetuis carceribus mancipare, quæ suprema Juris Canonici pœna est, & in mortis locum successit. Quæ sane Abbatis sententia merito Diazio, & Feliciano supradictatis placuit. ET HÆC PUTO POSSE, ET DEBERE JUDICEM SEQUI.* Novit insuper Criticus, idipsum confirmare *Castropalaum, Tanne- rum*, aliosque Societatis Jesu Theologos. Scit denique, ipsum Christi Vicarium jussisse, ut **ETIAMSI APOSTATANDO PACTUM CUM DIABOLO FECERINT**, tamen nisi constet, *Quod unam, seu plures personas ita læserint, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit*, capitali sententia non sint feriendæ, sed *perpetuis carceribus mancipari debeant*. Hæc, inquam, omnia perspecta habet Criticus Adnotator; ex quibus præmissis, quæ corollaria consequentur, edic tu quæso, GAARI, neque enim ego præ timore mussitare, immo ne hiscere quidem audeo, veritus scilicet, ne audacissimi hominis, & in Tribunalia injuriosi notam subeam. Verum enimvero ille profecto audax sit, qui nullis argumentis fultus, nulla maximorum virorum auctoritate motus, temere in alios censuram exerceat. At qui adhibuit ad considerandas res & tempus, & diligentiam; qui vetustate consultâ, ac rationum momentis hinc inde libratis, aliquid in commune bonum conferre posse sibi videtur, quod toti hominum societati, in qua & ipse degit, alicui adjumento sit; cur libere elo-

eloqui timeat, cur aberrantes monere desistat? Si vero eloquatur, moveatque, cur audax sit judicandus, quum præsertim ea modestia, atque animi moderatione id præstiterit, quæ doctum, gravem, ac Reipublicæ studiosum virum quam maxime deceat? Si ex præmissis paullo ante positis de sententia in *Mariam Renatam* lata non dubitanter quidem loquutus esset Criticus Adnotator, sed illam aperte injustam, æquitati contrariam, Summorum Pontificum, doctorumque hominum sanctionibus oppositam vocasset; quis, quæso, merito ac jure indignari potuisset, nisi forte in eos, qui eam tulerunt? Nunc quum, ut quam mitissime loqueretur, dubium dumtaxat moverit, remque hanc maximis difficultatibus implicari dixerit, tu audacem appellas? Igitur quum periculum est, ne urbs flammis consumatur, eloqui palam, clamare, opemque alienam implorare vetitum erit; quod præsentibus adsint ii, qui ignem admovent? Nonne Petro ipsi, quamquam Apostolorum Principi totiusque Ecclesiæ capiti a Christo ipso constituto, tamen Paulus, non ille quidem simulate, ut Hieronymo aliquando visum, sed ex animo, *Restitit in faciem, quod non recte ambularet ad veritatem Evangelii*, ut habetur *Cap. 2. v. 14. Ep. ad Galatas*? Quod si tu forte objicis Criticum Adnotatorem non esse Paulum: contra ego reponam, neque tuos Herbipolenses Judices Apostolorum Principes esse. Quanta sit judiciorum humanorum infirmitas, quibus erroribus obnoxia ea sint, quum veritas quæcumque paullo latentior inquiritur, nemo certe est, qui nesciat: at Maleficii quæstio, Lamiarum præsertim, tot tenebris involvitur, tantisque difficultatum nodis pæne dixerim inextricabilibus adstringitur, ut nisi expertissimus Judex adsit, qui præter Legum scientiam, præter fidem, religionem, æquitatem, Theologiæ insuper, ac Naturalis Philosophiæ præcepta teneat, maximum subsit periculum, ne *Sequatur turbam ad faciendum malum*, & in judicio plurimorum acquiescat sententiæ, ut a veritate deviet, quod Deus *Exod. 23. v. 2.* Mosi prohibuit. Nonne superius audivimus summa prudentia, integritate, ac doctrina viros, hoc est Italiæ Inquisitores, ingenue fateri: *Gravissimos quotidie committi errores a diversis Ordinariis, Vicariis, & Inquisitoribus in formandis Processibus contra Striges, ita ut Sacrosanctæ Romanæ Inquisitionis Generali Congregatione longo tempore observatum sit, vix unquam repertum fuisse aliquem Processum similem, recte ac juridice formatum: plerumque necesse fuisse quamplures Judices reprehendere, & multoties etiam punire; ita ut quandoque contingerit injustas, & iniquas proferri sententias, etiam ultimi supplicii, sive traditionis brachio seculari*? Si ii, qui Romana Sapiencia imbuti, atque ab illius præceptis toti pendentes, nihilo tamen secius, ob rei scilicet difficultatem, tam turpiter aliquando errarunt: quod tu de Herbipolensi Sapiencia judicium a nobis fieri credis, qui non modo Romanæ non præ-

feri.

ferimus, sed vel cum illa comparare temerarium putamus? Quid, quod id, quod in aliis quæstionibus maximam veritatis eruendæ spem affert, immo rem pæne totam conficit, hoc est Rei Confessio, in hoc Strigum intricatissimo crimine tam parvi pendenda est, ut non modo reum non gravet, sed etiam penitus aliquando absolvat. Quare quid mirum, si errore, qui communis olim propemodum fuit, aliqui hodieque in orbe terrarum teneantur, neque sciant in hac ætatis nostræ luce vulgo, paucisque hominibus, qui supra vulgus haud sapiunt, cessisse id, quod aliquando ipforum sapientum fuit, ac religiose etiam ab illis custodiebatur? Quis cum iis jure id expostulet, ac non potius omni eos excusatione dignos judicare velit? *Non enim* (ut scite admodum in *Lib. 19. Cap. 6. de Civitate Dei Augustinus* ait) *hæc facit sapiens Judex nocendi voluntate, sed necessitate nesciendi. Hæc est miseria certe hominis, non malitia sapientis.*

Verum instas, atque ita Critici Adnotatoris audaciam exaggerare pergis: *Si Veronæ gravissimi criminis reus publica Auctoritate morti adjudicatus esset, an mihi tamquam homini privato, & tam longo viarum spatio a vobis sejuncto, actis judicialibus ne quidem inspectis, jus competeret, scriptis publicis sententiæ justitiam in dubium vocandi? Id si crederem, temerarius essem, ac sicut cæcus de colore judicarem.* Erit fortasse, GAARI, qui totum hoc, quantum est, tibi ultro concedat. At ego ajo, non modo tibi, verum cuicumque homini, qui licet acta judicialia non inspexerit, aliunde tamen rei summam teneat, integrum utique esse seu Veronensis, seu Herbipolensis, seu cujusvis demum Magistratus sententiam in dubium vocare, modo id modeste faciat, modo ea quum eruditione, tum doctrina, rerumque usu, atque experientia instructus sit, quæ in istiusmodi concertationibus oppido necessaria sunt. At tu in Veronenses collineasti oculos; itaque pergis urgere: *Quid Judices Veronenses agerent? An non merito me Romæ accusarent, & justam delicti mei vindictam exposcerent?* Næ tu, GAARI, pravam sinistramque foves de Veronensibus opinionem. Multo, crede mihi, in hos contumeliosior est hæc tua positio, quam Critici Adnotatoris accusatio in Herbipolenses. Non modo nomen tuum Romam ea de causa non deferrent Veronenses Judices, verum etiam gratias tibi quam maximas agerent, quod eos a turpissimo, & tum Reipublicæ, tum Christianæ rei infensissimo ac noxio errore tandem liberaveris.

Verum a Veronensibus, quibuscum revera nihil hic rei est, ad Adversarium te convertis, atque ita in eum hæc ultimo tela vibras: *Difficultates, quas mortis justæ supplicium juxta te patitur, in phantasia tua resident. Etiamnum dubitas? Herbipolim te invito ad Curie Ecclesiasticæ, & Sacularis Judices, ut processum judiciale tibi exhibeant.* Si Critici Ad-

nota-

notatoris phantasia tam tibi aperta foret, GAARI, quam Strigum, Lamiarumque imaginationes perspectissimæ sunt; non in ea profecto, sed in doctissimorum hominum mentibus, in insignium Jurisconsultorum ac Theologorum scriptis, in ipsis denique Summorum Pontificum decretis contineri didicisses difficultates omnes, quibus sententia Herbipolensis implicatur. Parum quidem Criticus phantasia valet, ejusque laudis, quantum equidem scio, non magnopere est cupidus: at valet, mihi crede, judicio mentisque acie; valet usu, eruditione, ac doctrina (quod pace tua sit dictum) aliquanto certe plus quam tu: suppuderetque te, credo, si illum nosset, ejus in respondendo Adnotationum modestiam, prudentiamque non esse imitatum. Quod vero illum etiam Herbipolim invitaret, ut Judicialia Acta suis ipse oculis inspiciat, scito libenter eum domi consistere, neque adeo prospera valetudine uti, ut longis se itineribus committere audeat. At sine ullo tum salutis, tum temporis dispendio, nonne multo satius fuit summam Processus illius transmittere? Cur in communi causa Adversarium cogis ad id magnis sumtibus obtinendum, quod tu nullo negotio, nullisque impensis impetrare illi potuisses? Si Processus ille pro te maxime facit, cur pateris eum diutius latere, ac non potius auctor es, ut in omnes Europæ linguas vertatur, typisque evulgetur? Verum nunc demum, GAARI, mentem tuam mihi penitus assequi videor. Criticum Adnotatorem Herbipolim libenter exciperes, ut Processus Judicialis inspiciendi obtentu, Concionibus interim tuis Festivalibus frequens adesset. Si id postulas, merito hercle ac jure postulas. Audiret enim illud flumen eloquentiæ, illam vim copiamque dicendi, illam sacræ & profanæ eruditionis opulentiam, orationisque elegantiam, quarum hæc ipsa scripta tua, veluti per ostii rimulam, nonnullam dant Lectoribus inspiciendi facultatem. Nec minimam voluptatem caperet, quum videret, qua dexteritate atque artificio per notos verborum anfractus possis a quocumque exordio ad quamcumque causam agendam descendere: quam concinne, quamque apposite quivis Scripturæ Divinæ locus, quævis Patrum sententia ad quodvis argumenti genus pertractandum æque tibi commoda cadat. Illud unum fortasse ægre ferret, si id præstares, quod a quibusdam Concionatoribus non semel factitatum vidimus, qui inopportunitissimo, iniquissimoque loco cum adversariis absentibus e suggestu pro concione dilitigant; cumque ea scientia destituti sint, qua singuli cum singulis decertare valeant, subsidium sibi a vocis contentione, a declamationibus, a plebeculæ favore comparant; arreptaque undique ansa, illos in auditorum invidiam adducunt. Quicquid illis novum, quicquid ignorant, quicquid eorum schola non docet, hæresis, blasphemia, doctrina suspecta est. Si de triangulis, aut circulis fermo sit, statim in communionem causæ Religionem vocant. De te

quidem certe tam male ipse non senserim : quamquam , ut verum fatear , ipsum *Responsionum* tuarum exordium nonnihil de ingenio hujusmodi redoleat ; statim quippe Philosophiæ rationem cum Theologiæ causa communicas , & novitatem utrobique ac promiscue suspectam , damnamque pronuntias . Quare si quid erit , in quo Criticum Adnotatorem aut accuses , aut impugnes , perge , missis concionibus , scriptis , illum , ut facis , confutare ; nam nihil hic laterum firmitate , nihil vocis tono , nihil corporis gestu , nihil denique manuum plausu , aut pedum supplicatione opus est . Ratione hæc , argumentisque tractanda sunt ; quæ quum nihil referat , utrum coram , an per litteras exerantur , tanti non est , ut quis ea causa Herbipolim usque iter faciat .

§. XV.

VENIO nunc ad decimam *Responsionem* tuam , in qua de superioris contentione adeo nihil remittis , ut multo magis etiam commotus videaris . Non capio sane (ais) quis *Zelus* te eo abripuerit , ut omnia *Europæ* , adeoque & ipsius *Italiæ* *Tribunalia* lacefferes . Si quis *Zelum* habet , & in *Judices* iniquos frendet , comprimat se tantisper , & uniat *Zelo* scientiam . Non omnis impetus a virtute est , nam & quidam a natura solum . Virtus moderata & modesta est ; non sibi soli sapit , sed cupit instrui , maxime a senioribus , in quibus ratio , mens , & consilium ; nec ideo minor esse timet , cum fit instructior . Quod si impetu ruimus , & quia scire omnia apprehendimus , discere detrectamus , & contra antiquiores Theologos in sublime erigimur , quid mirum si veritas in multis nos fugiat , & sententias communes deliramenta proclamemus ? Ne succenseas mihi , Domine Antagonista , si ex discreto *Zelo* , quem verba tua extorquent , tibi oggeram , quod videaris tibi Doctor Doctorum , & lux illa magna , qua omnia *Europæ* *Tribunalia* , & certi sacris initiati Theologiæ Magistri illustrentur . Quo zelo abreptus Criticus Adnotator Animadversiones illas suas in *Sermonem* tuum elucubraverit , nescire utique haud potes ; quum in *Præfatione* id discretissime palam fiat . Si oblitus es , audi iterum : Ut præjudicio occurreretur ; quod funestum mortis hujus exemplum simplicioribus hominibus , *Judicibusque* minus instructis asferre posset , opportunum duximus *Adnotationes* aliquot , quasi antidotum quoddam , ad præcipua loca apponere . Hæc ut clarius intelligas , GAARI , sciendum tibi est , quo tempore *Renata* tua igni tradita est , eo ipso tempore in alia Germaniæ urbe (quam honoris gratia non nomen) conjectam esse in vincula Strigatus nomine Adolescentulam sedecim annos natam . Quæstio statim in illam instituta est ; factumque illud Herbipolense , suffragio præsertim *Sermonis* tui accedente , negari haud potest permagno illi præjudicio fuisse . Non tam bene cum rebus huma-

humanis agitur, ut non quid ab aliis fiat, sed quid fieri oporteat, attendatur. Ita comparati sunt plerique hominum, ut magis exemplis, quam oratione moveantur; ex quo fit, ut sæpe improbos improbitas nos faciat aliena. En tibi rationem, qua Criticus Adnotator illud *Sermoni* tuo antidotum cito addere properavit. In id intendebat, ut malis occurreret, quæ tam dirum exemplum sæculo minitabatur. Cupiebat miseræ illius puellæ salutem consulere, quæ nunc fortasse in cineres redacta est; itemque plurium aliarum, quæ in quibusdam locis, & apud quosdam Iudices eodem etiamnum in periculo facile versari possunt. Hoc ille spectavit, hoc illius consilium fuit, hæc intentio, hic scopus: non vero ut tuus fieret *Antagonista*, quemadmodum eum tu passim in tuis his *Responsis* appellas (quis enim hunc honorem affectet?) multo autem minus ut omnia Europæ Tribunalia lacefferet: ut sibi soli saperet: omnia se scire ostentaret: contra antiquos Theologos caput erigeret: Doctor Doctorum videretur; totiusque Mundi Lux fieret. Nullum est in toto Adnotationum illarum cursu ne verbum quidem, quod fastum hunc, vel potius insaniam spiret. Leniter, modesteque omnia fluunt; atque adeo modeste, ut id etiam dubitanter proponatur, quod apertissime affirmari poterat. Quid quæris? Mirati sunt, scio ego, ejus modestiam docti cordatique Societatis tuæ homines, & quamdam illius temperantiæ, atque in te humanitati urbanitati que gratiam habuerunt. Cupit discere, mihi crede, cupit instrui Criticus Adnotator, non a senioribus modo, verum a junioribus etiam, a quovis denique; immo doluit *Tractatum De nocturnis Lamiarum Conventibus*, cui tota ipsius Adnotationum doctrina innititur, te aliis confutandum reliquisse, pergratum enim ei fuisset a te ipso edoceri. Veteres Theologos idem suspicit, æstimat, exosculatur. Utinam tu, & Herbiopolenses tui tantundem facerent! Si tu laudatum *Tractatum* attente lætitaveris, præsertim Libro Primo, qui conventuum Lamiarum historiam minutatim persequitur; videbis tandem quæ fuerit antiquorum Theologorum mens de Strigum secta: quam a tua, & vulgari opinione aliena: quam conformis, immo una eademque cum Critici Adnotatoris sententia. Disces itidem, qua ratione eadem vulgaris persuasio Gentilismum redoleat, Civilibus, atque Ecclesiasticis Legibus opponatur, & Christianæ Religionis, quam universi profiteamur, opprobrium appellari merito debeat.

Quare aërem prorsus verberas, GAARI, & pessimum insuper te Hariolum ostendis, quum declamatiunculam tuam ab hoc vaticinio auspicias: *Insurgent contra te omnia Europæ Tribunalia, quæ per tria, vel quatuor secula imprudentiæ, injustitiæ, & crudelitatis insimulantur. Insurret contra te veneranda suis e cineribus reditura antiquitas, quæ carpitur, & traducitur. Insurgent celeberrimi Theologi, temeraria, & nullis rationibus*

solidis, nullisque citationibus suffulta hac positione irritati, quod eorum de Sagarum conventibus opinio gentilismum sapiat, in Jure Canonico, & aliquibus Juris Civilis Codicibus prohibita sit, & turpissima Christiani nominis labes dici possit. Nil timet ab Europæ Tribunalibus Criticus Adnotator; quæ, licet tu, qui ex domesticis rebus judicium de omnibus aliis fers, vulgari opinione teneri putes, re tamen vera (si unum aut alterum, idque in Germania, aut forte in Hispaniis excipias) ab ea quam maxime abhorrent, immo omni commiseratione dignos existimant, qui Lamias hodieque persequuntur. Nihil periculi est, ne in illum invehantur, aut arma sumant Tribunalia Europæ: quin potius lætabuntur, illum secum facere, ac sentire, eandemque ipsam, quam suam fecerunt, opinionem communi studio sequi, palam edicere, propugnare; quum sane præstet errasse aliquando, quam semper decipi, sitque natura jucundum gratulari sibi sapientiam suam, quum quis sententiam mutavit in melius, erroremque suum agnovit, ac sponte exiit. Quid vero ais de veneranda antiquitate? Illane insurget contra Adnotatorem, quam tantum abest, ut ille carpat, aut damnet, ut etiam illam quam qui maxime colat, ac revereatur? Quid enim damnat Criticus? quid carpit? Opinionem, quam ipsa quoque antiquitas jam pridem risit, damnavitque. Quid agit suis illis Notis? Nil aliud profecto, nisi illam conatur discutere caliginem, quam nitidissimo antiquitatis lumini recentiores offuderunt idemtidem. Quod autem ad Theologos spectat, quos tu, quæso, Theologos memoras? Celeberrimos, inquis; sed in hoc quoque multum falleris. Celeberrimi enim Theologi cum Critico Adnotatore sentiunt, nec quicquam inter eorum atque illius opinionem interest, ut extremo

Lib. 3. De nocturnis Lamiarum Conventibus abunde probatur. Nulli igitur horum, nisi me omnia fallant, contra Criticum Adnotatorem insurgent. Insurgent potius scabiosi illi Theologi, qui a Peripatetica, vel potius Arabica Philosophia in Theologicis rebus edocti, omnisque prorsus eruditionis expertes, in unius aut alterius Scholastici Doctoris libris occalluerunt, atque misera ea supellestile instructi opiparum mehercle convivium promittunt, omnibus se Magistros præbent, de omnibus loquuntur, disputant, sophisticantur, neque ulla tam firma, optimisque innixa fundamentis sententia est, quam non concutere, ac labefactare præsumant. Insurgent fortasse etiam quidam alii, qui rationes convellere quum non possunt, ac principiorum fundamenta subruere, nodum quærunt in scirpo, verborum quæstiunculas movent, examen instituunt in periodos, commata atque apices ad trutinam revocant. Si neque hoc illis contingat, minantur saltem, metuique volunt quoquo modo censoriam potestatem suam: modo subobscura quædam, nihil significantia, similiaque oraculorum responsis judicia in vulgus spargunt, modo multa se

Scriptoribus condonare dicunt, quæ sibi per otium cōfutare non liceat. Insurgent etiam fortasse otiosi homunciones illi, solo ventre graves, qui in tabernarum latibulis, ubi novis colligendis insudant, magnam quidem doctrinam, atque eruditionem ostentant, in luce autem, & doctorum hominum cœtibus vitam silentio transeunt; atque adeo sententiæ tuæ libentissime forsan subscribent. At pondera hæc sæculo inutilia, & frugibus dumtaxat consumendis nata, nihil moratur Criticus Adnotator. Si tu horum testimonio, atque auctoritate gloriaris, vide, quæso, nequam totis viribus causam defendere es aggressus, eam turpissime prodas.

Reponent illi e contrario (addis) quod opinio Sagarum conventus, & maleficia negans, Atheismum sapiat, in Jure Canonico, & Civili reprobetur, & turpissima Christiani nominis labe merito nuncupetur. Si de his loqueris, quos postremo loco nominavi, credi id quidem par est: at Theologi celeberrimi qui, quæso, reponerent, *Atheismum sapere, temerariam, & nullis rationibus solidis, nullisque citationibus suffultam* esse sententiam illam, in quam pedibus iverunt *Guilielmus Parisiensis* Episcopus, præstantissimus sua ætate Theologus, ac Philosophus, *Alphonfus Spina* Thermopylarum Episcopus, quum doctrina, tum sanctitate insignis, *Martinus de Arles* illustris Pompejopolis Canonicus, *Thomas de Vio* Cardinalis Cajetanus, Dominicanæ Familiæ decus, *Martinus Azpilcueta*, *Navarrus* dictus, quum Civilis, tum Ecclesiastici Juris scientissimus, cujus responsa, quasi oracula suo sæculo a doctis viris excipiebantur, *Leonardus Vairus* Puteolanus Episcopus, litteris, & morum probitate conspicuus *Emmanuel Rodriguez* doctus Franciscanæ Familiæ Theologus, *Gasparus Juvenin* celeberrimus Gallicani Oratorii Presbyter, *Zegerus Bernardus Van Espen* Juris Ecclesiastici Interpres doctissimus, *Nicolaus Malebranchius* Parisiensis Oratorii Presbyter, Philosophus ac Theologus nemini secundus, *Augustinus Calmet* Benedictinæ Familiæ ornamentum, & de Divinis Scripturis post homines natos quam meritissimus, *Paulus Gagliardi* eruditissimus Brixianæ Ecclesiæ Canonicus, *Petrus Roger* Theologiæ Doctor, ac tandem *Ludovicus Antonius Muratorius* sapientia, pietate, ac scriptis toto orbe notissimus? Qui, inquam, fieri potest, ut Theologi celeberrimi tot tantosque litteratissimos, sanctissimosque Viros (ut interim ple-rosque alios tum Philosophos, tum Jurisconsultos, seu veteres, seu recentiores omittam) Atheismi postulent? Num impetus iste a virtute sit, an a natura solum, num zelo unias scientiam, num denique intelligas tum quæ loqueris, tum de quibus affirmas, tibi ipsi, GAARI, dijudicandum relinquo.

At quid, quæso, sani a te expectandum superest, quando uno Lutherano auctore contentus, reliquis omnibus ultro nuncium remittere videris? Ita profecto est; his enim tandem verbis invektivæ orationi tuæ finem

finem imponis : Uicumque autem sapiens tibi videaris , falsum est tamen suppositum tuum , quod Tribunalia soli de Sagarum conventibus opinioni in-
nitantur ; sunt enim insuper alie rationes ex Carpozio jam intimatae , ob
quas Iudices omni contentione Sagas persequuntur . Rationes istae sunt , Sa-
gas non solum esse homicidas , sed & adulteras , & tanto tetriores adul-
teras , quanto tetrior est is , cui succumbunt , nempe Diabolus . Præterea
Deo Creatori suo renuntiant , foedus baptismi rescindunt , Filium Dei abne-
gant , omnia Christianæ fidei documenta relinquunt , Sacramenta Ecclesiæ pro-
jiciunt , pedibusque conculcant , Dei beneficia detestantur , nomen Dei blasphemis ,
& conviciis horrendis afficiunt , Diabolo perpetuum vasallagium præ-
stant , quod numquam ad fidem Christi redire , nec divina præcepta servare ,
sed Dæmoni perpetuis temporibus obedire , & continue , cum vocatae fuerint ,
ad ludos & congregationes nocturnas venire , & ea , quæ in eis per alios
Veneficos fiunt , facere , & sacrificiis illorum nocturnis adesse , solitasque pre-
ces , & cultum præstare , Diabolum adorare , & vota quaecumque præstare
contigerit , pro viribus adimplere , & quoscumque poterunt alios ad eandem
professionem adigere velint ; denique animam , & corpus suum Diabolo in
æternam condemnationem tradunt . Omnia hæc profecto se facere credunt ,
ac jurant Lamiæ . At nonne vides , GAARI , horum omnium malorum ,
quotquot sunt , nocturnos illarum conventus in causa esse ? Oblitusne
tam cito es Delrii tui , qui in Append. II. ad Lib. 5. Disquisit. Magic.
Quest. 8. hæc diserte tradit : In conventibus Dæmonem adorant , in iisdem
nefandissima quæque patrant , venena præparant , clades hominum pecorum-
que , calamitates frugum decernunt . Fontes malorum sunt isti conventus .
Porro si conventus in fumum abeunt , nonne in fumum abire necesse
est etiam mala omnia , quæ ab illis , velut a fonte quodam , originem
ducunt ? Si Striges somniant , se conventibus interesse , re autem vera
non interfunt ; nonne pariter somniant , se facinora omnia perpetrare ,
quæ sive in illis , sive illorum causa perpetrantur ? Quare , iterum dico ,
aliqua certe poena hujusmodi turpibus , obscenisque mulierculis debetur ;
non tamen omnium maxima ; quod ingenue fatentur ipsimet causæ tuæ
vindices , ac patroni .

§. XVI.

TANDEM ad postremam Animadversionem devenimus , in qua Cri-
ticus Adnotator plerosque Doctores enumerat , qui quamquam Stri-
gum cum Dæmone conventiculis fidem adhibuerint omnem , in eas ta-
men capitali sententia animadvertendum esse negarunt . Hic tu , qui ha-
stenus pro mortis poena , tamquam pro aris & focis dimicasti , arma
confestim abjicis , hocque obtentu de prælio te subducis : Hæc sunt ex-
tra

tra forum meum . Egregius fane bellator , qui in velitationibus magnum quidem animum præfert : quum vero in acie standum , pesque confendus , signa turpiter deserit ! *Dicaſteria* (ita tu pugnam declinans pergis) *queis citati Auctores optime perſpecti ſunt , tibi reſpondebunt . Norunt quid agendum , nec turum eſt illis lucem afferre .* Quibus fane verbis palam facis , nihil a te tam timeri , quam ne Criticus Adnotator aliquam Herbipolenſibus tuis lucem afferre præſumat , veritus ſcilicet , ne a quoquam præterquam a te ipſo novi aliquid diſcant . Merito id quidem ac jure . At ego ratum facio , teque ſecurum reddo , Virum illum Horatianæ ſententiæ memorem :

Invitum qui ſervat , idem facit occidenti ,
ne per ſomnium quidem de Herbipolenſibus tuis inſtruendis , illuminandiſque cogitaſſe . Ut præjudicio occurreretur (verba Præfationis ſunt , quæ iterum , ac tertio aſſero , ſæpius enim repetenda res eſt) *quod funeſtum mortis hujus exemplum ſimplicioribus hominibus , Judicibusque minus inſtruetis afferre poſſet , opportunum duximus Adnotationes aliquot , quaſi arido- rum quoddam , ad præcipua loca apponere .* Hic unus finis Criticum Adnotatorem ad ſcribendum impulit ; qui quamquam alioquin libenter doceat , quum tamen diſcendo ſcientia augeatur , docendo non item , libentius utique diſcit ; neque quemquam unquam docere cupit , qui ignorare malit , quam diſcere .

Nollem proſecto (addis) vel Renata , vel aliarum Sagarum , aut Magorum Patronus & Advocatus eſſe . Rationem ex Delrio continuo ſubdis , nempe quod ii , qui *Can. Epifcopi* in favorem Lamiarum interpretantur , & ſalutarem tantum caſtigationem urgent , *Non immerito ſe faciunt multorum criminum ſuſpectos : in primis , quod non ſint alieni a crimine , quod defendunt .* Ego vero , GAARI , ſi Herbipoli eſſem , ab hoc tuo propoſito ne latum quidem unguem diſcederem . Parum certe prudentis hominis ſpecimen exhiberet , qui conſilium hujusmodi ſperneret . At quum Superum ope alibi degam , non eſt proſecto cur maleficii ſuſpicionem pertimeſcam , ſi Strigum , vel etiam Magorum deſenſionem ſuſcepero . Quamquam quid dico Strigum , & Magorum ? Veritas & Juſtitia totis viribus propugnanda , ac defendenda eſt , non Striges , aut Magi : immo & Magi , & Striges , ſi majore , quam æquitatis ratio poſtulat , pœna afficiantur ; tunc enim & Veritas , & Juſtitia propugnatur . Quod ſi tu hæc a te aliena eſſe cenſes , quod *extra forum tuum ſint* : contra ego nihil a me alienum eſſe puto , quod a Veritate non ſit alienum . *Can. Epifcopi* in favorem Strigum interpretantur doctiſſimi , ac Sanctiſſimi Viri , quos paullo ante memoravi . Jam tu Romam contende , & maleficii illos inſimula . De noſtris Strigibus explicandum Canonem illum , atque adeo eas variis imaginationibus detineri , itidem cenſuerunt

Andreas Alciatus Parergon Juris Lib. 7. Cap. 22. Adamus Tannerus Theol. Scholast. Tom. I. Disp. 5. De Angelis Quæst. 5. Dub. 3. Num. 10. Franciscus Duarenus in Tit. ad L. Cornel. de Sicariis, Petrus Erodus Rerum Judicarum Lib. 8. Tit. 7. Cap. 18. Joannes Pontas Dictionar. Cas. Conscient. V. Sortilegus Cas. 2., & ut innumeros propemodum fileam, eruditissimi doctissimique Benedictini Patres Congregationis S. Mauri in Addendis ad Glossarium medicæ & infimæ Latinitatis Caroli Du Cange in V. Diana. Ergo hos omnes maleficii postula, at simul advertito, Summum ipsum Sapientissimum, Sanctissimumque Pontificem nostrum BENEDICTUM XIV. maleficii postulandum tibi esse, quippe qui in Lib. 4. Part. I. Cap. 3. Num. 3. de Canonizatione Sanctorum hæc scripserit: Ad hanc eandem classem illusionis sensuum referri posse videntur ea, quæ de Strigibus narrantur ad conventicula a Dæmone deportatis, juxta alium textum in Can. Episcopi 26. Q. 5.

Verum *Delrius* non maleficii modo, sed aliorum etiam criminum suspectos esse clamat Canonem illum ea ratione interpretantes. *Delrii* verba audiamus: Item quod causa negandi (Striges nempe ad conventicula reipsa deferri) sit *Atheismus*, eo quod non credant esse Dæmones, vel quia non bene sentiunt de divina Providentia &c., vel quia pertinaciter tenent, Dæmonem non posse corpora localiter transferre, nec tempestates creare, nec morbos hominibus immittere, quæ contra fidem sunt. Et quia sentiunt aliter, quam Ecclesia, nam caput Ecclesiæ, & ut sic dicam, ejus lingua, seu os est Pontifex Romanus, Pontificum vero Romanorum multi post dictum Capitulum Episcopi adhortati sunt Inquisitores, ut contra Striges sedulo & severiter procedant, & pestem hanc exterminent. Sic etiam sentiunt cuncta Tribunalia Ecclesiastica Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ (parum id verum de *Delrii* ætate: at de hac nostra falsissimum) sic semper Apostolici Inquisitores in praxi observarunt. Ergo hic est sensus, hoc judicium Ecclesiæ, a quo dissentire non est cordis sincere Catholici, sed heresim sapit. Recoctam crambem apponis, GAARI, & quæ jamdiu confutata sunt, rursus in medium adducis. Quid de variis Pontificum Romanorum, ut vocant, Bullis sentiendum, superius Tartarotti verbis explicuimus. Documenta hujusmodi factum minime probant, sed potius ita esse ponunt; neque quicquam ex iis evinci potest, nisi facti veritate constituta; quare perperam prorsus judicium sensumque Ecclesiæ nobis obtrudunt adversarii. Quod vero ad alterum accusationis caput attinet, scilicet qui Striges ad conventus deferri negant, *Atheismus* in causa esse, cur id negent; audi eundem Tartarottum contra *Delrium* tuum disputantem Lib. 3. Cap. 8. §. 8. De nocturnis Lamiarum Conventibus: Notandum, *Delrium* ipsum alio in loco, hoc est Lib. 2. Quæst. 16. inter eos, qui memortos Congressus veram rem esse negarunt, enumerare Martinum de Arles,

Auctorem Fortalitii Fidei, hoc est *Alphonsum Spinam*, *Andream Alciatum*, *Joannem Sarisburiensem*, *Leonardum Vairum*, & plerosque alios. Perro si Auctoris nostri conjectura vera sit, tot igitur *Jurisconsulti*, ac *Philosophi Catholici* magni nominis in suspicionem venient atheismi, immo veri erunt *Athei* .... Quacumque demum significatione atheismi vocem usurpet Auctor noster, quod ceteroquin nescire me fateor, sine petulantiae, & temeritatis nota qua haec ratione scribi unquam potuerunt? Qua ratione, sine Christianae caritatis dispendio, infamia ac dedecore onerari potuerunt tot amplissimi viri, dignitate, doctrina, ac vitae sanctitate conspicui (1)? Per calumniam pariter asserit *Delrius*, eos qui *Lamias* ad conuenticula deferri negant, pertinaciter tenere, *Dæmonem* non posse corpora localiter transferre, nec tempestates ciere, nec morbos hominibus immittere: nam ex tot semel atque iterum superius recensitis Scriptoribus, qui *Strigum* conuentus imaginatione contineri autumant, nullum ego enumerare possem, qui sententias illas propugnauerit.

Sed *Delrio* dimisso ad *Carpzovium* confugis. Mirabar prorsus te *Luthero* hoc Auctore tamdiu carere potuisse. Quid ille novi asserit, quo causam tuam jam labentem quoquo modo sustentas? Nihil prorsus. Ait enim *Bodino* auctore, *Wierum*, *Ponziuibium*, & *Petrum Aponensem*, qui modis omnibus in id incubuerunt, ut libris editis palam tuerentur *Magos*, *Satanam* eos inspirasse promulgandis tam bellis libris, & in suam *nassam* perduxisse, atque subornasse, ut scribant, propalent, doceantque id omne, quod de *Magis* praedicatur, fabulosum esse. Quid tum? Nulla nobis de *Magis* quaestio est, verum de *Strigibus* disputamus; & si vel maxime esset, quid, quaeso, *Bodini*, hoc est hominis nullius criterii, & quod pejus est, incertae religionis, auctoritati dandum? Num forte superstitiosi, vel potius fanatici Scriptoris testimonium doctorum illorum virorum famam apud aequos *Judices* labefactare possit? *Petrus Aponensis* Philosophus fuit sua tempestate clarissimus, qui pro saeculi illius more, naturae vires altius exaggerare solet, quam veritatis ratio patitur; quo fit, ut *Magiam* *Dæmoniacam* tollere quandoque videatur, nam phantasiae,

K

sua,

(1) Notisi, che lo stesso *Delrio* in altro luogo, cioè nel *Lib. 2. Quest. 16.* tra coloro, che la realtà del detto Congresso negarono, numera *Martino d' Arles*, l' Autore del *Fortalitiium Fidei*, cioè *Alfonso Spina*, *Andrea Alciato*, *Giovanni Sarisburiense*, *Leonardo Vairo*, ed altri non pochi. Ora giusta le conghietture del nostro Autore, saranno dunque sospetti di ateismo, anzi veri Ateisti, tanti Giureconsulti, e Filosofi Cattolici di chiaro nome .... In qualunque senso prenda il nostro Autore l' ateismo, ch' io per altro nol so, potrássi giammai, senza nota di petulanza e temerità, lasciarsi uscir della penna proposizioni di questa natura; e senza pregiudizio della carità Cristiana denigrare in cotal guisa la fama di tanti personaggi per dignità, per dottrina, e per santità così illustri e cospicui?

flæ, herbis, lapidibus, ceterisque id genus naturalibus rebus omnia ferme tribuit, quæ vulgo narrantur miranda, illorumque virtuti accepta referri vult prodigia cuncta, quæ Dæmonibus operantibus edi creduntur, quos fortasse cum *Aristotele* dari negavit; quamquam idemtidem Theologorum etiam Catholicorum sententias referre non detrectet. Hoc Philosophi illius vitium est, hæc nota. Quod Magis aut Strigibus signanter patrocিনatus sit, mihi ignotum; neque porro crediderim, nisi locus ex ipsius libris afferatur. Patrocিনatus quidem est tum his, tum illis *Joannes Wierus* libris sex *De Præstigiis Dæmonum*, & *de Lamiis* libro uno: non tamen, ut *Bodinus*, & cum eo *Carpzovius* delirant, Satana impellente id præstitit. Quo consilio animum ad scribendum appulerit, explicat *Tartarottus* Lib. 3. Cap. 7. §. 2. De nocturnis Lamiarum Conventibus, cujus hæc verba sunt. Animadverterat ille ob levem quamvis suspicionem plerosque homines apud Magistratus tamquam Magos, aut Striges deferri solitos, quorum deinde ploranda fiebat per universam Germaniam laniena. Proximi igitur caritate tactus, commotusque, dum tot innocentes extremo affici supplicio videret, totum se huic studio mancipavit, scilicet ut ignaris Judicibus lucem aliquam asserret, atque abusus processuum omnino tolleretur (1). *Wierus* ipse in Epistola nuncupatoria ad *Guilelmum Clivensem* Ducem, ita instituti sui rationem reddit: Quam vero execrabilem a Deo alienationem, conjunctissimamque cum Demone necessitudinem, quanta inter proximos odia, quam rixosas vicinarum factiones, quas rusticorum similitudines, quæ urbium dissidia, quam frequentes infantium cedes, parente tragædo Diabolo, gignat fecundissima illa calamitatum mater, opinio nimirum concepta de Lamiarum maleficii prodigiosa potestate, quotidiana docet experientia ..... Propterea opere pretium facere visus sum, si arduam hanc rem, qua nostræ Religioni Christianæ summa fit contumelia, altius perscrutandi, discutiendique qualemcumque ansam subministravero. Videnda ejusdem Auctoris Prefatio ad Lectorem. Eadem mens fuit *Jo. Francisco Ponzinibio* Jurisconsulto Placentino in libello *De Lamiis*, in quo tamen de Magis ne verbum quidem ullum facit. Lamias quidem strenue tuebatur ille, utpote quas corruptæ phantasiæ vitio laborare credebat; sed quibus rationibus motus calamum adripuerit, paucis exprimit in Epistola nuncupatoria: Versabatur superioribus diebus animus meus in materia

Lamia-

(1) Egli avea osservato, che per ogni leggier sospetto veniva presso i Magistrati accusato di Magia, e di Stregheria gran numero di persone, delle quali lagrimevol macello facevasi dappertutto nella Germania. Tocco adunque dalla carità del prossimo, e commosso nel veder andar al patibolo tante persone innocenti, si diede a studiar a fondo questa materia per illuminar i Giudici ignoranti, e corregger gli abusi de' processi.

Lamiarum, quarum persecutiones in hac urbe Placentina valde frequentari coepere, & cogitabam quæ occurrerant, & vera, & utilia mihi videbantur in ipsa eadem materia, in qua plurimæ quæstiones exortæ sunt, scriptis demandare.

At Bodinus, & Carpzovius positionem suam confirmant exemplo cujusdam Guilelmi Linensis (quem alii *Adeline*, alii *Edelinum*, alii demum *Luranum* vocant) Doctoris Sorbonici, magicarum artium accusati, ac condemnati anno 1453. die XII. Decembris (alii ajunt die XII. Septembris, alii vero in Vigilia Nativitatis Dominicæ) qui tandem resipiscens confessus est, se Inter alias sponsiones obligatum esse, ut publice concionetur, quicquid de Magia prædicetur fabulam esse: non posse fieri: nullam fidem sermonibus istis haberi oportere. Præterea (Delrio auctore Lib. 5. sect. 12.) confessus fuit, se inscensu baculo cum scopis confestim translatum fuisse ad locum, quo soliti erant conventus suos agere: confessus sponte sua homagium tribuisse inimico, se offerenti præsentem in specie arietis, eique osculum sub cauda ore impressisse. Siccine ergo, GAARI, causæ tuæ optime consultum putas? Ergo confessione deliri senis, qui iis conventibus, qui nullibi, præter quam in fanaticorum hominum phantasia, unquam fuerunt, se frequenter adesse jurabat, dari Strigum cum Dæmone conventicula probari posse arbitraris? Ignotum ne tibi est, quanta, quod ad hanc rem spectat, sit Carpzovii tui apud ipsos ejusdem gregis homines auctoritas? Accipe illorum de eo judicium Christiani Thomasi doctissimi Lutherani verbis expressum in Dissertatione De crimine Magiæ §. XXI. Pudere debuisset Carpzovium, in re ubi momentum questionis situm est, nil aliud proferre quam testimonia Scriptorum Pontificiorum, replentium libros suos partim fabulis anilibus, partim depositionibus hominum melancholicorum, aut crudelissimis tormentis ad dicendas res, de quibus interrogabantur, adactorum. Id modo dolemus (ait idem §. VIII. de hac eadem Doctoris Edelini historia loquens) etiam viris piis ex nostratibus Theologis has nugas, & similes alias imposuisse, ut & ipsi negantes crimen Magiæ classi Atheorum accenseant. Sit unus instar omnium Theophilus Spizelius, qui vel ob hanc solam causam videtur scripsisse tractatum Germanicum, cui titulus Die gebrochene Macht der Finsternis, ad processus contra Sagas acerrime continuandos, & eos qui pactum Diaboli negant, & processum contra Sagas impugnant, de atheismo & impietate suspectos redderet. Male de te promeritum, GAARI, memetipsum cense-rem si locum hunc Thomasi in medium non protulissem; ex eo enim palam fit, quam belle inter Delrii tui, atque adeo tuam & Lutherano- rum doctrinam conveniat; quod unice ferme in his tuis Responsis probare voluisse videris. Illud vix sine risu excipi certe potest, Delrii scilicet, ac Carpzovii modo excussa loca tanti a te fieri, ut omnes in il-

lis fitas, & locatas rationes spesque tuas habere videaris; his enim verbis Adversarium postremo compellas: *Haftenus Carpzovius. Hec Domine Antagonista rulina, & dum Sermonem meum emendare voluisti, menda Adnotationum tuarum serio emenda. Argute profecto, GAARI, atque adeo argute, ut Emmanuelis Thesauri discipulum facile quivis agnoscere possit.*

Antequam tamen Criticum Adnotatorem prorsus dimittas, finemque dicendi facias, ad quaestionem de Spirituum potestate solida movendi, & transferendi corpora inopinate regrederis, quod scilicet palmare invictumque argumentum tum demum succurrerit ad eam perspicue adinodum demonstrandam. En illum Gaariani montis partum: *Si Spiritus potestatem solida movendi corpora non habent, quomodo angelicis viribus Domus Beatissimae Virginis Lauretum deportata?* (Immo vero in silvam Agri Recinetensis, quae ad foeminam Lauretam nomine pertinebat). *An non historiae veritas tot saeculorum auctoritate, & testimonio comprobata, tua de Spiritibus opinione impugnatur? Judicet inter me & te hac de re Italia. Virgo autem Lauretana apud dilectissimum Filium suum pro me intercedat. Utinam & pro me, & pro omnibus. Quod autem ad ipsius Domum, quam nunc Lauretanam vocant, attinet, respondere primo in promptu esset, totam facti illius feriem pia quadam dumtaxat traditione niti, neque rem adeo certam esse, nullisque difficultatibus implicatam, ut Theologo, qui disciplinae suae limites noverit, certam in disputando fidem facere possit; praesertim quum firmiora ex ipsis Divinis Scripturis suppetant exempla. Verum responsione hac praetermissa, do tibi Lauretanæ Domus historiam tam certam exploratamque esse, quam illæ sunt, quæ Sacris Bibliis continentur. Nonne superius adnotatum, ab Angelis bonis, qui Dei jussu operantur, ad Angelos malos, hoc est Dæmonas, consequutionem nullam esse; quod scilicet ignotum prorsus sit, num Angeli boni propria, ac naturali virtute semper agant, an vero superaddita, atque a Deo largita? Evidens est, te novissimo hoc tuo nisu nihil propemodum tanto hiatu dignum attulisse.*

Tandem pio monitu, laudabilique voto universam orationem tuam claudis: *Ad eam (Lauretanam Virginem) devotus cliens ubi & tu confugies, te a periculosis semitis deducet in vias rectas. Ceterum absit a me, ut contra Christianæ Caritatis legem quoddam in te odium foveam. Non te, sed doctrinam tuam hic persequor; siquidem error, cui non resistitur, approbatur, & veritas, quæ non defenditur, opprimitur. Error omnis exulet, Veritas triumphet, & Pax Christi exultet in cordibus nostris. Utinam profecto ita sit. At illud pro certo habeas velim, optime GAARI, si veritas sit triumphatura, tibi certe hymnos pro ea celebritate canendos haud esse. Sine te pompa hæc omnis fiet; immo vel te praesente, at*
spe.

spectaculo, ut puto, tibi nequaquam jucundo; neque enim error omnis exulare penitus potest, quin prius opinio tua penitus exulet: quin processus adversus Lamias, pro quo hactenus totis viribus pugnavisti, tandem aboleatur. Quid tu tunc rerum ages, quis tibi tunc sensus, Lamiarum osor insectatorque acerrime? Qua fronte, quibus oculis tam inviso triumpho adesse poteris? Et tamen, ni mea me fallit opinio, nulla prope modum, aut certe parva interposita mora, agetur hic communi pompa, omniumque plausu triumphus. Jam felicissima hujus victoriæ præludia, & quasi prodromos vidimus. Comburebatur olim tota ferme Europa ingens Sagarum multitudo: ardebant ubique rogi: ligna citius quam corpora defectura videbantur. Paullatim reviviscente Philosophia, reclamantibusque identidem doctis viris, exulavit barbaries, mitescere cœperunt sæcula; atque ita primo Strigum carnificina decrevit, deinde exolevit penitus, ut in Italia, fortasse etiam in Gallia, rogius jamdiu nullus ad illas concremandas extruatur. Cæcitatibus hujus, barbarique moris reliquias Germania adhuc retinet: sed quid sperandum restat, nisi id, quod Germanico nomini honorificentissimum sit futurum, fore scilicet, ut incluta illa quoque natio, ea qua est in investigandis perquirendisque rebus assiduitate, ac solertia, tandem manus det, irrideri ab aliis Europæ nationibus erubescat, & abominandum illum, immanem, furiosumque contra Striges processum rejiciat, atque exterminet; quod quidem a prudentioribus, doctioribusque in ipsa Germania Magistratibus factum jam fuisse scimus?

Quod vero Criticum Adnotatorem nullo te odio habere profiteris: quamquam pleraque tuarum *Responsionum* loca sint, quæ contrarium prorsus evincant; tamen si vera loqueris, est profecto, quo officio tuo te non defuisse glories. Quænam enim justa odii causa esse potest in eum, qui studio veritatis, publicique boni amore incensus, simpliciores moneat, ut a pessimis exemplis caveant; te vero tuosque non modo nulla atrociori afficiat injuria, sed ne verbulo quidem offendant? Illud certum est, tam longe abesse, ut idem Criticus graviter, & iniquo animo tulerit, quæ a te in eum acerbius dicta sunt, eaque de causa infensus tibi esse velit, ut etiam, uti vides, nihil responderit, neque, ut arbitror, responsurus porro sit, etiam si conviciorum plaustra in eum jeceris.

§. XVII.

HÆC sunt, GAARI, quæ tuæ contra *Criticas Adnotationes* declamatiunculæ reponere impræsentiarum libuit, scilicet ut fidem liberam meam, qua initio dicendi promiseram, me perspicue ostensurum, quibus rationibus motus, quove consilio ductus Criticus Adnotator Animadver-

madversiones illas suas in *Sermonem* tuum elucubraverit, quum tu, quo *Spiritu afflatus* id præstiterit, nescire te ipso statim orationis exordio profitearis. Uter vestrum humanitatis, modestiæ, caritatisque Christiano homine dignæ jura religiosius servaverit, facillimum erit dignoscere ei, qui attento animo Animadversiones illas cum his tuis *Responsis* conferat. Criticus Adnotator non ut quemquam lacefferet, sed ut bono publico consuleret, malisque obsteret, quorum *Maria Renata* exemplum in causâ esse poterat, animum ad scribendum appulit: tu ut *Sermonem* tuum quo jure quave injuria defenderes. Ille tam parum sibi tribuit, tamque demisse loquutus est, ut id quoque dubitantis specie protulerit, quod asseveranter affirmare potuisset: tu contra elatus, oracula velut ex tripode crepas, in quæ si quis diligentius introspectat, nulla ratione, nulloque argumento, sed aut Heterodoxorum auctoritate fulta inveniet, aut unius atque alterius Catholici scriptoris fabulis, ac ratiunculis nixa, quæ jam explosæ ab aliis sunt, & a doctoribus omnibus irridentur. Ille modum adeo in scribendo tenuit, tamque moderate stilo usus est, ut nec te, nec Herbipolenses tuos injuria affecerit ulla: tu contra, zeli obtentu, Adversarium acerbissime idemtidem insectaris, omnique prope modum conviciorum genere oneras; ipso enim statim dicendi initio sanctissima Divinæ Scripturæ verba in satyram, seu potius contumeliam vertens, iis tu Adversariis accenses, *Qui aberrantes conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis Doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant*. Præterea eum omnia *Europæ Tribunalia* infamare ais (pag. 4.) temeritatis notam non pertimescere, neque ad sobrietatem sapere, (pag. 7.) multifariam somniare (pag. 19.) magnam indicare audaciam (pag. 30.) illius positiones temerarias esse (pag. 32.) hæresim, atque atheismum sapere (pag. 34.) ac postremo eum sibi videri *Doctorem Doctorum, & lucem illam magnam, qua omnia Europæ Tribunalia illustrentur*. His tu humanissimis modis, Christianam, Religiosamque modestiam undique revera spirantibus, Criticum Adnotatorem excipis, quod scilicet modestissime, & sine cujusquam contemptu, aut infamia, hebetiores monere ausus sit, ne concivium tuorum exemplo, dementatas anus, quæ mortem nulli intulerunt, ultro vero se ipsas de delictis accusarunt, quæ neque commiserunt unquam, neque committere potuissent, flammis ferilibus imponerent. Tritum est ore omnium, neque tu ipse, puto, ignorabis, Societatis tuæ Alumnos, licet perperam prorsus ac falso, eo tamen nomine insimulari, quod insolenter se se efferre soleant, sibi quæ tantum tribuere, ut reliquos omnes præ se despiciant: monitoribus adeo infensi sint, ut pro gratia offensionem sæpius rependant; adeo vero pertinaces, ac cervicosi, ut errorem defendere malint, quam fateri, atque emendare. Præterea de iis communis sermo est, pro suis opinionibus, atque

atque Auctoribus adeo sollicitos esse, ut contra sentientes ferre nullo modo possint, & si quis vel tantillum mustitare ausus fuerit, omnes continuo in eum calumnias struant, omnium criminum reum agant, nulumque non moveant lapidem, quo omnium invidiæ exponatur. Hæc inquam, perperam ac falso dicuntur. Dicuntur tamen; quare in hoc summa ope vobis omnibus elaborandum est, ut ne veri specie aliqua dici videantur.

Quod ad me attinet, spes certe affulget, me apud te non esse offensurum; ita enim orationem attemperavi meam, ut potius Critici Adnotatoris Animadversiones in tuto ponerem, quam vel *Sermonem*, vel hæc tua *Responsa* confutarem. Actum jam id a præclarissimis viris, etiam antequam calamo manum admoveres, atque ita actum ut nullo meo patrocinio illorum causa indigere videatur; quorum tu argumenta, ac rationes omnes quum intactas hic prætermiseris, operam propemodum luderem, aliorumque scrinia potius compilarem, si eas nunc in medium afferrem. Scripta jam, atque Auctores non semel indicavi, in quibus illæ continentur. Si tu hos pervolveris, tandem fateri cogeris, te a scribendo superfedere utique potuisse, ac ruere prorsus sine cujusquam nisu *Responsa* hæc tua omnia. Num in arenam iterum sis descensurus, haud equidem scio. Si id animo insedit, contra laudatos Auctores, non contra me stilus tibi est vertendus. Duram profecto provinciam sumeres, neque, quantum video, viribus tuis satis parem. Illud pro explorato habeas velim, quo plura hac de re a te scribentur, eo evidentius exactiusque celeberrimi Muratorii vaticinium te esse comprobaturum: **OMNIUM CACHINNIS SE SE EXPONERET, QUI VULGAREM SENTENTIAM DEFENDERE AUDERET.**

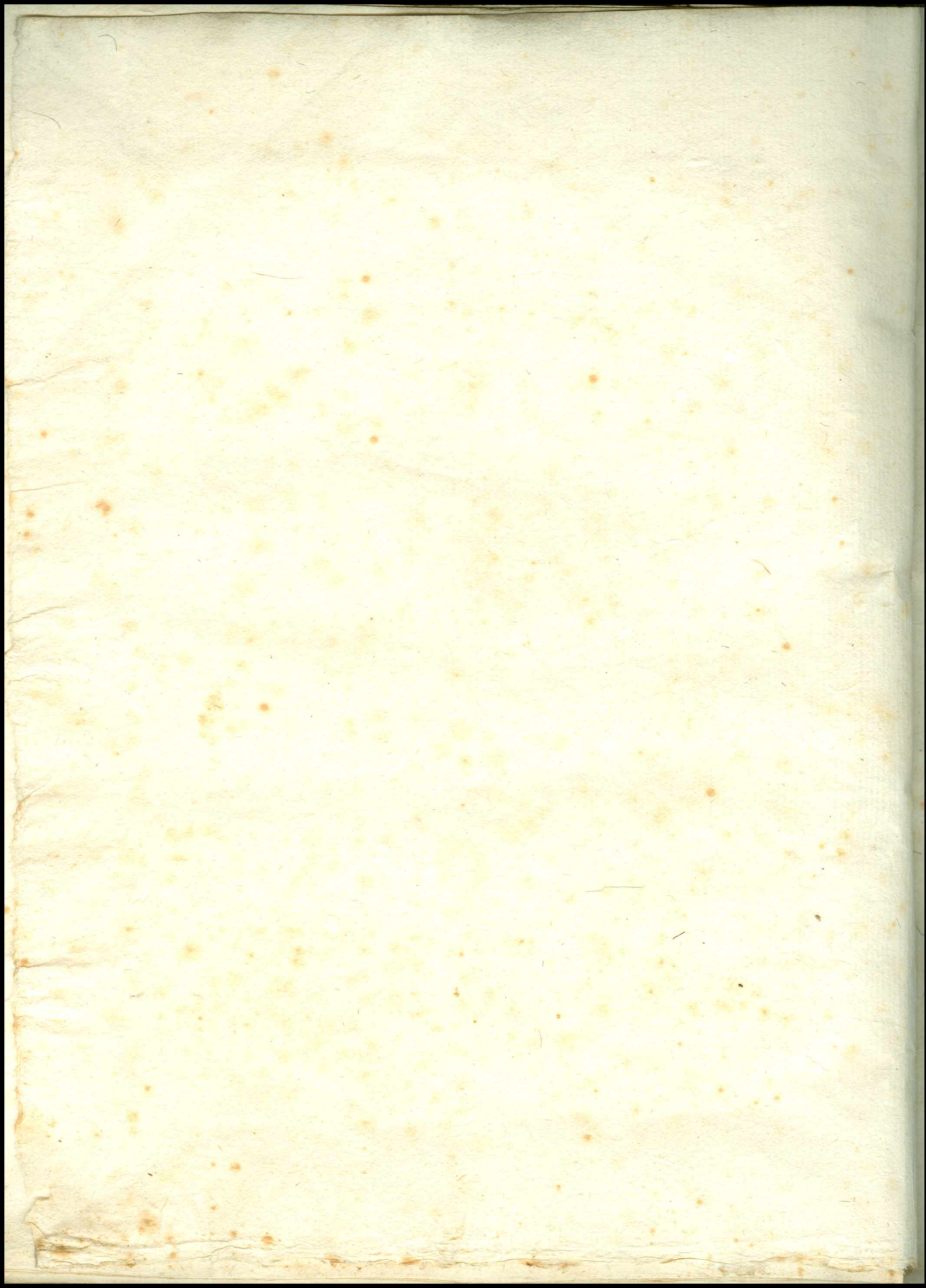

[Faint, mostly illegible text block, likely bleed-through from the reverse side of the page]

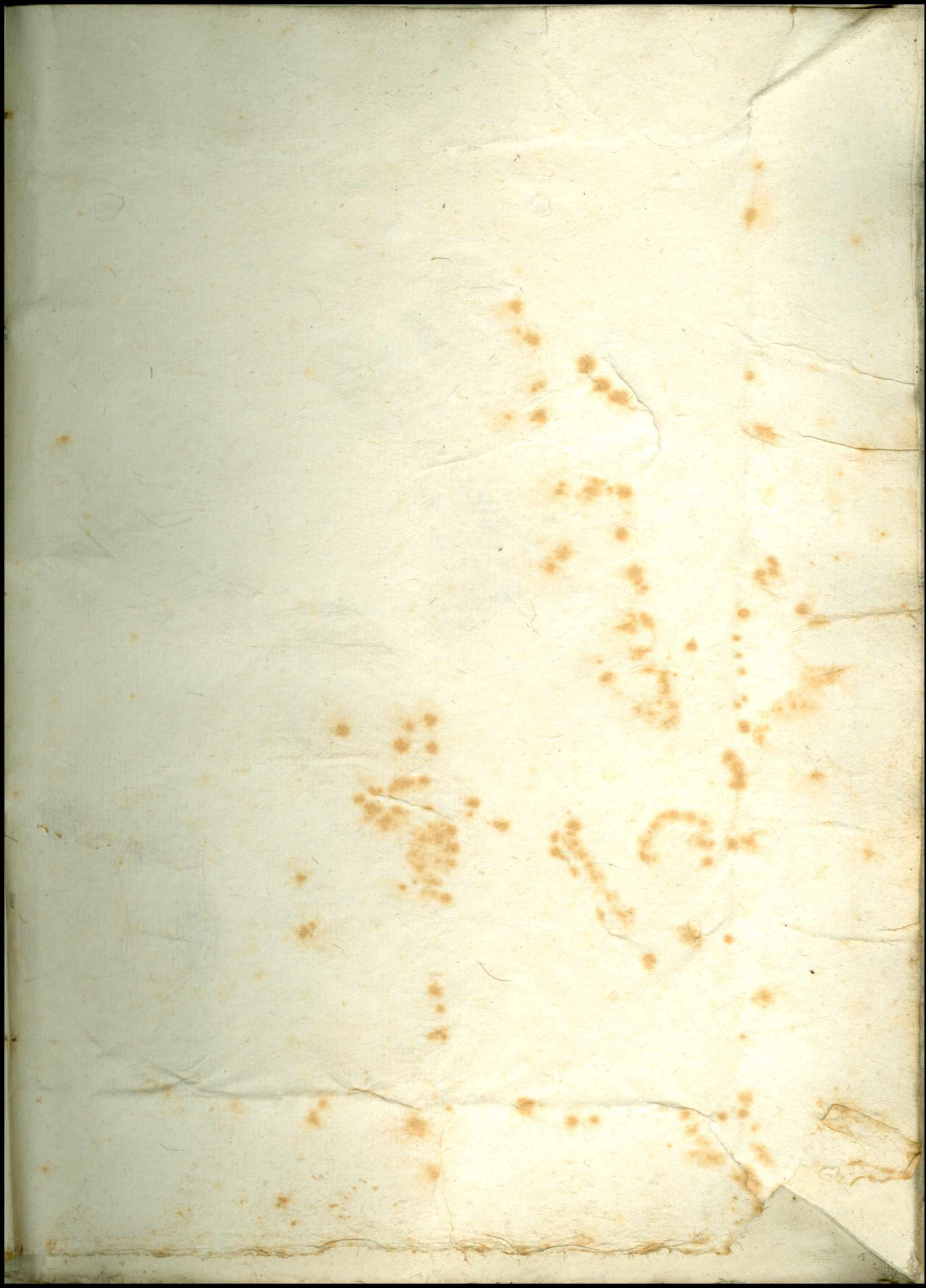

12